

Besede in dejanja

Iz govora Janeza Vipotnika na republiški konferenci SZDL

Slovenci smo v novi samoupravni Jugoslaviji dosegli svoj največji vzpon. Skupni ekonomski, politični in drugi družbeno-godovinski interesi, ki povezujejo narode Jugoslavije v državno skupnost, krepijo tudi zavest o nujnosti njenega nadaljnjega utrjevanja, kakor smo zapisali v dokumentu. Ne dvomno si moramo prizadevati, da bomo nadalje razvijali in utrjevali enotnost med narodi Jugoslavije.

*

Ce nam v starosti in boleznih zapušeni ljudje umirajo v samotni in njihovo smrt odkrijejo šele čez čas, to ni samo stvar predpisov in uradov, čeprav je neobhodno dopolnjevati sistem in to področje uravnati s celotnim družbenim razvojem, marveč je tudi boleč opomin delu naših družbenopolitičnih in humanitarnih organizacij. To je boleč dokaz, da je naša humanitarna solidarnost postala vse preveč samo črka papirnatih deklaracij, ne pa praksa vsakdanjega življenja in odnosov do sočloveka.

*

Zadnji čas smo pričeli večje politične angažiranosti kmeti, zlasti v Socialistični zvezi. Zainteresirani smo to angažiranost še bolj razviti, zaradi kmeta samega, pa tudi zaradi našega razvoja nasploh in trdnosti vse naše družbe.

*

Organiziranje ljudi in njihovo usposabljanje za splošni ljudski odpor sta poleg posebne odgovornosti Zveze komunistov stalen in sestavni del dejavnosti Socialistične zveze in tistih, ki tako ali drugače, posredno ali neposredno vplivajo na naše obrambne priprave.

*

Cerkev in vernik sta svobodna, vendar to svojo svobodo utegneta sama sebi omejevati, kolikor dopuščata, da ju izkoriščajo reakcionarne antisocialistične sile za svoje politične cilje.

*

Kadrovska politika znotraj organizacij Socialistične zveze naj izhaja iz vodila, da prihajajo v vodstva delovni ljudje, delavci, mladina, ženske, inteligence, ljudje, katerih živ osebni in družbeni interes je razvoj samoupravnega socializma, ljudje, ki znajo ustvarjati koncepte, ljudje, ki znajo politične odločitve sprejemati po demokratični poti, ki pa so odločni v obrambi napredka.

Kruha je preveč...

Pred kratkim je beograjski zavod za zaposlovanje priredil anketo za nezaposlene z visoko in višjo izobrazbo. V njej so jih vprašali, če želijo delati kjerkoli v notranjosti.

Od več ko 600 anketiranih jih je pritrdilno odgovorilo samo 10 %. Okoli 60 % anketirancev je izrazilo pripravljenost, da bi delali samo v Beogradu, 30 % pa bi se jih zaposlilo v bližnji okolici glavnega mesta.

Strokovnjaki predvsem sprejemajo zaposlitev samo iz svoje stroke, nekaj pa jih je pripravljenih delati karkoli, vendar samo v Beogradu. To so v glavnem geologi in geodeti, socialni delavci in absolventi kmetijske in gozdarske fakultete.

Delo — 28. II. 1970

Dolga pot zmrnjenega mesa

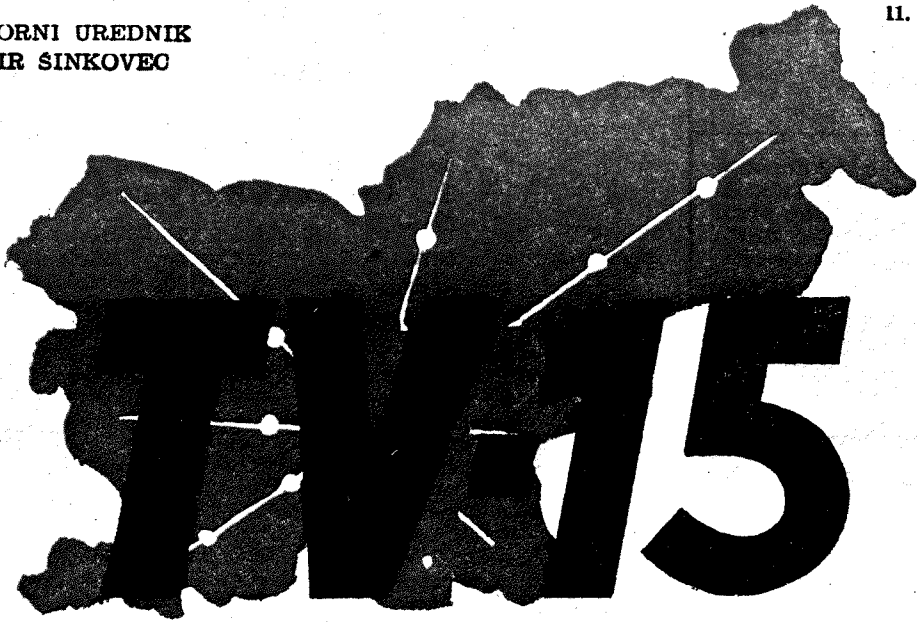
Na pogled navaden tovor navadnega zmznjenega svinjskega in govejega mesa, naloženega v 17 vagonov, je prejšnji mesec prispel iz Italije v Sežano. Predhodno so zaprosili za tranzitno dovoljenje za v Švico. Toda medtem so naši inšpektorji pravčasno pregledali tovor in ugotovili, da to ni navaden tovor in tudi ne navadno, marveč pokvarjeno meso, ki bi namesto v Švico, sodeč po vsem, moralo prispeti v Novi Sad! Da bo ironija še večja — to isto meso smo mi pred tremi ali štirimi leti — sicer zdravo — prodali Italijanom.

Politika ekspres — 27. II. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CR TOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
STEV. 11
11. III. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Pomembni sklepi za borce Skupščine SR Slovenije

Republiški in socialno-zdravstveni zbor skupščine SR Slovenije sta na sejah 25. februarja in 4. marca letos sprejela sklepe za uresničitev sklepov in priporočil za izpolnitev sistema družbene skrbi za predvojne revolucionarje in borce NOV. Ta skupščinski akt pomeni nadaljnje uresničevanje sklepov in priporočil, ki jih je za urejanje vprašanj borcev sprejela slovenska skupščina 17. marca 1968.

V zadnjih dveh letih oziroma v času od sprejetja sklepov in priporočil v letu 1968, ko je družbena skupnost pričela sistematično spremljati problematiko borcev NOV, se je skrb za materialno stanje predvojnih revolucionarjev in borcev NOV odrazila v vrsti predpisov, ki se nanašajo na: ureditev statusa tistih primorskih borcev, ki so stopili v NOV pred 13. 10. 1943; zakonsko ureditev statusa borcev za severno mejo 1918—1919; ureditev stanovanjske gradnje za udeležence NOV ter zbiranje denarja za to gradnjo; zakonsko ureditev položaja vojaških vojni invalidov; zakonsko varstvo nekaterih kategorij žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne, žrtev vojnega materiala in njihovih družinskih članov; zvišanje pokojninske osnove borcev NOV; podeljevanje republiških priznavalnin; povečanje občinskih priznavalnin in še na druga materialna vprašanja borcev. Z vodilno mislijo, da se obseg in raven varstva predvojnih revolucionarjev in borcev NOV ne smeta zmanjšati, je Skupščina SR Slovenije nedavno sprejela vrsto sklepov, ki jih bo v letošnjem letu uresničila sama ali pa drugi pristojni organi.

Ena od poglavitnih nalog Skupščine SRS na področju borčevske zakonodaje so spremembe in dopolnitve republiškega zakona o vojaških vojni invalidih. Skupščina se je v sklepih obvezala, da bo zakon spremenila do 30. marca letos. Zagotoviti je namreč treba, da invalidski prejemki (invalidski dodatek in družinska invalidnina) ne bodo manjši kot znaša minimalna starostna pokojnina za polno delovno dobo.

Glede na podaljšanje veljavnosti sedanega sistema zbiranja sredstev za graditev stanovanj za udeležence NOV bo slovenska skupščina — po potrebi in na podlagi analize komisije za vprašanja borcev NOV — spremenila odlok o načinu in pogojih za uporabo sredstev, zbranih s prispevkom za graditev stanovanj za udeležence NOV. Po podatkih, zbranih po posameznih občinah, je še vedno okrog 14 tisoč udeležencev NOV, ki nimajo stanovanja ali pa so njihova stanovanja po površini

ali iz zdravstvenih razlogov neprimerna. Občinske skupščine so se zavzele za podaljšanje sedanega sistema zbiranja sredstev za gradnjo stanovanj za borce do konca leta 1970. S tem v zvezi pa bo treba spremeniti tudi odlok, seveda, če bo potrebno, s katerim se ureja način uporabe denarja, zbrane s 4 % stanovanjskim prispevkom oziroma delom te vsote.

Vprašanje neenakih pogojev in zelo različne višine stalne družbene pomoči, ki jo prejemajo udeleženci NOV po posameznih občinah, je še vedno na dnevnih redih sej občinskih organizacij borcev. Ugotoviti moramo, da še vedno ni uresničen sklep Skupščine SRS za sprejem republiškega zakona o družbeno-materialni pomoči (priznavalninah) zaslužnim občanom. Posledica je razumljiva: v posameznih občinah so še vedno neenaki kriteriji za pridobitev te pravice in v nekaterih občinah še vedno ni uresničeno priporočilo skupščine SRS o minimalni priznavalnini (10 starih tisočakov). Zato bo slovenska skupščina — kot se obvezuje v svojih sklepih — v letu 1970 sprejela zakon o materialni pomoči zaslužnim občanom in predvojnimi revolucionarjem ter udeležencem NOV. V zve-

zi s priznavalnimi še tole: izvršni svet bo sprejel sklep o valorizaciji republiških priznavalnin glede na porast življenjskih stroškov.

Ob potrjevanju zdravstvenih izkaznic kmetom lani aprila je v Sloveniji ostalo 3.840 kmetov borcev brez potrjenih izkaznic in s tem brez pravic do zdravstvenega varstva po zakonu o zdravstvenem zavarovanju kmetov, ker niso poravnali obveznosti do tega sklada. Med njimi je velik del kmetov-borcev, ki zaradi slabega zdravstvenega stanja, onemoglosti in starosti niso sposobni plačati tega prispevka. Ker so se v vseh občinah, razen v dveh, povečale prispevne stopnje in celo določili izredni prispevki za pokritje primanjkljajev, lahko pričakujemo, da bo letos še več kmetov zavarovancev, med njimi tudi kmetov borcev, ostalo brez potrjenih zdravstvenih izkaznic. Zato bo izvršni svet Slovenije do 15. aprila sprejel odloko predlogu ukrepov za zagotovitev zdravstvenega varstva tistih kmetov-borcev in njihovih družinskih članov, ki zaradi slabega zdravstvenega stanja, onemoglosti in starosti niso sposobni plačevati osnovnega prispevka za zdravstveno varstvo.

Kot je sklenila skupščina, bosta republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo in republiški zavod za socialno zavarovanje v sodelovanju z RO ZZB NOV Slovenije še letos preučila vrsto vprašanj, ki zadevajo: možnost uskladitve minimalnih pokojnin tistih borcev, ki so bili upokojeni pred 1. 1. 1963 izven območja SR Slovenije in so se naknadno preselili v Slovenijo; možnosti za ugodnejšo upokojevo vojaških vojni invalidov NOB, ki nimajo statusa borca in katerih invalidnost preprečuje nadaljnjo zaposlitev; možnosti uskladitve pokojnin tistih udeležencev NOV, ki prejemajo pokojnino po 80. členu bivšega zakona o pokojninskem zavarovanju (borci brez delovne dobe). Našteta organa bosta tudi pripravila predlog za spremembo zakona o dodatku zaposlenim udeležencem NOV in preučila način usklajevanja pokojnin udeležencev NOV ter pripravila popis borcev NOV sočasno s splošnim popisom prebivalstva. Pri tem je treba še posebej ugotoviti gmotni položaj tistih udeležencev NOV, ki so stopili v NOV po 9. 9. oziroma 13. 10. 1943.

-20

Beseda o sodobni vlogi Socialistične zveze

Po enoletni javni razpravi je republiška konferenca SZDL v torek, 3. marca, sprejela dokument »Socialistična zveza delovnega ljudstva danes« ter sprejela program za izvajanje tega dokumenta.

Dokument pomeni usklajenje dejavnosti SZDL s tokovi sodobnega razvoja ter s sedanjo ravni in perspektivami samoupravnega sistema. Njegova osnovna misel je: Socialistična zveza delovnega ljudstva je družbenopolitična organizacija vseh delavnikov samoupravnega socializma. V tej organizaciji se srečujejo ljudje z najrazličnejšimi pobudami, konfrontirajo svoje interese in uresničujejo svoje zahteve v raznih oblikah samodogovarjanja. SZDL je ustavna pravica občanov oziroma delovnih ljudi ter instrument našega samoupravnega sistema.

SZDL torej ne more biti politični servis brez organizacijske strukture; prav tako bi bilo napak, če bi se spremenila v vase zaprto politično organizacijo. Ti dve stališči, ki sta med razpravo prišli do izraza kot skrajnost, sta nesprejemljivi.

V javnosti je zbudilo živahen odmev zlasti odkrito obravnavanje raznih problemov, npr. problemov našega kmetijstva in zaostalih področij, kjer je naša humanitarna solidarnost večkrat odpovedala, oziroma je ostala vse preveč samo mrtva črka na papirju.

Iz referata predsednika RO SZDL Janeza Vipotnika smo za naše bralce izluščili dva pomembna odlomka:

V današnji fotografiji družbenopolitične aktivnosti lahko vidimo veliko raznoterih družbenih organizacij, združenj in društev. Pri-

hodnost bo njihovo število in raznovrstnost nedvomno še povečala. Rast nacionalnega dohodka in dvig standarda, predvsem pa poveče-

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

DELO

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializiran obrat za večbarvni tisk lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

Dogodki tedna

V Ljubljani je bila sedma seja republiške konference SZDL Slovenije, na kateri so sprejeli dokument »Socialistična zveza delovnega ljudstva danes. S tem je bilo končano prvo obdobje v prenosni Socialistične zveze v sodobnejšo družbenopolitično organizacijo, ki prilagaja svoje delovanje doseženi stopnji samoupravnih odnosov in socialistične demokracije pri nas.

V Beograd je prispel na tridnevni obisk minister za gospodarstvo ZRN dr. Schiller. S predstavniki ZIS se je pogovarjal o gospodarskih odnosih med obema državama. Na tem obisku so tudi ustanovili mešani jugoslovansko-zahodnonemški odbor za gospodarsko, industrijsko in tehnično sodelovanje. Ministra za gospodarstvo ZRN je sprejel tudi predsednik republike Tito.

Italijanski predsednik republike Giuseppe Saragat je povelil mandat za sestavo nove vlade Aldu Moru. Le-ta bo preučil možnosti za sestavo nove vlade in o tem čimprej poročal predsedniku Saragatu. Po razbitju pogajanj med štirimi sredinskimi strankami gre očito za iskanje drugačne formule, ki bi pospešila rešitev dolgotrajne vladne krize. Ni brez pomena, da se je v tem kritičnem trenutku pojavil kot posredovalec mož s takšnimi političnimi izkušnjami, zlasti ker je njegov mandat take vrste, da ga lahko spet vrne brez škode za svojo politični ugled.

Po zmagi SPÖ na parlamentarnih volitvah v Avstriji, je predsednik republike Franz Jonas izročil mandat za sestavo nove avstrijske vlade predsedniku SPÖ dr. Brunu Kreiskemu. Zadnje avstrijske parlamentarne volitve pomenijo največjo zmago socialistične stranke Avstrije v 25 letih. Socialistična stranka je dobila 81 mandatov, ljudska stranka 79, svobodarska stranka pa 6 mandatov. Komunisti so dobili le 0,4 % glasov.

V Beogradu je zbor narodov ZIS po dvodnevni razpravi sprejel zasnovo novega srednjeročnega plana. Na skupni seji zbora narodov in gospodarskega zbora je podpredsednik ZIS dr. Nikola Miljanić poročal o gospodarskih gibanjih v začetku letošnjega leta. Ob sprejemu zakona o ratifikaciji sporazuma o prepovedi širjenja jedrskega orožja je ZIS dal izjavo, v kateri poudarja prepričanje, da bo sporazum pomagal ustaviti tekmovalno v jedrskem orožjevanju in spodbuditi prizadevanja za splošno in popolno razorožitev.

S samozvano razglasitvijo je Rodezija postala »republika«. Ta rasistična država v Afriki je s tem prekinila vse zveze z britansko krono, hkrati pa to pomeni tudi, da go izginile vse možnosti za miroljubno rešitev enega najbolj nevarnih problemov sodobne Afrike. Rodezijski premier Ian Smith je izjavil, da je bil njegov režim »prisiljen razglasiti republiko«, ker je v imenu kraljice Elizabete o njenem sklepu, da še naprej ostane rodezijski suveren, »odločala britanska vlada«. — Velika Britanija je zahtevala nujen sestanek varnostnega sveta OZN zaradi položaja v Rodeziji.

V Zahodni Nemčiji so se pojavili novi zemljevidi, ki kažejo Zvezno republiko z zdajšnjimi mejami. Doslej so imeli vsi zemljevidi meje izpred vojne. Nove zemljevide so obesili na železniških postajah v čakalnicah in drugih javnih mestih. V kotu teh zemljevidov je majhen zemljevid z nemškimi mejami iz 1937, torej pred začetkom druge svetovne vojne.

Kancler ZRN Willy Brandt se je mudil na tridnevnem uradnem obisku v Londonu. Vlado Velike Britanije je ponovno zadovoljilo zagotovilo, da bo Zahodna Nemčija še naprej podpirala včlanitev Velike Britanije v Evropsko gospodarsko skupnost. Wilsonova vlada pa bo podprla Brandtovo prizadevanje za zboljšanje odnosov Zahodne Nemčije z vzhodnoevropskimi državami. Med drugimi sta Brandt in Wilson vzela v pretres predlog članic varšavskega pakta, naj bi sklicali konferenco o evropski varnosti.

Več tisoč britanskih in norveških vojakov je, na prvih zimskih vojaških manevrih držav NATO, pri temperaturi pod ničlo, »napadlo« ozemlje severne Norveške. Na manevrih je sodelovalo tudi 5000 vojakov iz šestih atlantskih držav ter 150 letal in 40 vojnih ladij.

Pripravljalnega ministrskega sestanka nevezanih držav, ki bo v glavnem mestu Tanzanije Dar es Salaam od 13. do 17. aprila, se bo udeležilo 72 držav. Tanzanijski minister za zunanje zadeve Mhando je v zvezi s tem izjavil, da je tolikšno zanimanje za ta sestanek ohrabrujoče. — Tretja konferenca neuvršenih držav pa bo najbrž novembra ali decembra letos, vsekakor po jubilejnim septembrskim zasedanju generalne skupščine OZN. Za kraj sestanka se omenja New Delhi, morda pa tudi Beograd.

Ameriški predsednik Nixon je izjavil, da namerava vnovič obiskati Evropo in ob tej priložnosti tudi Francijo, ni pa določeno povedal, kdaj bo odšel na pot. Nixona je povabil v Pariz predsednik Pompidou na zadnjem obisku v ZDA, ki naj bi potrdil boljše odnose med državama, potekel pa je neuspešno, če se že ni končal katastrofalno. Pompidou kot vse kaže, ne bo spremenil politike do Sredozemlja in Bližnjega vzhoda in da je ostal gluha za ameriška stališča.

Ob proslavi 25-letnice sovjetske armade je komandant sovjetskih raketnih enot maršal Nikolaj Krilov izjavil, da je sovjetska armada oborožena z medkontinentalnimi raketami, ki imajo praktično neomejen doseg. Te rakete imajo ogromno moč in cilj dosežejo z veliko natančnostjo.

Iz Laosa poročajo, da so oborožene sile ljudskega gibanja Patet Lao zasedle Dolino vrčev. Sprito tega je general Abrams, poveljnik ameriških sil v Vietnamu, izdal ukaze za bombardiranje vzhodnih krajev Laosa. Tako je kakih 40 osemkotnih letelcev trdnjav »B-52« večkrat bombardiralo laosko ozemlje, na katero so odvrgele več kot 1000 ton bomb. Leteče trdnjave imajo oporišča v Tajski, na Guam in Okinavi. Kljub bombardiranju sile Patet Lao napredujejo in so skoraj popolnoma obkolile laosko upravno prestolnico Vientian.

Dr. Harry Rubin, profesor mikrobiologije na kalifornijski univerzi, je odkril na rakastem tkivu substanco, ki povzroča, da se normalne telesne celice razmnožujejo brez vsake kontrole. Novo substanco je imenoval OSF, če jo je dodal normalnemu tkivu, so se celice naglo razmnoževale, ko pa jo je prenehal dodajati, so dobile celice spet prejšnje lastnosti. Znanstvenik meni, da bo njegovo odkritje lahko veliko pripomoglo pri zdravljenju raka.

Zaradi sodelovanja v januarskem neuspelem državnem udaru v Iraku, je doslej posebno sodišče v Bagdadu obsodilo na smrt 99 oseb. Naglo sodišče je v odsotnosti obsodilo na smrt tudi bivšega iraškega premiera Abdela Razaka el Najefa in še dva druga. Obdolžili so jih, da so nameravali — ob pomoči iraških vladnih krogov — strmoglaviti sedanji režim stranke Baas.

Besede o sodobni vlogi Socialistične zveze

Nadaljevanje s 1. strani

SZDL — PROSTOR ZA USKLAJENO DRUŽBENO AKCIJO

Vsaka družbenopolitična organizacija, združenje ali društvo zastopa določen interes svojega članstva. Razvoj naše družbe gre danes v ustvarjanje družbenih dogovorov, ko državno prisilo čedalje bolj zamenjuje demokratično usklajevanje interesov na vseh ravneh, od občine do federacije. Od usklajevanja interesov sta velikokrat odvisna tudi hitrost in učinkovitost našega razvoja. Vedno seveda ni mogoče priti do soglasnega mnenja. Ob iskanju rešitve posamičnega vprašanja lahko pride ob najboljših namernih ljudi, ki jih vodi lastni interes, do diametralno nasprotnih stališč. Opravka imamo z množičnostjo interesov, s tako imenovanim interesnim pluralizmom, ki nastopa v okviru in obliki najrazličnejših kolektivov, združenj in društev, pa tudi republik, se pravi vseh, kjer ljudje kot posamezniki ali v skupini organizirano izražajo svoje interese. Pot iz opisane situacije je torej soočanje različnih interesov in nato na tej podlagi oblikovanje najsprejemljivejšega stališča, ki ga je potem seveda treba spoštovati. Sicer se nam bo družbena trdnost razrahljala.

Po ustavi je tisto politično mesto, ki omogoča medsebojno dogovarjanje, Socialistična zveza. Socialistična zveza je politični prostor, ki omogoča vsaki samostojni organizaciji ali društvu da z drugimi sooča tista pomembna vprašanja, ki jih ne more rešiti samo v svojem okviru, si s pretehtanimi argumenti prizadeva za svoja stališča pridobiti podporo drugih, ter se z njimi dogovoriti za usklajeno in učinkovito družbeno akcijo v samoupravnih, predstavniških in izvršnih telesih. Sooča pa se seveda tudi z realnim stanjem in z materialnimi možnostmi, s katerimi razpolaga družba in je od njih odvisna zamišljena rešitev.

Takšna vloga Socialistične zveze nikakor ne pomeni pokroviteljstva nad družbenopolitičnimi in družbenimi organizacijami. Socialistična zveza daje tem organizacijam prostor in ustvarja možnost, da na podlagi dogovarjanja in boja mnenj pridejo do skupnih uskla-

jenih akcij, kadarkoli in kjer koli je to mogoče. Socialistična zveza je torej svojevrsten instrument teh družbenih organizmov, organizacij, združenj in društev, pa tudi raznih samoupravnih skupnosti, raznih družbenih subjektov. Zanje je Socialistična zveza združevalni sektor, toda v smislu sodelovanja in krepitev sil v družbenopolitični akciji.

Pri tem je delo komunistov, njihova idejnopolična usposobljenost in angažiranost prvi pogoj, da bodo v soočenju in zaključkih prevladala napredna stališča, da ne bo v ničemer zaustavljena ali izkrivljena samoupravna socialistična pot našega razvoja, da bo na odločno reagiranje naletel vsak pojav, ki bo prišel v nasprotje s poglavitno se zavestjo socialistične družbe, v nasprotje z njeno samoupravno potjo.

Potovanje v Mauthausen

bo ob 25. obletnici osvoboditve, 2. in 3. maja letos. Spored svečanosti:

V SOBOTO, 2. MAJA — začetek ob 9. uri — svečanosti v podružnici Ebense, nato v podružnici Melk, v Gusnu, v podr. Hartheim v podr. Gunstkirchein, skrevod skozi mesto Mauthausen, komemoracije pri nacionalnih spomenikih v Mauthausnu, polaganje venec in sveč, govori, sprejem proklamacije miru na »apelplatu«, odkritje spominske plošče ženam v taborišču Mauthausen.

V NEDELJO, 3. MAJA — začetek ob 9.30 — verske svečanosti za žrtve, ki so bile v taborišču zaradi svoje vere, nato odkritje angleškega spomenika, pohod v centralno taborišče in polaganje venec k tamkajšnjemu spomeniku, svečanosti na »apelplatu« — govoro predstavnikov mednarodnega internacionalnega komiteja, predstavnikov avstrijske vlade in drugi. Ob 14. uri konec svečanosti in odhod.

Navedeni potek svečanosti je sprejel mednarodni komite 3. in 4. oktobra 1969 v Parizu. Jugoslavijo je na tem sestanku predstavljala Miroslav Milčić iz Beograda.

Program našega potovanja v Mauthausen bo objavljen takoj, ko bo dokončno sprejet (za Slovenijo in Jugoslavijo). Program bodo dobili občinski odbori ZZZB NOV in potovalna agencija, ki bo prevzela organizacijo potovanja.

Za pojasnila se lahko obračate na republiški odbor ZZZB NOV Slovenije, komisija za bišve politične zapornike, internirance in deportirance, Ljubljana, Beethovnova 10.

Odbor skupine Mauthausen: Ljubljana, Beethovnova 10

USPOSABLJANJE ZA SPLOŠNI LJUDSKI ODPOR

Organiziranje ljudi in njihovo usposabljanje za splošni ljudski odpor sta poleg posebne odgovornosti Zveze komunistov stalen in sestavni del dejavnosti Socialistične zveze in tistih, ki tako ali drugače, posredno ali neposredno vplivajo na naše obrambne priprave. Socialistična zveza kot nosilka splošnega političnega razvoja povezuje družbene sile pri graditvi koncepta in pogojev za splošni ljudski odpor, ga uveljavlja in s svojim delovanjem krepi patriotično in socialistično zavest ter pripravljenost in zavzetost občanov pri obrambnih pripravah in ustvarjanju moralnopoličnih in drugih pogojev za splošni ljudski odpor.

V prihodnje bo naloga Socialistične zveze pripravljati za splošni ljudski odpor ljudi v krajevnih skupnostih, vaseh in delovnih organizacijah. Tu gre zastaviti organizirane temelje splošnega ljudskega odpora.

Nadaljnje utrjevanje teritorialnih enot, kot kaže praksa, terja konkretno in čimboljše usposobljenost vsakega posameznika za obrambo.

Postavitev spomenika Francu Rozmanu - Stanetu

Delegacija odbora II. grupe odredov NOV in POS Slovenije je februarja obiskala predsednika republiške konference SZDL Slovenije in ga seznanila s programom dela, ki zajema oživljanje tradicij partizanskih srečanj ter obnavljanje in nova odkritja obležij iz borbe II. grupe odredov. Kot prvo večjo nalogo si je odbor zadal postavitev spomenika komandantu Francu Rozmanu-Stanetu.

Na razgovoru je prišlo do izraza soglasno mišljenje, da je skrb za postavitev spomenika legendarnemu komandantu Stanetu tudi skrb organizacij Socialistične zveze, ki se bodo vključile v to akcijo.

B. B.

Občanova beležnica

Nekajkrat sem ga to zimo srečal na cesti, prezeblega, ko je več ur čakal pred pisarno odvetnika. »Kaj delaš tu?« sem ga vprašal.

Z veliko žepno ruto si je otrnil solzo in jel počasi pripovedovati: »S sinom se tožarim. Vse sem mu izročil, dom in posestvo, z ženo sva si izgovorila le najni preužitek. Oba sva pridno tudi delala. Ne moreva več vzdržati, ker nisva več varna življenja. Tak nasilnež je, da nihče ne

Sinovi in starši

verjame. Matere, moje žene in mene ne more živih videti. Mater je hotel zadaviti in še z nožem ji je grozil. Meni pa s pištolo. Zmerja naju z najgršimi kvantami. Pravim ti, nasilnež in hudobnež, da mu ni enakega, zmožen vsega. Od njega greva h hčeri in zetu. Tožimo se, da dobim vsaj nekaj iz svojega grunta in domačije, za katerega sva z ženo garala več kot 40 let. Po kom se je vrgel ta sin, ne vem. Drugi otroci so dobri...»

On okoli 70 let, žena nekaj let mlajša, zgarana do kraja, oba sta zvesta sodelavca OF od začetka, on tudi predvojni komunist... Pred lastnim otrokom bežita iz svojega doma... Zlasti njega poznam že vrsto let. Po naravi miren in prava dobričina; med vojno je opravljal najbolj odgovorne naloge na terenu kot član gospodarske komisije.

»Člani naše organizacije ne smemo dovoliti, kar se dogaja z bivšo borko, ki stanuje v našem bloku,« je nekdaj dejal med razpravo na letni skupščini krajevnih organizacij Združenja borcev NOV Novo mesto, desni breg.

»Borčevska organizacija ji je pomagala priskrbeti primerno stanovanje. Začasno je vzela k sebi sina in snaho, čeprav imata stanovanje v drugem kraju. Ne morem ponoviti, s kakšnimi izrazi sin zmerja mater, grozi, da jo bo ubil, sramoti vse borce in celo komuniste. Mati je morala bežati iz stanovanja, ker ni varna življenja. Potrebno je takoj nekaj ukreniti, ker lahko pride do najhujšega. Mi borci tega ne smemo dovoliti, članice naše organizacije moramo zaščititi, čeprav pred lastnim sinom...« Takoj so izvolili tričlansko komisijo, ki je šla naslednji dan na obično zastran rešitve tega nečloveškega primera.

To sta dva primera, res kričeča primera odnosov med starši in otroki. Zal pa nista osamljena. In kakšna je recimo pravna možnost, da se taki primeri hitro in učinkovito rešijo? Niso razveseljivi. V prvem primeru bi roditelja lahko dosegla razveljavitev darilne odnosno izročilne pogodbe. In kaj bosta potem sama počela na gruntu, če ga dobita nazaj v last? Nista si več zmožna pridelati za življenje. Brez tožbe pa tudi vrnitev ne bi šla, to pa pomeni stroške, veliko stroškov pa še živcev povrhu.

V drugem primeru je moč pričakovati, da bo sin uveljavljal stanovanjsko pravico. Ta mu po zakonu avtomatično pripade, če zaseda stanovanje več kot osem dni in mu med tem časom ni bilo izrecno odpovedano.

Često pravimo »naša zlata mladina«. Imamo veliko zlato, med njo pa je tudi nekaj izrodov. Zalostno, toda resnično.

P. ROMANIČ

Besede naših dopisnikov

RIBNICA

Rešen bo stanovanjski problem borcev

Minula vojna je prizadejala stanovanjskemu fondu v ribniški občini veliko škodo. Veliko družin je ostalo brez strehe. Po vojni je bilo težko za gradbeno gradivo. Marsikje so gradili brez pravih načrtov in z materialom, s kakršnim so pač razpolagali. Zato ni nič čudnega, če se kažejo posledice take graditve. Marsikateri graditelj mora sedaj vlagati velika sredstva za obnovo hiše. Med temi je precej bivših borcev. Zato nas ne preseneča število prosilcev za kredit za obnovo oz. gradnjo novih stanovanj. Teh prosilcev je bilo v ribniški občini blizu 200, njihove prošnje pa so se glasile za dodelitev kreditov v znesku 300.000.000 SD. Na nedavni seji komisije za razdelitev kreditov iz sklada za stanovanjske graditve borcev NOV pri občinski skupščini Ribnica, katere so se udeležili tudi predsedniki krajevnih organizacij ZB, vodstvo OO ZZB NOV in člani komisije za stanovanjske zadeve borcev pri OO ZZB NOV, so podrobno obravnavali vse prošnje. Ugotovili so, da velika večina izpolnjuje pogoje za dodelitev kredita, in tako dodelili kredite 172 prosilcev. V letošnjem letu bo na razpolago za kredite 172.000.000 SD, drugo leto pa 122.000.000 SD. Povedati mora-

mo, da v Ribnici vsa sredstva sklada vežejo na banko in bodo tako storili tudi z denarjem, ki se bo dotekel v sklad v tem letu. Z vezanjem denarja na banko so pridobili precej dodatnega denarja. To pa je razdeljevalcem omogočilo, da so lahko ugodili veliki številu prosilcev. Največ prošenj je bilo za adaptacije stanovanj — več kot tri četrt, drugi so prosili sredstva za novogradnjo. Najvišji znesek posojila, ki ga je prosilec lahko dobil, je bil 7.000.000 SD. Obrestna mera znaša 2 odstotka. Kot smo že navedli, bo nekaj več kot polovico posojil razdeljenih proslcem letos, drugi pa bodo dobili denar naslednje leto. Zato so prosilce razdelili v prvo, drugo in nekaj v tretjo skupino. Izdelali bodo prioriteto listo prosilcev, po kateri bodo dodeljevali kredite.

S tem denarjem bo lahko stanovanjski problem borcev v ribniški občini skoraj v celoti rešen. K. O.

LOŠKI POTOK

V ospredju skrb za borce

Člani ZB NOV v Loškem potoku so na nedavnem občnem zboru obsodili postopek obrata podjetja INLES Loški potok, ki ni hotel sprejeti v delo partizansko vdovo, medtem ko so zaposlili ljudi, povratnike, ki so bili na začasnem delu v Nemčiji. Organizacija ZB meni, da se je vdovi pripetila krivica in bo zato intervenirala pri vodstvu obrata INLES Loški potok. Prav tako bo storila tudi v drugih primerih kadar se bo članom ZB dogodila krivica.

V Loškem potoku so že precej naredili pri zbiranju zgodovinskega materiala iz NOV. Vendar pa delo ne poteka tako kot so si ga zamislili. Sklenili so, da ga bodo poživili. Prav tako bodo nadaljevali z oživljanjem tradicij NOV.

Borci ne morejo biti ob strani v politično družbenem dogajanju kraja. Zato se bo organizacija ZB kot celota še bolj organizirala v družbeno političnem življenju kraja, prav tako v procesu ekonomskega razvoja in v komunalni dejavnosti skupno z drugimi družbeno političnimi organizacijami v Loškem potoku.

V razpravi so postavili v ospredje vprašanje varstva borcev. Zato so tudi v sklepih zapisali, da si bo morala ZB še nadalje prizadevati za urejanje zadev s področja varstva borcev in udeležencev NOV, skrbeti za stanovanja in za realizacijo drugih pravic, ki pripadajo borcem. Zavedati se moramo, da se borci starajo in da se njihove vrste vse prehitro redčijo.

Sprejeli so tudi več drugih pomembnih sklepov za njihovo organizacijo. Na kraju so izvolili novo vodstvo organizacije, v občinski odbor ZZB NOV pa so izvolili štiri člane.

K. O.

ŠOŠTANJ

Združenje VVI je predložilo obračun svojega dela

Združenje VVI v Šoštanju, v katerem so vključeni tudi vojaški vojni invalidi iz Topolšice, Belih vod, Florjana, Skorna, Lokavice, Družmirja, Gaberla, Raven in Zavodnja, je imelo svojo redno letno skupščino 22. februarja.

O delu v zadnji mandatni dobi je na skupščini poročal predsednik Ivan Gusič. Odbor je vse leto zelo aktivno delal. Uspešno je sodeloval pri urejanju stanovanjske problematike svojega članstva, pri razdeljevanju stanovanjskega kredita invalidom in borcem NOB, obiskal je bolne člane, ob novem letu je obdaril socialno šibke in zaslužne člane, a ob dnevu žensk je obiskal zaslužne članice organizacije. Nadalje je organiziral dva izleta, enega v Šentvid nad Zavodnjo in drugega v Strunjan, kjer so si člani ogledali dom VVI.

Po daljši in plodni razpravi je s tajnim glasovanjem 62 navzočih članov 100 odstotno potrdilo predlog kandidatne liste.

Ob koncu so se v razpravi zavzeli za aktivno sodelovanje s SZDL, pa tudi za to, da podprejo politično akcijo SZDL za izvedbo referendumov v naši občini o uvedbi samoprispevka za graditev komunalnih objektov: novih šol, kulturnih ustanov, vrtcev, popravila in graditev cest itd.

Po zaključku sestanka so prisotni člani ob malem prigrizku še med seboj prijetno pokramljali, kar je trajalo še uro ali dve. Tako je skupščina v celoti povsem uspela. MARA ZRNIC

Pogovorili so se o perečih zadevah

Nedavno so v Dragatušu pri Črnomlju imeli letno skupščino združenja borcev. Iz razprave o poročilu o enoletnem delu izhaja, da nekateri borci Dragatuša še nimajo priznane posebne dobe. Tudi nekaj takih je med njimi, ki so v oddaljenih naseljih povsem pozabljeni. Tak primer imajo tudi v Dragatušu.

Čudno se sicer sliši, toda tako so ugotavljali na skupščini, da v Dragatušu, ki je večje naselje, ni mogoče najti osebe, ki bi borcem pomagala urejati njihove najosnovnejše zadeve oziroma nekoga, ki bi jim sestavljal razne vloge in prošnje kot za dolgoročno posojilo za gradnjo ali dograditev in ureditev stanovanj in podobno. Med njimi je namreč še nekaj takih, ki nimajo primernih stanovanj, do katerih pa imajo prav tako pravico kot drugi. Za nasvet in pomoč se sicer obračajo na

uslužbenko krajevnega urada v Dragatušu, ki pa posluje v tem kraju le trikrat tedensko, je pa tudi s svojimi posli preveč obremenjena in nima toliko časa za druge zadeve.

To je bilo jedro njihovega razpravljanja, pogovorili pa so se še o drugih perečih zadevah.

STANKO SKOCIR

KRANJ

Spominl starih komunistov

Zob časa je zameglil in celo zbrisal mnoge žive spomine naše revolucionarne poti. Večino organizatorjev, voditeljev in udeležencev nekdanjega delavskega in razrednega gibanja sta pobrala vojna in čas. Prav zato pa so tembolj dragoceni spomini tistih, ki so še danes živi. Zato je treba smotno izrabiti sposobnost in pripravljenost teh ljudi, da vsaj v grobem vržejo na papir tisto, kar bo lahko dopolnjevalo našo zgodovino.

Taka je bila osnovna misel starih, predvojnih komunistov iz Kranja in Tržiča, ki so se ondan zbrali v Gorenjskem muzeju v Kranju. Pobudnik tega srečanja in pogovora je bil član komisije za zgodovino pri CK Slovenije dr. Jože Vilfan, ki je v predvojnih letih kot intelektualno-komunist deloval na tem območju.

Kustosa iz muzejev v Kranju in Tržiču sta povedala, da je doslej zbrano dokaj malo gradiva s tega območja. To zlasti velja za obdobje po prvi svetovni vojni, za revolucionarno vrenja, ki so močno razgibali delavske množice. Največ gradiva so dobili iz zapuščine pokojnega Janeza Mlakarja,

vendar v glavnem z Jesenic, delno iz Senčurja in dokaj malo iz Kranja.

Spričo socialnih in drugih razlik takratnega časa med Kranjem in Tržičem je razumljivo tudi delavsko in razredno gibanje različno. Pač skladno z okoliščinami. V delovanju samih partijskih celic, trojk in drugih oblik v vrstah komunistov ni bilo velikih dogodkov. Toda odmev njihovega dela se je čutil v vseh drugih organizacijah in oblikah takratnega političnega življenja. Tako so tovariši iz Tržiča omenjali mnoge, še neopisane burne dogodke v sindikatih, v Rdečem konzumu, Vzajemnosti, Sokolu, Svobodi, v Društvu prijateljev SZ, v Rdeči pomoči ter ob raznih stavkah, manifestacijah, praznikih, volitvah in ob drugih dogodkih, kar vse še ni dobilo ustreznega mesta in primerne kronološkega opisa. In vendar je šlo za delo komunistov, ki so skozi te organizirane, legalne oblike širili nove ideje med množico.

Iz vsega kranjskega in tržiškega območja se je pogovora udeležilo komaj 10 predvojnih komunistov. Čas je prinesel svoje! S predstavnikom Muzeja in ob sodelovanju občinskih komitejev bodo vsem tem posredovali prepis že zbrane gradiva, kar naj bi jih seznanilo s tem, kar je že napisanega, ter hkrati vzbudilo, da bodo opisovali tiste dogodke, ki še niso obelodani oziroma jih dopolnjevali s svojimi spomini. Razumljivo, da je za posameznike to že dokajšen napor. Vendar je najstarejši, Ivan Makuc, ki mu že teče deveti križ in ima veliko spominov iz Idrije, Kočevja, Trsta, Zaloške ceste in drugod, obljubil, da bo skušal čimveč »vreči na papir«.

KAREL MAKUC

Mladi počastili spomin padlih

V prijazni vasi Javorovica v Gorjancih je bilo v nedeljo, 1. marca, tradicionalno smučarsko tekmovanje v veleslalomu za pokal 4. bataljona Cankarjeve brigade. Okoli sto mladih tekmovalcev je počastilo spomin na 146 borcev, ki so padli v tej vasi 16. marca 1944 v neenakem boju s sovražnikom. Po končanem tekmovanju so se udeleženci tekmovanja zbrali pred spomenikom padlih, kjer so jim predstavniki ZZB NOV iz Novega mesta, ZB NOV iz Šentjerneja in osnovne šole »Martina Kotarja« podelili prehodne pokale.

Predstavniki ZZB NOV Novo mesto, Franc Škof, izroča prehodni pokal Jožetu Turku, tekmovalcu novomeškega Roga.

(Foto in tekst: SLAVKO DOKL)

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Ob tabornem ognju

Od 14. februarja do nedelje, 1. marca, se je po kranjski občini zvrstilo 31 krajevnih skupščin ZB. In kaj so zbrani borci povedali? Veliko in malo. Kakor se pač vzame. Največ je bilo slišati o priznavalninah, o uveljavljanju delovne dobe in upokojevanju, o stanovanjskih težavah posameznikov, o vzdrževanju in postavljanju raznih spominskih obeležij, o zbiranju zgodovinskega gradiva in kronikah, o letošnjem sodelovanju borcev pri praznovanju 25. obletnice osvoboditve in podobno. Seveda so bili povsod navzoči tovariši, ki so članom obrazložili predpise, denarne možnosti in druge nejasnosti.

Ob vsem tem pa vendarle ostaja v mislih eno izmed vprašanj, ki so ga borci ponekod postavili dokaj obzirno. Gre za razrahljano zdravje mnogih borcev, internirancev pa tudi spomeničarjev, ki nimajo ustreznih pomoči. »Uradno« tolmačenje je dokaj preprosto — kdor do leta 1962 ni uveljavil svoje pravice do določenih zdravniških izvidov, je to pač zamudil. Dandanes pa so se še posebno vrata v razna klimatska zdravilišča tako zaprla, da je temeljitega zdravljenja le malokdo deležen.

Potrebe pa so velike. Morda je značilno, da mnogi borci, ki se niso borili za osebne užitke, kot je to dejal eden izmed prizadetih, takoj po vojni niso niti mislili na vse to. Tako jih je prehitel čas z določenim zakonskim rokom. Življenje pa zahteva svoje in mnogi šele sedaj, v starejših letih čutijo posledice medvojnih naporov. Sem sodijo zlasti mnoge borke in interniranke, ki prav

Borci in zdravje

sedaj čutijo posledice mraza, lakote in drugih grozot v taboriščih, kamor so jih bili strpali kot mlada dekleta.

Zadnja leta je bilo večkrat slišati težnjo, da bi zagotovili borcem, vsaj tistim z dvojnimi štetjem, neko stalno obliko rednih pregledov. Kolektiv kranjske Iskre je to tudi uveljavil. Toda vse se je nehalo pri denarju. Samo pregledi so jih menda veljali okroglo 9 milijonov (starih, seveda) in

sklad je bil izčrpan. Zadevni izvidi s tabelami so zatem lahko služili samo kakemu kadrovskemu in socialnemu delavcu, borci niso od tega imeli nič. Tudi v občini je bilo takrat slišati o splošnih pregledih borcev na celotnem območju. Toda ob ugotovitvi, da zgolj s pregledi — če ni zagotovljenih možnosti za nadaljnje zdravniške posege — naredijo med borci več vroče krvi kot koristi, so to reč opustili.

Skratka, borcev, starih komunistov in ljudi, ki so v svoji mladosti žrtvovali vse, tudi zdravje, je vedno manj. Tisti, ki so se prebili skozi ogenj revolucije in dočakali še 25. obletnico svobode, prav v sedanjih, starejših letih čutijo vse več posledic prejšnjih naporov. Zato je dokaj neprijetno tolmačenje o zamujenem roku in podobno. V bistvu gre za denar. Od kje vzeti? Pri vsem našem razvoju in vsestranskem vzponu ter ob velikem razumevanju za borce in predvojne revolucionarje v ustreznih republiških organih bi verjetno kazalo premisliti, razpravljati in elastičneje reševati tudi problem zdravja tistih, ki so ga svoj čas zapravili v korist skupnosti.

K. MAKUC

Iz sgodovine revolucije in ljudskega odpora

Ob 25-letnici smrti narodnega heroja Jakoba Molka – Mohorja

Prve ure sedmega marca 1945. Snežilo je. Na seniku Lebarjeve domačije v Srednji Bistrici (občina Lendava) so si poiskali zatočišče narodni heroj Jakob Molka – Mohor, njegova dva spremljevalca Zvonko in še neki neznani borec. Madžarski žandarji in domači izdajalci so jim sledili vse do omejenih domačije. In potlej se je vnel boj, boj na življenje in smrt. V spopadu je smrtno zadet omahnil Mohor in njegovo truplo je obležalo v sadovnjaku. Njegova dva soborca sta mu odvzela orožje in si s strelji izsilila pot iz sovražnega obroča. Med potjo sta trčila na dva madžarska vojaka. Partizana sta bila urnejša in njujni streli sta ju za vedno prikovali na zemljo.

Kmalu potem se je pokazal rdeči petelin nad Lebarjevo hišo. Ognjeni zublji so upepelili hišo in gospodarsko poslopje. Sovražnik je besnel. Z mrtvim junakom so nedostojno ravnali, brcali so ga v glavo in odvlekli na sosedovo gnojišče, malone golega so nato zagrebeli na bližnjem pokopališču.

Ob četrtsotletnici herojeve smrti se spodobijo, da se vsaj bežno ozremo na njegovo prehojeno življensko pot. Rodil se je 20. julija 1914 v vasi Rovte blizu Vrhnike. Bil je delavec in je že zgodaj spoznal krivično družbeno ureditev v stari Jugoslaviji. Bil je zaposlen v Kamniku in je že aprila 1941 pričel aktivno sodelovati pri pripravah za oborožen upor proti fašističnim osvajalcem. Deloval je v prvih skupinah, ki so začele zbirati orožje in iz katerih se je pozneje osnovala Kamniška partizanska četa. Maja 1941 so ga sprejeli v vrste KPJ.

Po Mohorjevi zaslugi se je osvobodilno gibanje v Kamniku hitro širilo. Kot komunist je bil potem dodeljen v Kamniško partizansko četo in v njej ostal vse do formiranja Kamniškega bataljona. Iz-

redno hrabrega in požrtvovalnega se je izkazal v znani bitki pri Dražgošah. Po tej borbi je s četo odšel v Tuhinjsko dolino, kjer je zbiral borce, da bi se osnoval Kamniško-kokrški partizanski odred. V začetku leta 1942 je Molka enota na juriš zavzela utrjeno sovražno postojanko Strajne in nato še nemško oporišče Černice. Tukaj je bilo navzlic močnemu odporu uničeno ali zajeto okrog 40 sovražnih vojakov. Nadaljevale so se akcije na Kozjaku, Brezovici, napad na nemško kolono v Tuhinjski dolini in še številne druge. Dne 10. maja 1942 je Jakob Molka-Mohor s četo 27 borcev sprejel in cel dan vodil boj proti tisoč Nemcem. Umaknil se je šele v nočnih urah. Njegov odred je meseca decembra 1942 vodil hude boje na Kostanjski planini s premočnimi sovražnimi silami, katere so ga bile obkolile. Spricho odločnosti in hladnokrvnosti komandirja Molka je četa izvedla tristranski juriš in se prebila skozi sovražne vrste. Postal je politični komisar brigade. Sodeloval je v novih bojih skozi Savinjsko dolino, posebno pri osvoboditvi Gor. Savinjske doline. V vseh množičnih bojih se je Jakob Molka-Mohor izkazal kot pravi junak in preudaren partizanski komandir.

Leta 1944 je Mohor postal član Pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Tisto leto je bil z ukazom maršala Tita imenovan za kapetana NOV. Pot ga je vodila naprej v Prlekijo, kjer je bil vojni referent v Ljutomersko-radgonskem okrožju. In v začetku leta 1945 je bil kot zaslužen in izkušen partizanski prvoborec poslan v Prekmurje, da bi pomagal pri širjenju osvobodilnega gibanja, zakaj nacistični Nemčiji se je bližal dokončen polom. Nekaj časa je bil v Prekmurski četi, ko pa se je ta zaradi silnega sovražnega pritiska morala porazdeliti v skupi-

ne, se je napotil proti Muri. Pred hišo Jožefa Lebarja v Srednji Bistrici, se je s soborcema boril kot lev. To je bila njegova zadnja borba. Dobro merjeni strel skritega sovražnega vojaka je končal sicer kratko, a zelo uspešno življensko in borbena pot partizan-

skega junaka Jakoba Molka-Mohorja, ki je bil proglašen za narodnega heroja 27. XI. 1953. Od Kamnika pa do Prekmurja je vodila njegova pot. In v Prekmurju je izkrcaval in dobil poslednje domovanje. Poleg Molka pa sta na tleh Prekmurja padla in sta tam po-

kopana še dva narodna heroja: Štefan Kovač-Marko in Dane Šumenjak-Miran.

Leta 1958 je nekdanja občinska organizacija Zveze borcev NOV Beltinci odkrila nagrobni spomenik padlemu heroju na pokopališču v Gornji Bistrici. ŽE JANEŽ

Osmi marec 1944 v Loškem potoku

TA SKROMNI ZAPIS O PRAZNOVANJU OSMEGA MARCA POSILJAM Z ŽELJO, DA SE Z NJIM ODDOLŽIM ŽENAM LOSKEGA POTOKA ZA NJIHOVO TOVARISKO IN NESEBIČNO SKRBE V ČASU, KO SEM MED NJIMI KOT UČITELJICA PREBILA ŠTIRI VOJNA LETA.

V jeseni leta 1943, ko se nemška ofenziva še ni prav polegla, se je politično delo žensk po Loški dolini nadaljevalo z nezmanjšano prizadevnostjo. Sekretarka APŽ, Grgurčkova Tila, pa jih je na sestankih seznanjala z nalogami organizacije. Tudi k meni so prihajale, ob večerih tiho, da gospodinja v pritličju ni nikoli opazila njihovega obiska.

Januarja je prišla po hudih bojih v Gorskem Kotaru k nam 18. divizija. V tem času smo se ženske v Travniku zbirale vsako sredo ob enih popoldne. Ker so Italijani leta 1942 vas popolnoma požgali, smo imele sestanke v zasilno popravljeni hiši. Žene — bilo nas je več kot sedemdeset — smo predavanjem rade prisluhnile in tudi zahtevale odgovore na vsa vprašanja o takratnem burnem dogajanju doma in po svetu. Najbolj smo bile vesele, kadar je na sestanku govoril

Maksim Sedej: Zločini okupatorjev (lesorez)

pisatelj Tone Seliškar, vodja kulturniške skupine 18. divizije. Večkrat sta nas obiskali tudi Ljubljanka Mara in Hercegovka Zora ter nam pomagali pri organiziranju proslave osmega marca!

Za ta dan smo se začeli skrbno pripravljati. Ženske po vseh so razmišljale, kako bi pripravile čim lepša darila za ranjence v partizanski bolnišnici, mladinke pa so začele s pripravi za proslavo dneva žensk. Vito Gloočinik iz kulturniške skupine 18. divizije je na siv papir s tušem narisal Titovo sliko in borko z otrokom in bombo v rokah. Učiteljica Nežka je naredila dva transparenta, okrašena z nageljni. Še dobro se spominjam Borovih besed na enem izmed trakov: »Čuj, pri nas v gozdech tesarji novih dni pojo...« Pevski zbor so sestavljale mladinke iz vse doline. Bilo jih je kakih štiri-deset. Partizanskih pesmi smo se naučile iz pesmaric, nekaj pa od borcev. Tudi Kajuhove in Borove pesmi smo že imeli. Dekle, ki ni imelo posluha, se je naučilo pesem »Soči«. Tako lepo je recitirala, da je polna dvorana kar onemela. Zapeli so tudi fantje iz podoficijske šole. Ko pa je stopila na oder poslanka Marija Ivanc z Gore nad Sodražico, smo ob njenih klenih besedah začutile, da so naše poti usmerjene k skupnemu cilju, pa čeprav bodo žrtve še tako velike in boleče. Prav tiste dni se je vrnila iz zasedanja SNOS v Črnomlju. Visok sneg jo ni zadržal. Vzela je kornja iz hleva, edino živo kar ji je še ostalo, in se podala prek gozdov na dolgo in težavno pot. Ni nam govorila o svojih pobitih sinovih in možu, ki jih je sama pokopala, ne o trpljenju in samotni. Črno oblečena in s stisnjenimi pestmi je pozivala na odločen boj do zmage. V Črnomlju je bilo govora tudi o veri, ona pa je med nas prinesla besede: »Križ je lahko samo simbol našega trpljenja...« Strmeli smo vanjo, saj je prav

pleteni kolači in srca okrašena s pisanimi trakovi v narodnih barvah, nešteto majhnih pletenih štručk, jerbasi keksov, velika štruca, prepasana s trobojnico in ob njej zataknjen šop mačic ter teloha in še in še. Vsaka hiša je hotela prispevati čim lepše darilo. (Kje so le dobile moko, ko smo živeli takorekoč brez kruha?) Ko je bilo vse pripravljeno, smo odgrnile zastor in darila so se zablestela. Glasno začudnje je napolnilo dvorano in vsi so jih hoteli videti od blizu.

Po proslavi smo darila naložile v jerbase in počakale na vozove z Blok in Gore. Pisatelj Tone Seliškar je darila pri Mohorjevih še enkrat razložil in fotografiral. Kako sem se teh slik razveselila, ko sem jih zagledala poleti 1944 v Črnomlju v izložbenih oknih! (Fotografije se nahajajo v muzeju NOV v Ljubljani.) Tako so lojtrski vozovi, polni daril, odropotali v noč in se šele zjutraj vrnili. Vozniki so pripovedovali, koliko truda jih je stalo, da so jih varno prepeljali. Ceste so bile namreč na mnogih krajih prekopane. Izpregli so konje, darila podajali iz roke v roko, potegnili vozove čez globoke jareke, zapregli in peljali do druge grape... Ko smo prispeli do bolnišnice, je bil ves trud poplačan že ob pogledu na vesele ranjencev,« so sklenili vozniki.

Nad vasjo pa počiva Tila, ki nas je prva učila dela v organizaciji APŽ. Bila je stroga in nepopustljiva pri političnem delu. Za marsikatero spoznanje sem ji lahko hvaležna — predvsem pa sem se od nje navzela poguma. Še tisto poletje so jo belogardisti zverinsko ubili na Kočevski Reki, kamor se je bila zatekla pred njimi. Ob tem prazniku pa se spominjam tudi vseh tistih žensk Loškega potoka, ki so tako junaško prenašale vse težave, čeprav na pogoriščih in ob brezštevilnih grobovih...

ZDENKA SLOMSEK

Fotografija z vprašajem

Fotografija najbrž predstavlja kak štab ali vodstvo politične organizacije s terena. Tovariši na fotografiji so se najbrž obenem nastavili soncu in fotografu nekako zgodaj spomladaj nekje na Gorenjskem ali Primorskem. To sklepamo po uniformah in po pobočju v ozadju. Verjetno je slika nastala leta 1944, morda tudi 1945.

Glede fotografije z vprašajem v letošnji 9. številki se je osebno zglasil na našem uredništvu tovariš Janko Bernik iz Škofje Loke ter podrobneje označil tovariše na sliki. Od leve proti desni stojijo: pokojni Justin Dolinar-Adam iz Pušlave, France Kavčič-Veljko iz Škofje Loke, Stane Konstantin-Borut iz Škofje Loke ter Pavle Kavčič-Miha, prav tako iz Škofje Loke.

Pisma uredništvu

Za enako trpljenje - neenako priznanje

Ko prebiramo »TV 15«, se ponovno spomnimo na grozote ki so se dogajale med drugo svetovno vojno v nacističnih uničevalnih taboriščih. Tudi sam sem bil eden tistih trpinov in bi rad povedal svoje mnenje o celotnem današnjem dogajanju in gledanju na te ljudi — zapornike — v primerjavi z aktivnimi borci NOV.

Res je in priznati se mora, da so vsi aktivni borci, ki so se borili v brigadah po Gorenjski, Štajerski, Dolenjski, Notranjski ali Primorski ali kjer koli že vzdržali nadčloveške napore, pa bodisi v snegu, mrazu, dežju in vročini. Precej lažje je bilo za borce v manjših enotah, kurirje in obveščevalce, posebno še na terenih, kjer niso bili izpostavljeni stalnim sovražnim hajkam in tudi kar zadeva prehrano so bili mnogo na boljšem.

Ce pa partizane primerjamo, potem moramo ugotoviti, da so bili partizani svobodni ljudje, z orožjem v roki in so se lahko borili. Medtem ko smo morali zaporniki, shirani do golih kosti, mirno in onemogočeno prenašati žaljivke, klofute, brce, razna mučenja, strizanje las do golega in druga ponižanja na vseh delih telesa ter lakoto pri vsakodnevnem dvonajsturnem težakem delu.

Le kdo se je mogel najmanj upreti takim, za človeka skrajno ponižujočim, početjem oholih gestapovcev in esesovcev, saj smo bili goloroki, izmučeni in sestradani in zaprti v taboriščih, obdanih z električno žico, in skrbno zastrženi širom po velikem nemškem rajhu. Lepo se je spomnila ujeta partizanka s Pohorja na svobodno, čeprav tudi trdo partizansko življenje. Ko so jo pripeljali v koncentracijsko taborišče, je vzkliknila: »Kje je Pohorje, kje so partizani?« In danes, ko se bivši zaporniki muči in prosi od vrat do vrat za svojo pravico, ga prezrejo in ga ne uslišijo. Boleče je to.

V komisiji za priznanje posebne dvojne dobe, so zvečine preživeli prvoborci — partizani, zapornikov v komisiji ne zastopa nihče, kot da jih ni bilo ali pa celo, kot da so šli prostovoljno v te proklete nacistične jazbine.

Mar nismo bili mi tisti, ki smo, kot aktivisti v zaledju prvi stavliali svoja življenja na kocko, s tem da smo skrbeli za vse tisto, kar je bilo v NOB potrebno in pa vse-

stransko pomagali borcem, sicer bi bili, brez te pomoči, nemočni in izgubljeni. Zato je treba zapornike, aktiviste uvrstiti v isto vrsto kot borca — partizana. Pa tudi tistim gorskim kmetom zaščitnikom partizanov, ki so, žal, danes pozabljeni je treba dati tako priznanje. Zato naj bodo člani komisije pri priznavanju te dobe objektivni in nepristranski.

JOŽE AMBROŽIČ

Opomba uredništva: Dopisnik sicer ne pove, v kateri komisiji ni zastopnikov zapornikov. Morda obstaja taka komisija, toda to še ne more biti razlog, za trditve, kot da nekdanjim zapornikom in internirancem od kraja odklanjajo vse pravice.

Danes rešujejo vloge za posebno dobo, vložene pred koncem leta 1966, komunalni zavodi za socialno zavarovanje. Obstajajo pa še vedno posebne komisije pri občinskih odborih ZZB, ki še danes dajejo v posameznih primerih predloge o priznavanju posebne dobe.

Toda za priznanje posebne dobe je najvažnejši dokaz, da je prizadelet organizirano aktivno deloval za cilje NOB. In če prizadelet to dokaže, potem ni razloga, da mu komisija posebne dobe ne bi priznala. Če pa se to le zgodi, obstaja še vedno možnost pritožbe.

Vsekakor pa je treba upoštevati, da je za priznanje posebne dobe najvažnejši dokaz o organiziranem aktivnem delu za cilje NOB in ne kaj drugega.

Še o „Mokronoški četi“

Dne 4. februarja je izšel v vašem časopisu prispevek R. T. pod naslovom »Mokronoška četa.«

O prvem stavku netega odstavka bi rad povedal, da bi iz njega moralo nastati pet stavkov. Ni točno, da so borci Mokronoške čete z Milanom Majcnom na čelu odšli 17. septembra proti Mokronogu.

Po večdnevem pohodu mimo Turjaka, Dobrepolja, Ambrusa, Zagradca, Žužemberka in Ponikev so borci prišli z vodičem Andrejem Blažičem, učiteljem v Dolenji Nemški vasi pri Trebnjem konec septembra 1941 v Lukovke k Jožetu Mikliču. Pri njem so se okrepčali, dobili nekaj hrane in odšli prek Rihpovca proti Mokronogu. Iz Lukovka do Osterveca na Blatnem klanecu jih je vodil Pavel Miklič. Prespali so na Metetele-

vem kozolcu. Mimogrede so se ustavili tudi pri kmetu Jožetu Slaku, ki je imel hišo blizu kozolca, kjer so prespali. Prosili so ga za žganje, ker je eden izmed njih nenadoma zbolel.

Naslednjega dne so odšli proti Mokronogu ter dobili zvezo z domačimi aktivisti Nacetom Majcnom-Tarasom iz Mokronoga in Jožetom Borštnarjem-Gabrovčanom iz Metlike.

Jaz sem net partizanov tudi sam vodil. Partizani so mi povedali, da pridejo še po hrano v Lukovke, če jo bodo potrebovali. Ta svoj prispevek pa sem napisal z željo po čimvečji zgodovinski točnosti. Zdi se mi namreč nemogoča trditve v omenjenem prispevku R. T. da so borci v Rihpovcu pri Mokronogu dobili zvezo s terenskim aktivistom. Rihpovec je od Mokronoga več kot dve uri hoda daleč.

Nadalje bi rad pojasnil še eno netočnost v omenjenem prispevku. Dne 25. novembra je že omenjeni Anrež Blažič sprejel na železniški postaji Ponikev štiri partizane, ki so se pripeljali iz Ljubljane. Pripeljal jih je v Lukovke, kjer so se pri Mikličevih oddahnil, dobili suho meso, nato pa sem jih odpeljal v Mokronoško četo. Ta četa tedaj ni taborila v vasi Zabukovje kot piše R. T., ampak v znanem gozdu Blatni klanec blizu tretje Grmade, to je blizu vasi Zabukovje.

Blatni klanec je večje gozdno območje. Če gledamo z zahodne strani, so tam prva, druga in tretja Grmada, krajevna imena. Na območju tretje Grmade je stala lesena koč, ki jo je pred leti uporabljal eden izmed oglarjev. V prvi polovici novembra 1941 so partizani to koč za silo popravili in zraven nje postavili še nekaj soto-rov. To je bilo prvo večje partizansko taborišče na območju trebanjske, mirnske in mokronoške doline.

Zdi se mi, da bi bil spis R. T. o mokronoški četi veliko popolnejši.

PAVLE MIKLIC

Jožkovega imena ni na spomeniku

Polem, ko je ušel splošnemu lovu italijanskih fašistov na vse moške od 15 leta starosti naprej v avgustu 1942, katere so nato odpeljali v taborišča, Jožka nobena sila ni mogla več zadržati doma v vasi. Čeprav je komaj dopolnil 15. leto starosti, je bil za svoja leta dobro razvit, in če bi prišel v roke fašističnim lovcem na moške, ki bi lahko postali nevarni okupatorju, bi brez dvoma delil usodo mnogih drugih v enem od zloglasnih fašističnih taborišč. Fašiste pa je sovražil že od začetka, od takrat, ko jih ni hotel pozdraviti z fašističnim pozdravom, pa je dobil zato klofute. Zamrzil jih je, ko so ropali po domačijah, in še zlasti, ko so zažigali domačije. Bil je sin najbolj revnega kmeta v vasi.

Pridružil se nam je, ko smo v jeseni 1942 urejali zimsko taborišče za rajonski odbor OF v hribu Debeli vrh pod koto 864. »Z vami bom«, je dejal. »Vse bom ubogal in delal, kar bo treba.« je zagotavljal. Pa če bi ga rejeli, bi hotel biti tudi partizan.

Jožko je držal besedo. Kar smo mu v rajonskem odboru spričo njegove mladosti in neizkušenosti zaupali in naložili, vse je izpolnil. Potem ko so starejši kurirji odšli v brigade, smo ga vključili v kurirske naloge. Bil je discipliniran in ubogljiv, razvijal se je v bodočega skojevca in partizana, kar je bilo opazno pri njem vsak dan. Člani rajonskega odbora smo ga imeli radi, obenem smo skrbeli, da se mu ne bi kaj dogodilo, ker je bil vendar še tako mlad.

Jožek je imel starejšega brata, ki je bil glede politične zavednosti njegovo pravo nasprotje. Že ob vrnitvi iz razpadle starojugoslovanske vojske je na vse pretege hvalil nemške vojake, s katerimi se je imel priložnost srečati ob kapitulaciji vojske stare Jugoslavije. Pozneje je cinal sem in tja. S partizani je sodeloval le, če je

moral, sicer pa jih ni maral. To, da se je njegov mlajši brat pridružil Osvobodilni fronti, ga je seve peklo. Često je Jožka vabil domov in mu na vse načine prigovarjal, naj se vrne. Jožko pa je bil vztrajen v svoji odločitvi. Kar mu je brat govoril, je vedno vse natanko povedal meni, ali drugemu članu rajonskega odbora, na katerega se je osebno navezal.

Sredi julija 1943 sem odšel v partijsko šolo na Rog. Nekaj dni zatem se je zgodilo. Starejši brat je spet vabil Jožka domov. Iz previdnosti Jožko vendar ni hotel v vas. Jožek je hotel planiti proti gozdu, pa ga je brat potisnil na tla. Okoli njih so se razpočile bombe in kmalu sta bila oba v rokah fašistov.

Oba so skupno odpeljali v Kočevje. Od režiškega belogardista smo pozneje zvedeli, da so Jožka ločeno zaslisevali. Ker ni nič izdal, so ga tako strahovito pretepli, da je bila krogla zanj samo odrešitev. Ustrelili so ga nekje v Kočevju samo nekaj dni pred padcem fašizma v Italiji. Brat je od tistega časa ostal pri belih in v njihovih formacijah tudi končal.

Jože Kump iz Gornje Podgore pri Starem trgu ob Kolpi, star šele 16 let, je bil najmlajša in hkrati zadnja žrtev fašističnih nasilnikov na območju tega rajona, če ne morda tudi v Sloveniji. Zastonj pa iščem njegovo ime tako na spominskih ploščah v domačem kraju, kot na spomeniku v Kočevju. V naglici, kot se po navadi pri nas zbirajo podatki, tudi zgodovinski, so njegovo ime izpustili. Niso pa se tudi posvetovali z tistimi, ki so takrat delali na tem terenu, sicer od tega ne bi moglo biti. Prav bi bilo, da se tudi ime tega mladega in neustrašenega fanta pojavi na enem ali drugem spominskem obeležju.

PETER ROMANIC

V SPOMIN IVANU BENČINI

Padel je pod Bohorjem

Brestaničani se še dobro spominjamo 9. februarja 1944. Tisti večer je gorela rudniška odbiralnica v Senovem, ki so jo zažgali borci Štirinajste. Po industrijskem železniškem tiru pa je od Senovega proti Brestanici privozil rudniški vlak brez strojevodje. Lokomotiva, ki se je odtrgala od vagonov, je sama pridrevla v Brestanico in se na ovinku pri elektrarniški črpalki prevrnila. Takole prevrnjena je potem puhala, dokler je imela še kaj pare v sebi. Med Nemci, ki so stanovali v Brestanici, je nastal preplah. Ojunačili so se šele potem, ko so dobili iz Brežic v pomoč dva tanka. Toda močna zaseda borcev Štirinajste pri Slapšaku (med Senovim in Brestanico) ju je onesposobila za boj.

Na Senovem so imeli borci Štirinajste precej opravka, predvsem z rudniško jamo. Uničiti je bilo treba tudi žandarmerijsko postajo, v kateri se je skrivalo dvajset oboroženih Nemcev, ki so iz svojih strelskih lin imeli lep pogled na prihajajoče borce. Skupino partizanskih borcev, ki je napadla žandarmerijo, je vodil pogumni dvajsetletni vodnik Ivan Benčina iz Loškega potoka (vas Travniki) pri Ribnici...

Partizani so napadali izza klafterskih drv, zloženih v neposredni bližini žandarmerije. Žandarji so imeli dobro utrjene položaje in jim je bilo težko priti do živega. Mladi vodnik Ivan Benčina je ukazal svoji skupini juriš in prvi skočil prek kupa drv. Okupatorjeva krogla ga je zadela v čelo. Padlega Ivana so tovariši odnesli do

Jablanice, pol ure hoda od Senovega skozi Dovško proti Bohorju, in ga blizu poti pokopali.

Naslednji dan, ko je nevarnot za Nemce minila in je Štirinajsta že odšla prek Bohorja, so šli Nemci iskat truplo ustreljenega borca. Bili so namreč trdno prepričani, da so minulo noč ustrelili kakšnega komandanta. Na Jablanici so spraševali pri kmetih, če so morda partizani med potjo na Bohor pokopali mrljica. Uspelo jim je zvedeti, kje so partizani zakopali borca, ki je padel pred senovsko žandarmerijo. Dva domačina, ki so ju Nemci pripeljali s seboj, sta morala odkopati še svež grob. Truplo padlega junaka so Nemci odpeljali na Senovo, kjer so ga pred žandarmerijsko postajo dva dni kazali ljudem. Nato so truplo prepeljali v brestaniško mrtvašnico in ga na tamkajšnjem pokopališču pokopali.

Dolgo časa je bil Benčinov grob skoraj neopazen. Na njem je bila le skromna pločevinasta tablica. Minulo leto pa je Združenje borcev NOV v Brestanici oskrbelo spominsko ploščo Ivanu Benčini, ki je padel pod Bohorjem v cvetu svojih let.

MIHAEL ŽMAVC

Obrtno podjetje

»O B R T N I K« PREBOLD

Izdeluje krožne betonske mešalce v velikosti 500 litrov z električnim motorjem 380 W

Mešalec je primeren poleg mešanja betona, tudi za mešanje malte. Uspešno ga uporabljajo izdelovalci betonskih zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

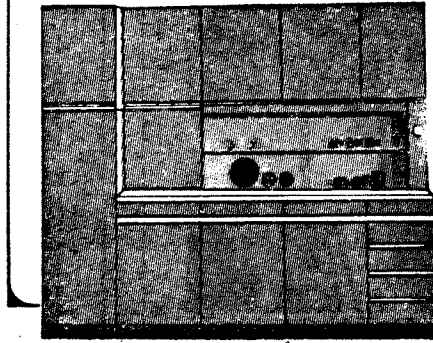
Popisnice za aktiviste

Izvršni odbor republiške konference SZDL Slovenije je odobril priprave za zbor aktivistov Osvobodilne fronte v Dolenjskih Toplicah 26. aprila t. l., ki jih usmerja odbor za proslave pri republiški konferenci. Poleg kriterijev, ki naj pomagajo zbrati nekdanje aktiviste in so bili objavljeni v vseh časopisih je bil sprejet dogovor, da bo republiška konferenca SZDL Slovenije tiskala in razposlala občinskimi konferencami Socialistične zveze prijavne popisnice za nekdanje aktiviste z namenom, da jim olajša prijavljanje.

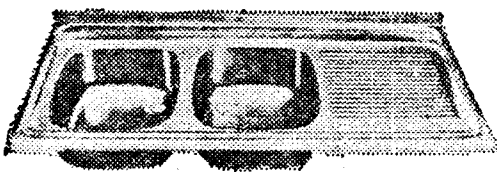
B. B.

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke iz kuhinje VEGA 55

POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Kdor zna, pa zna, sem si mislil. Prej se mu je dobro godilo, zdaj se mu še bolje. Razen tega sem tudi sklepal: našel si je lepo dekle, ki je usekano kot mnogo meščanskih deklet na vse, kar je tuje. Dekle, ki pobožno izgovarja besedo »mnozestvo«, ki je pripričano, da se v tujini cedita med in mleko, da so tam vsi moški bogataši in kavalirji, ki hodijo po dragih hotelih in letoviščih, se vozijo z najnovejšimi avtomobili, se smučajo, jahajo, jadrajo z lastnimi jahtami, vzdržujejo polne hleve plemenitih konj in podobno...

Nisem se več zanimal zanjo, toda nekoč mi je eden izmed prijateljev, ki se kljub zrelem letom še ni bil oženil, ker je preveč znal osvajati ženske in se tega nikakor ni mogel odvaditi, dejal o njej, ko sva jo srečala:

»Le poglej si jo! Kakšna svetnica je, ko je mož poleg nje. Komaj pa izgine čez mejo, se že pri njej pojavi ta ali oni ljubimec. To seve počenja zelo prekanjeno. V današnjih časih, ko ima vsak količkaj pameten moški že svoj avto, je to precej laže kot v prejšnjih časih. Koliko greha se naredi v avtomobilih kar mimogrede. Lahko se tudi odpelješ kam daleč proč, kdo te lahko najde? Nekajkrat sem jo že videl po različnih krajih, ponoči v hotelih, vsakokrat z drugim. Stanujem blizu in vem, kdaj ni moža doma. Pa kako pristrčno ga pospremi na postajo in kako radostno ga sprejema!«

»Najbrž ji je dolgčas, mlada je še in lepa,

191

ni se ji treba mučiti po službah,« sem jo skušal nekako opravičevati.

»Ha, kaj vse je počela, ko še ni bila poročena! V boljši družbi je bila sila razvpita, bila je prava razvratnica. Pa še naši so jo kmalu po vojni zaprli zaradi nekakšne vohunske afe-re. Pomisli, nekdanja tuja vohunka, zdaj pa njen mož hodi v tujino, kadar se mu zahoče...«

Pomislil sem, da, če je bila zaprta zaradi vohunstva, nikakor ni mogla biti povezana z vzhodnimi obveščevalnimi službami. Taki ljudje vse, kar prihaja od vzhoda, nagonsko sovražijo in podcenjujejo. Nenadoma sem se spomnil Šimna. Baje so tudi njega začeli opazovati zaradi zvez z neko izredno lepoticco. Da ni ta tista?

Precej dolgo po tem razgovoru s prijateljem sem šele ugotovil resnico. Ne, nisem se zmotil. Da sem to dognal, sem moral vprašati veliko število ljudi, ugotoviti njen deklinski priimek in prejšnji naslov. Zdaj bi jo moral vprašati, kako je bilo s Šimnom, če bi hotel zvedeti vse potankosti. Najbrž bi me hotela nalagati, zanikala bi vsako krivdo, skušala bi očrniti Državno ustanovo. Bruhala bi svoje sovraštvo na preproste ljudi, ki so ji nevoščljivi le-pote, bogastva in lepega obnašanja. Morda bi dolžila zavrženega častilca. Razen tega bi se najbrž bala tudi moža, ki bi težko prenesel, da je pred njim imela pohabljenca, pa še celo nekdanjega partizana in pripadnika Državne ustanove. Za vse druge bi že nekako prenesel, samo za tega ne, ki je bil tudi njegov zaklet sovražnik, čeprav je bil dejansko izdajalec svojih pajdašev.

Nekaj malega sem zvedel o njej in Šimnu od nekdanjih sosedov. Med vojno in nekaj let po njej, preden se je omožila, je stanovala

192

v očetovi vili v ljubljanskem predmestju. Oče je bil razmeroma še mlad in je živel veseljaško življenje, za hči se ni preveč brigal. Mati ji je umrla že med vojno, bila je edinka. Še okoli zelo mlade so se sukali italijanski oficirji. Ljudje so o tem precej govorili, aktivisti so jo imeli na seznamu, da jo bodo ostrigli, pa je

193

bilo veliko drugih, bolj potrebnih, prej na vrsti. Kasneje, ko so Italijani odšli, so jo nekajkrat videli s študenti, domobranskimi policijskimi agenti. Sosedom je pripovedovala, da so to njeni sošolci in sinovi očetovih poslovnih prijateljev. Medtem je včasih dala tudi kak manjši denarni prispevek za Osvobodilno fronto.

Osvoboditev je pričakala kot osemnajstletnica brez posebnega navdušenja. Niti zastave niso razobesili na vili, z očetom se nekaj dni nista ganila iz hiše, dokler v mestu ni utihnilo navdušenje. V vilo so jim brž natlačili stanovalcev, toda vseeno so jima pustili dvosobno stanovanje. Oče se je po razlastitvi zaposlil, saj je nekoč hodil precej dolgo v šolo, pa je slabo zaslužil. Kljub temu sta s hčerko razmeroma dobro živela. Sosedje so jih v tistih časih splošnega nezaupanja pazljivo nadzirali. Ugotovili so samo to, da jih obiskujejo znanci iz nekdanje višje družbe.

Sama ni šla nikamor, ne na sestanke ne na prostovoljno delo. Ko se je vpisala na univerzo, so jo hoteli nekam spraviti, pa je prinesla zdravniško potrdilo, kako je bolna in nespособna za telesno delo. Študirala ni preveč, raje je obiskovala vse študentske prireditve, pa tudi druge, poleti pa letovišča.

Okoliški aktivisti so seve ugibali, od česa tako dobro živi z očetom. Njega so sicer zaradi nedovoljenega trgovanja zaprli, celo večkrat. Očitati so mu verženje z dragotinami in tihotapskim blagom, pa mu niso mogli nikoli nič dokazati. Počasi so sosedje obupali, da mu bodo prišli do konca, na tihem so dolžili sod-nike, da drže z njim. Če niso to njegovi stari prijatelji ali če niso podkupljeni...

Obema so odvzeli volilno pravico, pa si tega nista gnala k srcu. Potem je po okolici, kjer so

194

živeli večinoma revni ljudje, zvesti pripadniki medvojne Osvobodilne fronte, kar završalo. Nekdo je bil opazil, da je prišel k njej majhen človek z grbo v civilni obleki. Takoj so zvedeli, da dela v Državni ustanovi.

Največ mi je o njej in Šimnu vedel povedati star mož, upokojeni ključavničar iz ene izmed ljubljanskih tovarn, ki je veljala za trdnjavo revolucionarnega delovanja pred vojno in med njo.

»Pomislite, takoj ko sem se leta 1919 vrnil iz Rusije, kjer sem bil sprva ujetnik, nato pa z boljševiski armadi, sem že stavkal, bil sem tudi član partije. Stavkal sem na železnici, bil zraven takrat na Zaloški cesti, orjunaši so me pretepli in mi polomili vsa rebra, kasneje pa, ko je postalo zares hudo in smo izgubili vse zveze, sem za nekaj let prenehal. Potem pa sem spet stavkal, pri meni so prenočevali tovariši, ki so potovali v Avstrijo in Španijo, zbiral sem prostovoljne prispevke. Leta 1941 sem kar nadaljeval, bil sem predsednik uličnega odbora, imel sem na skrbi Narodno zaščito, sin in hči pa sta odšla spomladi dvainštiridesetega k partizanom. Nobenega ni bilo ob koncu domov in še zdaj ne vem, kje sta padla. Drugi sin je kapetan v vojski. Mene so imeli Italijani v internaciji in zaporu, domobranci so me dvakrat pretepli in mi polomili vsa rebra, po osvoboditvi pa sem še prostovoljno delal, imel kup funkcij, dokler me niso zamenjali mlajši. Sprva sem imel še kar spodobno pokojnino, potem pa se je vse dražilo in moja pokojnina zdaj komaj zadošča za najnujnejše.

Pomislite, že pred vojno me je ta gosposka tolpa imela za nekaj nižjega. Oče te lepe gospe, ki sprašujete zanjo, se mi je vedno posmehoval in me na različne načine žalil. Takoj ko so prišli

195

v mesto naši, so se za nekaj časa skrili v mišjo luknjo... Potem pa zagledam pri njej tistega grbastega, ki sem ga dobro poznal in vedel, kje dela. Takoj smo sporočili, kje smo ga videli in s kom, seveda na pristojno mesto, pa so nam odgovorili, da nas to nič ne briga. Torej, kdove zaradi kakšnih koristi naj bi bila lepa gospodična na vsem lepem več vredna kot pa jaz, ki sem vse življenje delal za našo stvar. Pa še to povrh, da izhaja iz take družine in da sama ni nič vredna...

Ugibal sem, da se morda smuka okoli nje zaradi tega, da bi dobil kakšne podatke. Saj je dosti vedela, vrtela se je samo v družbi ljudi, ki bi se zanje utegnili zanimati Državna ustanova. Jaz od njih ne bi nič zvedel, ona pa je lahko, kar je hotela. Toda, če bi videli, kako se je spremenila po tistem, kar je začel grbasti zahajati k njej...

Kar javno se mi je posmihala in se norčevala iz mene, češ tepec stari, zdaj pa imaš tvoje komuniste in partizane. Se je mar kaj spremenilo? Ti si ostal, kar si, revež, in neroda, jaz bom pa kmalu spet gospa. Ne žena trgoveča ali zdravnikova, ampak tovariševa, takega, ki je na visokem položaju. Prava reč, če nima ravne hrbta — saj ga drugi tudi nimajo — in če je komunist. Počenjal bo to, kar bom jaz hotela, če ne, ga spodim.

Nekoč mi je tudi očitala, kako ve, da jo ravno jaz neprestano tožarim in da sem bil kriv, da so spet zaprli očeta. Res sem ga opazoval, zato so me nagovorili miličniki, vse, kar sem videl, sem sporočal nekemu tovarišu. Toda ta vsega tega, posebno pa še, od koga je bil vse izvedel, nikakor ni smel nikomur povedati, tudi grbastemu ne. Pritožil sem se na ministrstvo, pa so se me kmalu odkrižali, češ

196

da onemu niso mogli ničesar dokazati. Čez nekaj dni pa mi je gospodična vrgla v obraz, naj se nikar ne pritožujem čez pametne ljudi...

Bil sem ogorčen, če je kdo izmed tovarišev prišel k meni, sem ga skoraj vrgel ven. Izgubil sem zaupanje v pravičnost in reč, ki naj bi ju vzpostavili naši fantje. Kako morem zaupati

197

ljudem, ki vse povedo in ki imajo v svojih vrstah take kot je grbasti, sposobne, da zaradi ženske izdajo lastno mater?

Nenadoma je počilo... V hišo je pridrvela gruča pripadnikov Državne ustanove, nekaj dni so preiskovali okolico in stanovanje, pa tudi klet in podstrešje. Med drugim so spraševali tudi mene, če kaj vem. Bil sem piker, pošteno sem si jih privoščil. Mimogrede sem zvedel, da se je grbasti ustretil. Tolažili so me, da so že zdavnaj vse vedeli in nadzirali oba, meni pa da niso hoteli tega povedati, da se ne bi prehitro razvedelo. Nisem jim verjel. Najbrž so se poskušali samo zagovarjati, ker so ga bili pošteno polomili.

Gospodično so seveda odpeljali. Mislil sem si, zdaj bo dobila, kar je tako dolgo že prosila. Ugibal sem tudi, zakaj se je tisti njen ljubček ustretil. Zaradi tega je ne bi zaprl in ne bi tako temeljito preiskovali stanovanja. Najbrž je bilo v ozadju nekaj drugega, toda kaj? Samo vohunstvo je moglo biti, sem sklepal, saj sem dobro poznal take reči. Še iz prve svetovne vojne sem se spominjal podobnih zgodb.

Čez nekaj časa sem zvedel, da je dobila deset let. Nisem se zmotil, zaradi vohunstva. Poslušal sem razpravo in marsikaj mi je postalo jasno. Drugih niso pustili v razpravo dvorano, še jaz sem komaj dobil dovoljenje. Zdaj mi je bilo marsikaj jasno.

Kako sem se začudil, ko sem jo nekako čez dve leti spet srečal v mestu. Celu pozdravila me je. Shujšala je, se postarala, toda brž si je opomogla. Med prvimi je dobila potni list za potovanje v tujino. Ko je nekdo prišel vprašat, kakšna je ta ženska, ki prosi za potni list, sem vse povedal, pa ni nič pomagalo. Dobila ga je in spet se mi je posmihala, češ saj vem, kako

198

si me očrnil, pa vse skupaj ni nič pomagalo. Meni bolj verjamejo kot tebi. Prav tiste dni pa so zavrili izdajo potnega lista hčerki nekega mojega znanca, ki je bil tri leta partizan.

Odpotovala je in se kmalu vrnila, polna paketov in kovčkov. Potlej se je ponasala s tujimi oblačili in nakitom, pa vsepovsod je pripovedovala, kako v tujini, kjer niso komunisti na oblasti, lepo in bogato živijo. Toda kje je dobila denar, da je kupila toliko reči, in kako jih je spravila mimo carine?

Nekaj let je spet počasi študirala, veliko več pa se je družila s prijateljicami. Očeta naj-večkrat ni bilo doma, hodil je na službena potovanja, in spet mu je začelo dobro iti. Potem so ga zaprli, pa ne za dolgo. Ko ga ni bilo doma, so v stanovanju počeli take reči, da je o tem govorila vsa okolica. Nekoč se je tam zgodilo nekaj takega, da se je smejala vse mesto. Imeli so domačo zabavo, prišla so dekleta s fanti. Pijani so bili, plesali so in pili. Nazadnje je nekomu padlo v glavo, da je zametal v liker johimbini, v vino pa brom. Zamislite, kaj se je potem dogajalo. Ženske so vreščale, moški tulili in preklinjali...

Za to so zvedeli tudi miličniki, pa so se samo smejali in zmajevali z rameni, češ da ne morejo nič. Pozneje so nekatere izmed udeležencev tudi zaslisevali in jih kaznovali z manjšimi denarnimi kaznimi, drugega pa ni bilo.

Sedanja gospa je imela vrsto ljubčkov, menjavala jih je kot obleke. Tepli so se okoli hiše, nekoč je eden izmed njih moral skočiti skozi okno na vrt in si je skoraj zlomil nogo. Samo zato, da se ne bi srečal z drugim, nekakšnim boksarjem. Nikoli pa se točno ni vedelo, k'č je njen, saj jih je veliko prihajalo, deklet in fantov.

Kulturni obzorik

Spomini na prihodnost

Knjiga SPOMINI NA PRIHODNOST — izdala jo je Mladinska knjiga — so di zaradi svoje popularnosti med tako imenovane bestsellerje — knjige leta. To vsekakor zasluži. V svetu je doživela veliko pozornost, med slovenskimi bralci pa splošno zanimanje.

Avtor SPOMINOV NA PRIHODNOST Erich von Däniken, ki se že vrsto let ukvarja s proučevanjem starih čude. In prišel do drznih domnev o medvezdnih poletih, je v dvanajstih poglavjih razgrnil pred bralca niz hipotez — vso mikavno-stjo znanstvene fantastike. Po njegovi razlagi domnevi, ki ji je skušal dodati dokumentacijsko verodostojnost, so vesoljci že pred tisočletji z drugih planetov obiskali našo Zemljo. Na to domnevo prihaja iz proučevanja najstarejših človekovih pisanih pričevanj, arheoloških najdb, slikari kulture antičnega sveta, svetopisemskih legend, ki pa so znanstveno domneva nerazrešljiva, vzbujajo pa pomisleke, če k temu ni pripomogel »obisk« tujce — drugih planetov. Kako torej »znanstveno« razložiti inkovske najdbe, nastanek slovenskega koledarja, posebnemu namenu cest, ki ne vodijo nikamor — uporabljali naj bi jih neznani obiskovalci s tujih svetov za pristajalne steze. Med tem je prenekal vrstica napisana na račun znanstvenikov, zlasti arheologov, ki si ne drznejo pomisliti na edino možno »obrazložitev«.

Pri teh »čudežih« sta tega sveta se da marsikaj razložiti — le s hipotezo. In pri vsem neugotovljivem, nerazrešljivem, nedokazljivem in nepojmljivem v realnem svetu, je domnevnost in fantastika še edino možno izhodišče. Čeprav se marsikaj zdi neverjetno so prav primeri, ki jih v knjigi navaja Däniken, skriti v veliko uganko. Sprčo dosežkov v znanosti in tehniki zadnjih petdesetih let, nam je marsikaj laže verjetno. Spominimo se samo na polet v vesolje, na to, da je človek stopil na Luno, kar je bilo za nas še pred letu prava fantastika.

Strokovnjak, ki se rad opira na znanstvena tla trdnih dokazov, bo verjetno tu pa tam ugovarjal, domnevam ob prešibki znanstveni podlagi, vendar nič ni nemogočega, če sedanje dosežke znanosti primerjamo z možnimi dosežki davne, davne četočje davnine, ko so bili morda obiski bitij s tujih planetov prav pravcati vsakdanjost.

Naj bo karkoli. SPOMINI NA PRIHODNOST je zanimiva knjiga, ki vodi k razglabljanju, ki ni samo sanjarjenje, pač pa neke vrste znar vena fantastika, ki je bila čisto vodnica znanstvene misli. Knjigo je prevedel Anton Jakopič, tehnično pa opremil A. Mavec.

C. S.

Slovar slovenskega knjižnega jezika

Dočakali smo pomemben dan. Izšla je prva knjiga Slovarja slovenskega knjižnega jezika, ki bo nedvomno naletela na veliko odmevnost in odobravanje povsod, koder žive Slovenci, kjer se tako ali drugače zanimajo za razvoj in rast slovenskega jezika. Značilno je, da je bilo mogoče uresničiti izid te temeljne narodne edicije šele petindvajset let po osvoboditvi, v socialistični družbi. Izdala ga je Slovenska akademija znanosti in umetnosti, s čimer je svojemu narodu izpolnila svoj dolgi; njegovo rojstvo je pripravil njen Inštitut za slovenski jezik, založila pa Državna založba Slovenije, ki je svojo vlogo odlično in prizadevno izpeljala do prvega uspeha. To je v kulturnem življenju Slovencev vsekakor pomemben dogodek.

Minilo je več kot sedemdeset let od izida Pleteršnikovega slovarja (1894—1895), tega osnovnega temelja slovenskega jezika. Medtem je nastajala huda vrzel in pot do sedanjega, najpopolnejšega slovarja, ni bila kratka in ne lahka. Že ob pripravah za ustanovitev Slovenske akademije znanosti in umetnosti, je bila leta 1929 dana pobuda za sestavo velikega slovarja. Toda ustanovitev Akademije se je odmaknila za šest let pozneje, v čas že vznemirjajočih slutenj bližajočega se svetovnega viharja, ki je to zamisel onemogočil. Sicer je leta 1936 skušal zamašiti vrzel Joža Glonar z izdajo Slovarja slovenskega jezika.

Ko je bil leta 1945 ustanovljen na Akademiji Inštitut za slovenski jezik — vodil ga je Fran Ramovž — je zamisel okoli slovarja znova oživela, ki pa je zamrla z Ramovžev smrtjo leta 1952. Šele čez dobrih deset let je novo imenovano

uredništvo slovarja zopet začelo z delom. Skoraj vsa povojna leta pa je uredniški odbor s svojimi številnimi sodelavci pripravljala slovarsko gradivo, ki se je nakopičilo v pravcato goro izpiskov iz knjig slovenskih pesnikov in pisateljev. Omenjeno naj bo tudi, da je leta 1950 izšel Slovenski pravopis, ki ga je po obsegu še prekosila izdaja dvanajst let pozneje, obe izdaji pa sta zaradi potrebe presegli okvir navadnega pravopisa. Kljub temu ni bilo mogoče nadomestiti slovarja, kjer bi bogata zakladnica našega jezika našla ustrezno razlago.

Tako je pri sestavljanju novega slovarja nosil vso odgovornost uredniški odbor priznanih strokovnjakov. Glavni uredniki: Anton Bajec, Janko Jurančič, Lino Legiša, Mile Klopčič, Stane Suhadolnik in France Tomšič s člani komisij in sodelavci, ki jih je okrog petdeset, so vsestransko proučili, utemeljili in pretehtali sestavo slovarja v zvezi z razvojem jezika in stanjem jezikovne znanosti. In pred nami je zdaj prva knjiga tega plodnega, ogromnega dela, ki na 845 straneh velikega leksikonskega formata, zajema z 20.402 in 1662 podgesli besedišče od črke A do črke H. V slovar so zajete v glavnem vse besede, ki jih knjižna raba zanesljivo potrjuje kot sodobno živo slovenščino. Po predvidevanju se bodo tej prvi knjigi, ki je izšla v 15.000 izvodih (z zmožnostjo takojšnjega ponatisa), v dobrih desetih letih pridružile še štiri knjige. Ko bo slovar v celoti pod streho, bo obsegal približno 110 tisoč gesel. Da bo izšel v tako kratkem obdobju desetih let ima tudi to prednost, da ne bo zastarel in s tem zgubil na svoji veljavi. Ker je to slovar srednjega obsega — vedeti je treba, da to ni etimološki, niti ne terminološki in ne slovar tujk, temveč zgolj slovar razlagalnega in ustvarjalnega pomena, ki skuša predvsem razložiti stanje našega sodobnega živega jezika — je bila za prvo knjigo odbranega približno le tretjino namenjenega gradiva, izpisane iz 3357 enot oziroma 5123 leposlovnih in šolskih knjig, revij, časopisov in znanstvenih del. Osrednja misel, ki je uredniški odbor in sodelavce vodila pri delu, je bila: slovar naj bo po svoji zasnovi praktičen, uporaben za vse, zato tudi niso sprejeli vseh narečnih posebnosti in niti ne tistih izrazov, ki jih ne uporabljajo

mo v sodobnem živem jeziku. Glede tega prepušča samostojno odločanje in tudi določeno odgovornost. Tako je jeziku priznana samostojno življenje, saj je jezik živ organizem in raste, se spreminja in dopolnjuje po docela lastnih in določenih zakonih; ni ga mogoče zaključiti in mu določiti meja.

Ob prvi knjigi Slovarja slovenskega knjižnega jezika nas navdaja samo želja, da bi dočakali še naslednje štiri knjige in da bi tako dokončno izpolnili bolečo vrzel; da bi spravili srečno pod streho naše največje bogastvo, naš materin jezik.

C. S.

Notranjska v borbi 1941 - 1945

Letos so ustanovili pri občinskem odboru ZZZB NOV Cerkljanske komisije za pisanje zbornika o dogodkih med zadnjo vojno na tem območju. Predsednik te komisije je postal pisatelj in publicist Matvej Hace, domačin iz Loške doline in vidni partizanski voditelj.

Za zgodovino delavskega gibanja v letih 1900 do 1940, posebno za Loško dolino, je gradivo že zbrano, za druge dele pa ga že organizirano zbirajo. Seveda je posebno važno razdobje oborožene boja med leti 1941 in 1945. Pomembno je razdobje prvega osvobodjenega ozemlja leta 1942, ko so izvedli agrarno reformo in izvolili odbore. Kasneje so okupatorji spet preplavili osvobodeno ozemlje, del domačinov, nesposobnih za operativne enote pa je živel v begunskem taborišču pod Snežnikom. Mnogo domačinov so odpeljali v italijanska taborišča.

Dragocena so pričevanja mnogih bivših sindikalnih funkcionarjev izpred vojne, nadalje članov »Svobode« ter kmečko-delavskega gibanja. Večina jih je bila tudi med vojno na vodilnih položajih. Prav tako bodo v zborniku opisali tudi dogodke iz leta 1918, ko so domačini, povratniki z bojišč, proglasili na Notranjskem boljševiško republiko in začeli razlaševati grofo.

Zaželjeno bi bilo, če bi pri pisanju sodelovali tudi Notranjci, ki zdaj ne živijo več v domačih krajih. Omeniti je tudi treba, da je Notranjska zbornik že imela napisan in to celo pred več leti, pa nekateri niso pokazali posebne volje za to da bi izšel. Zato mnogi sprašujejo, zakaj zbornik še ni izšel.

V kratkem bo komisija razpravljala že o nakladi in obsegu zbornika.

M. H.

Nagrade za umetniška in znanstvena dela o NOB

Svet sklada zveznega odbora Zveza združenj borcev NOV za podeljevanje nagrad za objavljena umetniška in znanstvena dela in za druge uspehe na temo NOB: v zgodovinski, likovnem, ustvarjalni, književnosti, likovnem ustvarjanju, glasbi, dramski umetnosti, filmu in na področju medijske rehabilitacije borcev NOV — poziva občane, delovne organizacije, znanstvene ustanove, družbeno-politične organizacije in združenja, da predlagajo kandidate za nagrade.

Nagrade se podeljujejo posamezniku, znanstveni ustanovi, družbenopolitični organizaciji ali združenju.

Predloge je treba poslati pismeno obrazložene in dokumentirane z vsem, kar je potrebno za ocenitev vrednosti dela in drugih dosežkov kandidatov predlaganih za nagrado.

Svet sklada bo podeljeval nagrade samo na podlagi poslanih predlogov in ne bo razširjal liste kandidatov na lastno pobudo.

Rok za sprejemanje prijav je 15. aprila 1970, a nagrade bodo podeljene na dan borca — 4. julija.

Zanimivosti

Dokumentarni film o NOB

Za trideseto obletnico vstaje narodov Jugoslavije je Dunav film iz Beograda sklenil napraviti serije dokumentarnih in televizijskih filmov, ki naj bi prvič sistematično prikazali narodnoosvobodilni in revolucionarni boj naših narodov v vsem njegovem obsegu. V pripravljalni skupini so Vilko Vinterhalter, Trgo Fabijan, Vinko Raspor, Krsto Škanata in Dejan Djurković. Predložili so že tudi osnovni koncept serije, katere delovni naslov je »Titov naprež«. Dunav film pa se je že povezal s skoraj 30 režiserji iz vseh jugoslovanskih filmskih podjetij. Poglavitni namen serije je predstaviti NOB in revolucijo v novi koncepciji, ki bi ustrezala sedanjim stopnji razvoja naše družbene stvarnosti ter družbene in znanstvene zavesti. Izkušnje in tradicije NOB naj bi ne obravnavala samo kot zgodovinsko preteklost, marveč predvsem kot osnovo, na kateri gradimo odnose v prizadevanju za razvoj samoupravnega socializma.

»Vsa resnica«

Glasilo francoske Komunistične partije »Humanité« je pred kratkim napadlo nekdanjega člana politbiroja Rogerja Garaudyja v zvezi z njegovo novo knjigo »Vsa resnica«. Po mnenju časopisa je ta knjiga povod za novo gonjo proti komunistični partiji in socializmu. Garaudy pa je v televizijskem intervjuju izjavil, da želi s knjigo pokazati Franciji le pravo podobo socializma, kakršnega naj bi zgradili v tej državi.

Pretresljiva razstava

V okviru proslave petindvajsete obletnice osvoboditve sta priredila Slovenska prosvetna zveza v Trstu in italijanska Zveza bivših političnih deportirancev v nacističnih taboriščih razstavo pretresljivih fotografskih posnetkov o strašnih zločinih in koncentracijskih taboriščih. Več sto razstavljenih dokumentov bo na ogled v večji dvorani kulturnega doma v Trstu še ves mesec. Otvoritev, ki je bila 2. marca, so se poleg predstavnikov osrednjih kulturnih ustanov, udeležili tudi nekateri interniranci in svoji umrli v taborišču.

»Varujte svoje obraze«

Najnovejšo delo ruskega pesnika Andreja Voznesenskega »Varujte svoje obraze« so odstranili s programa moskovskega avantgardističnega gledališča. Poetična drama A. Voznesenskega se vrtil okrog umora senatorja Kennedyja. Premiera je bila pred kratkim in je sijajno uspela. Oblast je menda vznemirila neka pesem? ... Kennedy ... srce se trga ob tem zvoku, vendar razumem okrvavljeni blede obraz, je recitiral na odru eden izmed igralcev in nosil v rokah 50 cm širok portret pokojnega senatorja. Zanimanje za to predstavo je bilo tako veliko, da je Ljubimov — režiser tega gledališča na Taganški — prve dni po premieri dajal včasih tudi dva nastopa dnevno.

Spomenik Snežani

V Banjaluki so sklenili, da bodo postavili spomenik otroku, prvi žrtvi potresa. Svet za vzgojo in varstvo otrok banjaluške občine je že začel z ustreznimi akcijami. Svet pravi, da je to njegova dolžnost in tudi dolg do dekletca, ki je med igro izgubilo življenje. Spomenik Snežani, ki jo je potres za vselej ustavil v njeni otroški igri, bo spominjal Banjalučane v obnovenem mestu na lansko tragedijo.

Bibliografija poljskega ilegalnega tiska

V Poljski bodo natisnili »Bibliografijo ilegalnega poljskega tiska v času nacistične okupacije 1940—1945«, v kateri bo nad 1000 enot — knjig, pamphletov, letakov, listkov, napotil za boj itd. Torej vse tiskano gradivo, ki ga je v času okupacije izdalo poljsko odporniško gibanje. Za časa zadnje svetovne vojne so okoli 90% tovrstnega gradiva natisnili v ilegalnih poljskih tiskarnah na ozemlju Poljske v okoli 200 ilegalnih tiskarnah.

Partizanska ljudska pesem

Angel Markircha

Po cesti Sainte Marie aux Mines ...

Dan na dan trde korake po tlaku
si slisal jutraj in v mraku
osemsto nog, štiristo mož
šlo je z dela na delo.

Dan na dan trdi koraki po tlaku
iz sanj so tebe budili;
dan na dan trdi koraki po tlaku
v srce ti žalost nalili.

Po cesti Sainte Marie aux Mines
smo vlekli se v mrtvem sprevodu
pod tvojim smo oknom zastali v hodu;
dovoli, da naš boš spomin!

Sleherno jutro in vsak naš večer
objemal nas smeh je, otožno vesel
spremljal nas tvoj je pozdrav
kot cvetje zelenih cvetočih dobav.

Le glej nas in še nas pozdravljaj,
angel naš varuh, svobode navdih
vsak dan, vse do svobode
in tistega lepega dne!

FRANC DERMASTIA-SOM

Vojaška veda in tehnika

Švicarski »kraguj«

Tudi Švicarji imajo lahko in vsestransko uporabljivo letalo, podobno našemu »kraguju«. To je Pilatus Porter C-6, ki je namenjeno za zvezo, opazovanje, manjše bojne akcije in prevažanje. To letalo izdelujejo po švicarski licenci tudi Američani in ga navzlic odporu švicarske vlade uporabljajo v bojih proti narodnoosvobodilnim silam v Južnem Vietnamu.

Švicarsko letalo ima motor s 575 KM (v drugi verziji 700 KM). Njegova oprema je usklajena z namembnostjo letala. Nanj lahko pritrđijo do 1000 kg bomb, večeravne mitraljeze »aminigun«, nosilce raket (po sedem raket v vsakem), nosilec s tremi majhnimi fotokamerami, osem svetilnih bomb in zvočnik za psihološko vojskovanje.

Letalo je dolgo nekaj čez petnajst metrov. Če je prazno, je težko 1.125 kg, ob vzletu pa 2.200 kg. Največja hitrost ki jo zmora, znaša 280 km na uro, križari pa s hitrostjo 250 km na uro. Dvigne se do 8.000 metrov visoko, njegov taktični dolet pa znaša kakih 250 km.

Šolanje tujih oficirjev v ZDA

New York Times je pred kratkim objavil novico, da se v neki vojaški bazi v Alabami šola 550 oficirjev iz 26 raznih dežel, med katerimi so tudi oficirji iz Avstralije, Tajsega, Južne Koreje in Filipinov. Novica je ameriško javnost močno razburila glede na to, da tuje oficirje pripravljajo na kemično in bakteriološko vojno. O tem so razpravljali celo v parlamentu in zahtevali, naj to šolanje takoj prenehajo.

Zmanjšanje številčnega stanja ameriških divizij

Nekateri ameriški generali menijo, da bi zmanjšanje številčnega stanja ameriških divizij povečalo njihovo bojno učinkovitost za 25 %. S tem pa bi bil dosežen tudi precejšen prihranek. Trdijo, da bi bilo spričo boljše municije, topništva in tankov ter raznih ukrepov mogoče zmanjšati število vojakov v diviziji s sedanjih 18.000 na 12–13.000 mož. Ni znano, kolikšen bi bil prihranek, toda po besedah ameriškega obrambnega ministra Lairda bi z ukinitvijo ene same pehotne divizije letno lahko prihranili kakih 500 milijonov dolarjev. Z vzpostavitvijo manjših in učinkovitejših divizij bi lahko zmanjšali tudi število divizij. Nekateri generali predvidevajo, da bi se utegnili do leta 1975 število divizij zmanjšati s sedanjih sedemnajst na enajst ali dvanajst.

So strokovnjaki, ki se ogrevajo za kombinacijo oklopnih in padalskih sil v enotno divizijo. Čeprav imajo Američani v Južnem Vietnamu že dve taki diviziji, ki imata po 430 helikopterjev in ki sta menda zelo dobro prestali preskušnje, se ameriški generali ne navdušujejo preveč za to pot. Pravijo, da take divizije so v Južnem Vietnamu lahko zelo uspešne, toda v Evropi so razmere — g.ede na močno sovjetsko protiletalsko oborožitev in razne možnosti za boj s helikopterji — povsem drugačne od vietnamskih. Razen tega pa takšna divizija ne more tako zanesljivo obdržati zavzetega zemljišča v svojih rokah, kot to lahko stori pehota, mehanizirana ali oklopna divizija.

Sovjetski nadzvočni bombnik TU-22

Sovjetski bombnik TU-22 spada med najboljše letala te vrste. To je srednji bombnik z nadzvočno hitrostjo. Čeprav je star že kakih deset let (prvič so ga pokazali leta 1961), še niso objavili njegovih taktično-tehničnih podatkov. Vendar menijo, da je dolg kakih 39 metrov, čez krila pa naj bi imel 25 metrov. Največja hitrost, ki jo lahko doseže, znaša kakih 1.500 km na uro, ko pa križari, leta s hitrostjo 950 km na uro. Ob vzletu tehtata 60 ton. Dvigne se lahko 15.000 metrov visoko, njegov dolet pa znaša približno 2.500 km. Oborožen je z raketa »zrak-zemlja«, lahko pa prenaša tudi jedrske bombe.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

ZAHODNONEMŠKI ČASOPIS SPIEGEL JE PRED KRATKIM OBJAVIL ČLANEK O PROTIRADARSKIH SREDSTVIH, KI NAJ BI JIH IMELA SOVJETSKA ZVEZA

Protiradarski „spray“

NATO je izgubil bitko sredi miru. Sovjeti so zmagali s pomočjo nenavadnega orožja. Lani je nekega dne z radarskih zaslonov Zahoda nepričakovano zginilo Vzhodno morje. Na zaslonih je bilo mogoče sedem ur opazovati le svetlikanje belih drobcev, podobnih gostim snežinkam. Posebni signalni alarmni aparati, oči NATO na tem področju so bile slepe.

Radarski vojaški strokovnjaki NATO so dali znak za alarm, zakaj tik pred tem, ko so bile njihove naprave onesposobljene, so kot svetlo piko opazili na svojih zaslonih visoko v zraku neko sovjetsko letalo. Samo to letalo je moglo povzročiti nepredorni oblak, odkoder so izhajale skrivnostne elektronske motnje na radarskih napravah.

Ameriško izvidniško letalo je takoj zatem pohitelo proti vzhodu, vendar razen vode in neba ni moglo odkriti nič posebnega. Radarske naprave so povsem odpovedale. Takrat so ostala skoraj popolnoma nezaščiteni pred morebitnim napadom dežel varšavskega sporazuma območja Schleswig Holsteina in Danske. Posledica tega čisto navadnega tehničnega trika — prav to je bila ta sovjetska

protiradarska akcija — je bila, da je postal eden izmed najpomembnejših delov NATO obrambe neuporaben. Brez radarjev tudi zahodnih raket ni moč usmeriti na oddaljene cilje. Mobilni izvidniki zahodnonemške vojske za daljnjo izvidništvo so bili onemogočeni, vohunskih ladij in letal, ki obratujejo le s pomočjo radarskih anten, tudi ni bilo mogoče uporabljati. Po drugi strani pa ni bilo nobene ovire za sovjetske napade, predvsem s hitrimi ladjami in letali, ki bi se lahko prebijali skozi ta neprozorni oblak. Vzletele bi lahko tudi rakete, ki jih bi protiradarska zavesa zanesljivo varovala.

Protiradarska vojna je stara že trideset let, prve poskuse zamegljevanja radarskih zaslonov pa so opravili prav na obalah Vzhodnega morja. Maja 1942 je namreč inženir Rosenstein iz podjetja Telefunken preskušal princip odbijanja žarkov in valov, ki jih prestreza radarska naprava. Antene-oddajniki radarja so na zelo visokih frekvencah pošiljali impulze, ki so se vračali, če so naleteli na kak predmet, na primer na letalo v zraku. Na drugem aparatu, ki bi moral na svojem zaslonu prikazati predmete na svojem območju, je bilo

videti le svetle pike. To pa je bilo tudi vse.

Rosenstein je ugotovil, da migljanje tisočev staniolskih trakov v zraku odbija radarske valove in zato aparat ne more delovati. Avtomatski aparat ne more ugotavljati niti časa odbijanja niti oddaljenosti ali smeri, kjer naj bi bil predmet. Strokovnjaki Telefunkena so sporočili, da ti trakovi iz staniola ovirajo delovanje radarskega aparata in da predvsem zmanjšujejo širino območja, s katerega bi bilo sicer mogoče na radarskem zaslonu ugotoviti kak predmet. (Da bi bilo mogoče uspešno motiti radar v obsegu 52 cm, morajo biti staniolski trakovi dolgi po 26 cm.)

Ko je Herman Göring to zvedel, je takoj prepovedal vse nadaljnje poskuse: »Zaboga, če bi sovražnik to zvedel!«

Sovražnik pa je to ugotovil sam od sebe. Kmalu po polnoči 21. julija 1943 so na radarskih zaslonih nemškega letalstva, na aparatih nemških nočnih lovcev in letališč ne službe opazili svetlikanje. Vse radarske naprave na območju Hamburga so bile zaradi zelo močnih motenj neuporabne. Zračna obramba je bila povsem onemogočena.

Sedemsto štirideset britanskih bombnikov je imelo prosto pot, na vsakem pa je bilo dovolj staniola za onesposobitev 700 aparatov. Staniolske trakove so odmetavali v šopih, v vsakem izmed njih pa je bilo po tisoč trakov. Angleži so skoro neopazno spremenili Hamburg v ruševine. Ob tej priložnosti je bilo ubitih 1500 prebivalcev.

Petindvajset let in sedemindvajset dni po velikem napadu na Hamburg je spet prišlo do protiradarske vojne, ki je 21. avgusta 1968 trajala od 1.15 do 3.15 ure. Takrat so staniolske trakove spuščali nad Prago. Radarske naprave v službi NATO niso mogle z območja onstran češkoslovaške meje prestreči nobenih znakov. Sovjetske letalske sile so zasedle češkoslovaško prestolnico, ne da bi to bilo »ujeto« na radarskih zaslonih sil NATO.

Rusi so leto dni pred demonstriranjem modernega zamegljevanja nad Vzhodnim morjem s poskusi ugotovili tudi slabe strani radar-

skih motenj, ki jih povzročajo staniolski trakovi. To je predvsem hitro padanje staniolskih trakov (50 metrov na minuto). Zato se strokovnjaki letalskih oboroženih sil že precej časa ukvarjajo z iskanjem boljšega načina za motenje nasprotnikovih radarjev.

Ameriški poskusi z drobnimi bakrenimi iglicami niso dali pričakovanega uspeha, čeprav jih je bilo mogoče zadržati v zraku dlje kot staniolske trakove.

Zato je na radarske specialiste in tajno službo NATO toliko bolj zastraševalno deloval neprozorni sovjetski oblak nad Vzhodnim morjem. Poklicno obveščeni strokovnjaki v uniformah so odkimali. Brigadni general Lothar Domrose, predstavnik obrambnega ministrstva Zvezne republike Nemčije, je izjavil: »Vse to je še skrivnost«. Oddelek za tisk v Pentagonu pa je sporočil: »Brez pripomb.«

Zahodni strokovnjaki si še vedno niso edini v tem, kaj je pravzaprav ta skrivnostni oblak. Neki visoki vojaški funkcionar NATO je dejal: »To je v nasprotju z vsako sovjetsko prakso, saj je tam vse največja skrivnost. Zares je neverjetno, da so tako pomemben sistem protiradarskih akcij preskušili na Vzhodnem morju pred sovražnikovimi očmi.« Ker ni mogoče o sovjetskih namerah reči nič natančnejšega, si strokovnjaki NATO toliko bolj prizadevajo, da bi ta pojav pojasnili s tehnične strani. Eden izmed radarskih strokovnjakov NATO je rekel: »Morda gre za poskus z ionizirano tekočino, morda pa je to fin prah aerosola.«

Se vedno je odprto vprašanje, če je ta protiradarski spray učinkovit tudi v ustreznih meteoroloških okoliščinah, pač glede na veter, vlažnost in temperaturo.

Ne glede na to, za kakšen protiradarski spray gre in iz česa je napravljen, je le dejstvo, da so radarski zasloni v ustreznem trenutku zatajili. Pri tem ni bistveno, če je to prah ali tekočina. Pač pa je pomembno to, da vojaški strokovnjaki za radarsko tehniko doslej še niso mogli odkriti pravega bistva teh protiradarskih sredstev, čeprav se dobro zavedajo njihovega pomena.

Beno Lovrić — francoski junak

V Beogradu živi zdaj sedemindvajsetletni Bene Lovrić, ki ima za seboj razburljivo življenje, polno raznovrstnih dogodivščin. Kot Dalmatince je svojo življenjsko pot začel na eni izmed trgovskih ladij bivše Jugoslavije. Tam se je seznanil z delavskim gibanjem, zasovražil je tudi fašizem. Ko je izbruhnila II. svetovna vojna, je bila ladja, na kateri je bil vkrcan, v eni izmed francoskih luk. Nemudoma se je prijavil v francosko vojsko kot prostovoljec. Tako je bil najbrž prvi Jugoslovian, ki je začel vojno proti nacistični Nemčiji.

Bojeval se je na Maginotovi liniji, nato pa vedno globlje v Franciji, tako kot so vanjo prodirale nacistične čete. V bitki pri Arasu je bil ranjen, in verjetno ga je to rešilo ujetništva. Ranjene Francoze so namreč zvečine pravočasno poslali prek Rokavskega preliva v Anglijo. Razen tega pa je Lovriću grozilo vojno sodišče, če ga ujamejo Nemci. Kot tujca in prostovoljca ga namreč ne bi štela ženevska konvencija in mu ne bi priznala svojstva vojnega ujetnika. Še pred umikom iz Francije je dobil Lovrić visoko francosko odlikovanje »Lorainski križ«, s katerim ga je odlikoval de Gaulle.

Potem ko je okreval, se je Lovrić vključil v obnovljeno armado de Gaulle. Po dveh mesecih so ga skupaj z drugimi poslali z ladjami v Afriko, v kolonijo Togo. Od tam je njegova enota prek Sahare vdrla v zaledje nemških čet v Libiji in tam povzročila hudo zmedo. Tri mesece je trajal pohod prek peska, prekoračili so 2000 km, da bi udarili po presenečenih sovražnikih. Uspeh je bil velikanski, zaplenili so ogromne količine vojaških potrebščin in požgali velika skladišča goriva.

Kasneje se je s četami svobodne Francije udeležil pohoda proti Libiji ter zasedbe Tunisa in Maroka. Nato se je izkrcal na Sicilijo in prišel do Monte Casina, kjer se je udeležil znane bitke. Od tam so jih spet prepeljali v Anglijo.

Najbrž se je kot edini Jugoslovian udeležil invazije v Normandiji. Še zdaj ima doma za spomin

trak za na rokav, kjer piše, da pripada francoskim invazijskim četam. Korakal je proti Renu in se udeležil zimske bitke v Ardenih. Bil je eden izmed prvih, ki so vdrl v Hitlerjev glavni stan, v »Volčjo jamo«. Toda s to akcijo ni imel sreče. Njegovi vojaki so namreč odkrili vinsko klet z veliko zalogo pijače in so se strahovito napili, Lovrić kot njihov poveljnik pa je dobil osem dni zapore, ker tega ni preprečil.

Ves čas, v skoraj šestih letih vojne, je bil Lovrić samo dvakrat ranjen. Veljal je za strokovnjaka za razne patrulje in zlasti za lov na ujetnike, ki so jih potrebovali zaradi raznih podatkov. Prisluzil si je sedem vojnih odlikovanj. Kako so ga soborci cenili, pove tudi to, da je po ukazu bataljonskega komandanta prav on moral pred postrojenim bataljonom okopati bataljonsko zastavo v vodi Rena, za Francoze svete reke.

Ko se je končala vojna, se je Lovrić kot patriot zaželel vrnitve v domovino. Vrnil se je kot francoski oficir in se po kratkotrajnem praznovanju takoj vključil v delo za obnovu. Kot gradbeni tehnik je sodeloval pri mnogih gradnjah. Zdaj živi v stanovanju, polnem spominov. Med njimi so tudi pisma generala de Gaulle. Z njim si namreč Lovrić dopisuje, de Gaulle mu čestita vsako leto za novo leto. Na častnem mestu pa so fotografije tovariša Tita, de Gaulle in Leclerca.

OBVESTILO

Komisija za interniranje pri Zvezi združenj borcev NOV občine Skofja Loka je v 1969. letu objavila v »Loških razgledih« seznam internirancev, zapornikov, deportirancev in pregnancev iz območja občine Skofja Loka. Ker pa so se po objavi tega spiska prijavili še nekateri, kateri niso bili zajeti v tem seznamu, prosimo, da se vsi tisti, ki do sedaj niso v seznamu v »Loških razgledih« pa so upravičeni, da se prijavijo v Zvezo združenj borcev NOV občine Skofja Loka, zaradi naknadnega vnašanja v seznam.

Komisija za interniranje

ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Cateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmoderneje rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infekcijske bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Catežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice. Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

O spominih Žukova

Odnos do zgodovine je tudi odnos do sedanjosti

V MLADOSTI SEM RAD PREBIRAL KNJIGE O VELIKIH VOJSKOVODJAH, KOT O ALEKSANDRU VELIKEM, FRIDERIKU VELIKEM, NAPOLEONU, LUDENDORFU, FOCHU IN DRUGIH. PRAV PRED KRATKIM PA MI JE PRIŠLA V ROKE ZANIMIVA KNJIGA, KI JO JE NAPIŠAL SOVJETSKI MARŠAL ŽUKOV, IZDALA PA DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE.

Žukov je največji sovjetski vojskovodja II. svetovne vojne. Leta 1941 je premagal Nemce pri Moskvi, 1945 pa poveljeval sovjetskim četam med zadnjimi operacijami okoli Berlina.

Rojen je bil 1896 v vasi Strelkovo, oče je bil mali kmet in čevljar, zato so živeli v precejšnjem pomanjkanju. Kasneje je odšel v Moskvo in se tam zaposlil, toda 1905 so ga zaradi udeležbe pri demonstracijah odpustili in izgnali iz Moskve. Od tedaj pa do svoje smrti 1921 je spet čevljaril in kmetoval.

Ko sta se oče in mati Žukova poročila, je imel on 50, žena pa 35 let. Mati je delala na polju, pozimi pa je iz bližnjega mesta vozila na vas trgovcem razno blago. Zelo zanimivo Žukov opisuje takratno življenje na ruski vasi. Medtem ko so mali kmetje tolkli revščino, so bogati stanovali v lepih hišah in imeli polne hleve in kašče.

Tudi kasnejši sovjetski maršal je do osmega leta starosti pasel krave in pomagal materi žeti. Nato ga je pop v vaški šoli naučil pisati in brati, enajst let starega pa so ga starši poslali k stricu v Moskvo, da bi se tamkaj izučil za krznarja. Toda tam je bil večkrat tepen kot sit, ker so ga tepli tako stric kot njegovi pomočniki za vsako najmanjšo napako. Potem ko se je izučil, je še štiri leta delal pri stricu. Med tem časom je rad v prostem času bral časopise in razne romane.

Leta 1915 so ga poklicali k vojakom in ga poslali v podoficirsko šolo. Zanimivo opisuje kako so jih v njej »dresirali«, toda tako se je godilo vsem vojakom, podoficirjem in tudi oficirjem v vseh armadah. Leta 1916 je bil mladi Žukov na fronti ranjen, leta 1918 pa je prostovoljno vstopil v Rdečo armado h konjenici. Nato se je bojeval z belimi armadami Denikina, Kolčaka, Vrangla in drugih. Opisuje slavne komandante Rdeče armade kot Frunzeja, Čapajeva, Uboreviča in druge. Veliko se je naučil zlasti od slednjega. Medtem ko je Rdeča armada štela 1919. leta samo milijon osemsto tisoč vojakov, ki jih je bilo samo 400.000 dobro oboroženih, jih je bilo 1920 že pet in pol milijona. Kakih osemsto tisoč jih je padlo v bojih, milijon štiristo tisoč pa pomrlo zaradi pomanjkanja, naporov in nalezljivih bolezní.

Po revoluciji je Žukov poveljeval eskadronu, nato pa polku in brigadi. Delali so tudi po 16 ur dnevno, zidali so vojašnice, skladišča in stanovanja, obenem pa so se učili. Tudi Žukov se je veliko učil, predvsem je prebiral marksistično teorijo. Kot polkovnik je končal višji tečaj za konjeniške oficirje v Leningradu, kjer je čez 17 let poveljeval vojski, ki je branila to lepo mesto.

V svojih spominih Žukov piše tudi o Tuhačevskem, Timošenku, Vorosilovu, Jegorovu in Bliherju. Omenja tudi Srba Danila Serdiča kot skromnega in slavnega komandanta iz vrst slavne 1. konjeniške armade kot zelo sposobnega komandanta in komisarja v eni osebi. Rokosovski je kasneje nadaljeval Serdičevo delo.

Leta 1929 je bil Žukov v šoli za višje oficirje. S tem v zvezi opisuje vlogo Tuhačevskega. Ta je že tedaj napisal dragocena strokovna dela o bodoči vojni. Tuhačevski je že tedaj opozarjal, da se Nemčija pripravlja na osvajaško vojno proti SZ.

Nato Žukov nadaljuje s spomini na veliki obmejni incident na ki-

tajsko-mongolski meji, ko je pri reki Halhin gol in pri jezeru Hasan razbil 6. japonsko armado. Japonci so podcenjevali izurjenost in oborožitev Rdeče armade, mislili so, da so Rusi oboroženi enako, kot so bili leta 1905, ko so jih zlahka porazili. Šele po porazu pri Halhin голу so spoznali, da so se temeljito zmotili. Predvsem so se Japonci držali starih vojaških meril.

Leta 1940 je Žukov postal armadni poveljnik. Opisuje, kako so se poveljniki Rdeče armade čudili in kako so bili zaskrbljeni, ko so videli, da Hitler brez odpora zaseda Avstrijo in Češkoslovaško, nato pa kako mu je uspelo naglo in z majhnimi žrtvami osvojiti Poljsko, Francijo in Jugoslavijo. Sami so se začeli naglo pripravljati na obrambo. Stalin je posvečal premajhno pozornost obveščevalni službi in ni upošteval opozoril, ki so prihajala od obveščevalcev. Na posvetovanju armadnih poveljnikov v Moskvi marca 1941 še vedno nekaterim generalom Rdeče armade ni bilo jasno, da je treba posvetiti večjo pozornost tankovskim in mehaniziranim enotam. Maršal Kulik, Stalinov osebni zaupnik, je celo predlagal, naj bi topove vleki konji, ustanavlja se tankovskih in mehaniziranih enot pa opustili. Kulik pa je bil namestnik ljudskega komisarja za obrambo! Takrat je že vsak povprečno obveščen in izobražen človek v Evropi vedel, kako so nacisti ravno zaradi množične uporabe tankov, letal in motorizacije hitro zlomili odpor in zasedli vrsto držav. Zato so Kulikovu povedali, kako so njegova stališča zaostala.

Žukov tudi opisuje Stalinova prizadevanja da bi se izognil vojni z Nemčijo. Prve dni vojne in neposredno pred izbruhom sovražnosti je bilo ob meji 170 divizij Rdeče armade, vsaka je štela 8 do 9 tisoč mož. Od januarja 1939 do 22. junija 1941 je prešla Rdeča armada 7 tisoč tankov. Stalin ni imel povsem trdnega mnenja o potrebi po ustanavljanju tankovskih enot in šele marca 1941 so sklenili ustanoviti dvajset mehaniziranih korpusov. Prometne zveze v Ukrajini in Belorusiji so bile zelo slabe. Nemci so lahko po železnicaх proti meji z Litvo dnevno poslali 220 vlakov, na sovjetski strani pa samo 84. Obmejne enote so bile samo 27-odstotno opremljene z radijskimi oddajniki in sprejemniki. Nekaterne enote celo telefonskih zvez niso imele!

Od januarja 1939 do izbruha sovražnosti je Rdeča armada prešla 17.745 novih letal, od tega le 3719 novih tipov. Tako je sovjetsko letalstvo precej zaostajalo za nemškim tako po količini kot kakovosti letal.

Nemška industrija pa je samo 1941 izdelala 11.000 letal, 5.200 tankov, 30.000 topov, 1.700.000 pušk in brzostrelk. Junija 1941 je imela pod orožjem osem in pol milijona mož.

O raznih dogodkih je moral Žukov poročati Stalinu zelo na kratko, v skoraj telegrafskem slogu. Ko so 22. junija Nemci napadli in takoj prodrli globoko na sovjetsko ozemlje, je Stalin še vedno iskal zvezo z nemškim veleposlanikom Schulenbergom, ki je bil že pred tem prebral nemško vojno napoved sovjetskemu zunanjemu ministru Malotovu.

Ob nemškem napadu je slabo delovala zveza med sovjetskimi enotami, kar je Žukov pripisal delu nacističnih saboterjev. Zato so kljub žilavemu odporu Nemci s svojimi tankovskimi kolonami zelo hitro prodirali in v treh tednih zavzeli območja, na katerih je živelo več deset milijonov sovjetskih državljanov in kjer je bilo toliko tovarn in rudnikov, da je njihova izguba pomenila za sovjetsko gospodarstvo izgubo tretjine proizvodnje. Kljub temu so od tam odpeljali 1500 tovarn.

Stalin je Žukova klical na posvet v hudi trenutkih, tako tudi tedaj, ko je bila v nevarnosti Moskva. Tedaj je Žukov rekel Stali-

nu, da Nemci Moskve ne bodo zavzeli. Stalin mu je zaupal obrambo sovjetske prestolnice. Prav pri Moskvi so Nemci doživeli svoj prvi veliki poraz.

Nato Žukov precej obširno opisuje nemške poraze pri Stalingradu, Kursku, Orlovu, Harkovu in drugje. Precej pozornosti posveča tudi velikanskim naporom sovjetskih ljudi pri izdelavi orožja in opreme, saj se je proizvodnja neprestano večala in kaj kmalu prekosila nemško.

Ob koncu vojne pa opisuje zavzetje Berlina, kjer je streljalo 22.000 sovjetskih topov in minometov.

Naš bralec bi tudi pričakoval, da bo Žukov opisal, kako je ukazal Stalin pobiti najboljše generale in oficirje Rdeče armade kot Tuhačevskega, Bliherja, Uboreviča, Jakira in druge. Toda samo v dveh vrsticah opisuje, kako je bilo leta 1937 nekaj neutemeljenih aretacij, kar je seveda vplivalo na pripravljenost armade na vojno.

Ob koncu svojih spominov pa Žukov pravi:

Nikoli ne bo nihče premagal ti stega naroda, katerega večina delavcev in kmetov je spoznala, začutila in uvidela, da brani stvar, katere zmaga bo njim in njihovim otrokom omogočila uživati vse pridobitve kulture in človeškega dela.

Spomine Žukova sta prevedla Jože in Milena Zupančič.

MATEVŽ HACE

POIZVEDUJEMO

Prosim vse tovariše in tovarišice, ki so bili funkcionarji v bataljonskih in brigadnem štabu 18. SNOUB »Bazoviške«, naj mi pošljejo svoj popolni priimek, ime in partizansko ime, če so ga imeli. Te podatke potrebujem za seznam teh funkcionarjev, ki bi ga objavil kot prilogo v knjigi »Bazoviška brigada«. Pravkar sem končal pisanje, zato prosim, da bi mi podatke poslali čimprej.

Ob tej priložnosti bi tudi prosil vse, ki imajo še kake fotografije, naj mi jih pošljejo. Prav tako pa je še čas, da vnesem še kak opis akcije, boja ali pohoda.

Opise, podatke in fotografije prosim pošljite na naslov:

FRANC BAVEC-BRANKO,
J. Bijankinija 8, Split

Zavod za šolstvo SR Slovenije je organiziral konec februarja na pobudo komisije za stike s šolstvom in izobraževalnimi zavodi pri Svetu za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij poseben posvet o problematiki vsebinske preobrazbe pouka NOB v vzgojno izobraževalnih zavodih.

Posvet je prišel Miro Lužnik, namestnik direktorja zavoda za šolstvo SR Slovenije. Sledil je referat tovariša Tomaža Webra, ki je govoril o vsebinski preobrazbi pouka zgodovine NOB. Koreferat o vlogi muzejev pri pouku zgodovine NOB je prispeval tovariš Stane Terčak.

Iz referata tovariša Webra povzemamo nekatere misli. Uvodoma je poudaril, da je praznovanje 25. obletnice osvoboditve in 30. obletnice vstaje primeren čas, da spregovorimo o problemih pouka zgodovine NOB in da konkretno posežemo v vsebino tega pouka.

Nadalje je povedal, da v materialni osnovi pouka zgodovine NOB ugotavljamo v zadnjih letih pomemben napredek. Tudi v vsebinskem pogledu opazamo premike od faktografskega k bolj kompleksnemu obravnavanju NOB.

Ob koncu pa je podčrtal: »Vse to pa ne zadostuje, če ne bomo dosegli samostojnega, ustvarjalnega prispevka učencev pri pouku zgodovine NOB. Če bodo ostali pasivni, bo pouk zgrešil svojo izobrazbeno vrednost in idejno vzgojni smoter.«

Stane Terčak je govoril o vlogi muzejev pri tem pouku. Njihov položaj še ni povsem urejen, kar je krivda tako objektivnih kot subjektivnih dejavnikov in pa premajhne povezanosti med muzeji in različnimi organizacijami ter institucijami.

Zavzemal se je za to, da v odnosih do muzejev ravnamo po mislih VI. kongresa ZZB NOV, da je odnos do zgodovine tudi odnos do sedanjosti.

PREVEČ SPOŠEN IN OHLAPEN NACRT

V pripravljeni diskusiji je tovarišica Tomić razpravljala o pouku zgodovine NOB na razredni stopnji osnovne šole. Poudarila je, da je učni načrt za razredni pouk zgodovine NOB preveč splošen in ohlapen. Pouk ni prilagojen zrelostnim stopnjam učencev; tako večkrat poslušajo nerazumljive in pretežke stvari iz tega obdobja naše zgodovine.

Tovarišica Munihova je usmerila svojo diskusijo na probleme pouka na predmetni stopnji osnovne šole. Udeležencem posveta je posredovala rezultate, ki so jih dobili s preverjanjem znanja o zgodovini NOB v osmih razredih osnovne šole.

Ugotovili so, da učenci niso preveč natančni, kar zadeva poznavanje dejstev iz NOB. Dosegali so le od 10 odst. do 52 odst. pravih odgovorov. Dosti boljši so bili rezultati s področja vzročno-posledičnih odnosov. Učenci so pravilno odgovarjali na 60 odst. do 80 odst. postavljenih vprašanj. Sklep na podlagi teh podatkov je preprost — razumevanje učencev je dosti boljše kot zapomnitev.

Tovarišica Munihova je na koncu govorila še o tem, da je znanje učencev odvisno tako od pogojev in kvalitete pouka kot tudi od odnosa učiteljev do zgodovine NOB. Po krajšem odmoru je predsedujoči povabil udeležence posveta k razpravi. Odzvali so se v velikem številu. Izbrali smo razpravi tovariša Šiliha in tovariša Petelina zaradi njune zanimivosti in tehtnosti.

NOB JE DEL REVOLUCIJE

Tovariš Šilih je spregovoril najprej o tem, da je napačno govoriti o zgodovini NOB, dosti bolj in bolj ustrezno je govoriti o zgodovini revolucije. NOB je samo del, resda najbolj važen in odločilen, a vseeno le del zgodovine borbe jugoslovanskih narodov za nacionalno in ekonomsko neodvisnost.

Druga stvar je objektivnost zgodovine naše revolucije. Pisanih virov je le malo, zanašati se moramo predvsem na človeški spomin. Važno pa je, da prikažemo zgodovino naše revolucije takšno, kakršna je bila — z vsemi dobrimi in slabimi stranmi. Sama revolucija je bila humana in globoko človeška. Mladi ljudje morajo iskati in najti v revoluciji predvsem človeka in lastno povezanost z ljudmi, ki so v revoluciji sodelovali.

Zavzemati se moramo, je ob koncu dejal tovariš Šilih, da bomo znali prikazati težave in brezup, odločnost in vero v prihodnost, enotnost in specifičnost, kompleksnost in posamičnost naše revolucije in osvobodilne vojne.

Tovariš Petelin je govoril o povezovanju med poukom zgodovine NOB in predmetom Obramba in zaščita na srednjih šolah. Njegovo razpravo lahko povzamemo z mislijo, ki jo je izrekel: »Zgodovina NOB je tudi del sedanjosti in tej sedanjosti potrebna!«

Sklepno besedo je imel Tomaž Weber: »Referati in razprava nakazujejo vrsto nalog, ki pa ne bodo uresničljive čez noč,« je začel. Nato je povzel osnovne misli posveta in izrazil željo, da bi bil posvet koristen za delo udeležencev in da bo prispeval k uresničevanju nalog, ki so si jih zastavili.

DUSAN PLEŠ

Članom ZVVI ZB ZRVS

nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH za naslednje bolezni:

— obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatska obolenja,
— od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa.

Priporočamo Vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so Vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspress bife s slaščičarno. Gostišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah in motel ČARDA z avtomatskim 4-steznim kegljiščem in prenočišču.

Na razpolago so Vam tudi gostišča v Petrovcih, Šalovcih in Križevcih.

Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota.

OD 7. MARCA 1970 POSLUJEMO TUDI OB SOBOTAH

KB
LJUBLJANA

**KREDITNA
BANKA
IN
HRANILNICA
LJUBLJANA**

**OD 7.00
DO 11.00**
POSLUJETA:

**CENTRALNA
POSLOVNA
ENOTA
LJUBLJANA,
ŠUBIČEVA 2**

**PODRUŽNICA
MESTNA
HRANILNICA
LJUBLJANSKA
LJUBLJANA,
ČOPOVA 2**

**Loške
tovarne
hladilnikov
Škofja Loka**

Lth

**V KORAK
S ČASOM**

v konzerviranju živil
na principu globokega
zmrzovanja na tempe-
raturu — 18° C.

**zamrzovanje
živil
v gospodinjstvu**

PROIZVAJAMO KONZERVATORJE:

SGH — 110 litrov	1600.— N-din
SGH — 200 litrov	2730.— N-din
SGH — 300 litrov	2990.— N-din

Kljub temu, da je izbira industrijsko konzerviranih živil vsako leto pestrejša in bogatejša, se tam, kjer pridelajo doma dosti živil, še vedno izplača konzervirati doma.

**ZAHTEVAJTE PONUDBE
IN PROSPEKTE.
PRODAJA TUDI ZA DEVIZE.**

**Telefon: 85-091
Telex: 34-519 YULTH
Telegram:
ELTEHA Škofja Loka**

SAP LJUBLJANA
ODDELEK ZA TURIZEM
TITOVA 38 • ☎ 314-922

VABIMO VAS NA POMLADANSKE IZLETE

- 21. marca 4-dnevni izlet na strokovni mednarodni sejem kmetijstva in kmetijskih strojev v Verono.
- 8. aprila 6-dnevno potovanje za vse preživele internirance ter prijatelje in svoje pokojnih iz taborišča v Buchenwaldu.
- 13. aprila 11-dnevno potovanje v Francijo v Lourdes po posebnem programu za romarje
- 18. aprila 8-dnevno potovanje v Beograd, Sofijo in Istanbul z ogledi naj-lepših zgodovinskih spomenikov na področju Turčije in Bolgarije.
- 23. aprila — 11-dnevno potovanje na Sicilijo, znano po blagem podnebjju in številnih kulturno-zgodovinskih spomenikih.
- 24. aprila 13-dnevno potovanje z avionom v Ameriko, Island, Florida in Bahamski otoki (posebni pogoji za obisk svojcev).
- 24. aprila 10-dnevno tradicionalno potovanje v Holandijo združeno z ogledom cvetlične razstave v Keukenhofu.
- 25. aprila 13-dnevno potovanje v tri prestolnice — Pariz, London in Bruxelles.
- 25. aprila 9-dnevno potovanje z ogledom zgodovinskih in kulturnih znamenitosti v Italiji: Firenze — Rim — Tivoli — Napoli — Capri — Vezuv — Sorrento — Paestum — Siena.
- 28. aprila 5 dni po severni in srednji Italiji: Verona — Parma — La Spezia — Pisa — Firenze — San Marino — Ravenna.
- 28. aprila 5 dni po Avstriji in CSSR: Dunaj — Praga — Lienz in ob Donavi do Salzburga.
- 20. aprila 3 dni v Pariz z avionom. Po reklamno nizki ceni si boste ogledali lepote in zanimivosti francoske prestolnice z okolico.
- 29. aprila 4 dni po gornji Avstriji: Salzkammergut — Salzburg — Wolfgangsee — Bad Ischl in Dunaj.
- 30. aprila 6-dnevno potovanje v Czestochowo: Krakow — Auschwitz — Czestochowo in Dunaj.
- 1. maja 4-dnevno potovanje z avionom na ogled francoske metropole in njene bližnje okolice — Pariz.
- 16. maja 5-dnevno potovanje na Azurno obalo: Genova — San Remo — Monte Carlo — Monaco — Nica — Cannes.
- 31. maja 19-dnevno potovanje prilagojeno za romanje v Lurd — Madrid in Fatimo.
- 7. junija — 5-dnevno potovanje na obrtniški sejem v München. Razstava je namenjena gozdarstvu in strokovnjakom lesne industrije.

Na voljo so vam programi za potovanje v Sovjetsko zvezo in na Švedsko, Finsko, na esperantski kongres na Dunaju, na Škotsko, po muzejih v socialističnih deželah.

Informacije in prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP — LJUBLJANA, Turistagent Maribor in Avtopromet Gorica.

3X PIKA NA I
**PAPIRNATE
KREP STANDARD
BRISAČE IN EXTRA**
za gostinstvo • dom
• potovanje • vikend

higienično!
PRAKTIČNA DRŽALNA

Taloma
SLADKOPRSTNA
SLADKI VRH

*Če gradite
pozrite na stroške!*

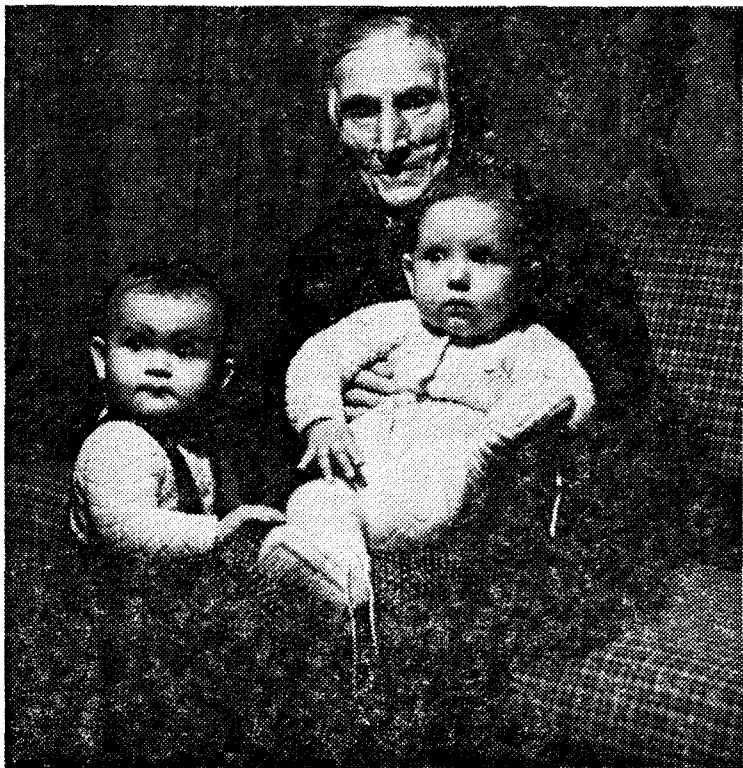
»GRAMEX«

PRODAJA V SVOJIH POSLOVALNICAH: LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10 — LAVRICA — VRHNIKA
VSE VRSTE GRADBENEGA MATERIALA: CEMENT, BET. ŽELEZO, OPEČNE IZDELKE, APNO, SALONITNO KRITINO,
VSE VRSTE KERAMIKE, STEKLO, INSTALACIJSKI MATERIAL, STAVBENO-MIZARSKE IZDELKE
ZAHTEVAJTE PONUDBE IN STROKOVNE NASVETE

Ali so bili morda še v katerem?

Po knjigi Wande Kiedrzyńska, doslej najbolj obširnem in popolnem delu o Ravensbrücku (II. izdaja Warszawa 1965), je imelo matično taborišče Ravensbrück oziroma je pošiljalo svoje jetnice v 109 podružničnih, tako imenovanih delovnih taborišč. Kiedrzyńska omenja Jugoslovanke v naslednjih taboriščih: Altenburg, Barth, Beendorf, Belzig, Finow, Genshagen, Genthin, Grüneberg, Hamburg-Wandsbeck, Königsberg-Neumark, Magdeburg, Neubrandenburg, Neurohlau, Neustadt-Glewe, Rechlin. Po doslej znanih podatkih so bile Slovenke še v naslednjih podružničnih taboriščih: Braunschweig, Dresden, Eberswalde, Feldberg, Fürstenberg, Herzbrock, Hohenlychen, Klützow, Malchow, Neustrelitz, Oberschöneweide, Oranienburg, Peenemünde, Prenzlau, Salzgitter, Schlieben, Schönefeld/Berlin, Schönefeld/Leipzig, Schwarzenforst, Stargard, Steinhöring, Velten, Zwodau (Svatova).

Ce so bile morda še v katerem, prosimo, sporočite na naslov: uredništvo »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Obiskali smo Ivano Stare

Živijo več kot skromno

Ob osmem marcu so se odbori Združenja borcev, Krajevne skupnosti, Društva prijateljev mladine in osnovna šola Vide Pregarčeve terena Ljubljana-Moste spomnili partizanskih mater, ki so za osvoboditev domovine prispevale velike žrtve. Od 520 žensk, ki so stare več kot šestdeset let in žive na tem terenu, jih je šest med njimi že praznovalo devetdesetletnico rojstva.

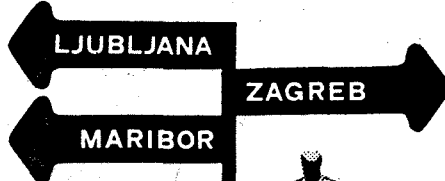
Ena izmed njih je IVANA STARE, ki smo jo ob tej priložnosti obiskali na domu. Kljub visoki starosti se še živo spominja dogodkov iz časa okupacije. V Mostah živi že od leta 1920 in je tu tudi rodila dve hčerki in enega sina. Ko je prišla okupacija, so se vsi vključili v OF. Mož, ki je delal na železnici, je že pred vojno sodeloval na znanem pohodu

železničarjev, ki se je končal s pokolom na Zaloški cesti. Bil je med prvimi, ki se je povezal z OF. Kmalu so ga zaprli, odgnali v Dachau, odkoder se ni vrnil. Žena Ivana je nadaljevala z delom. Se dobro se spominja, kako je skrivala orožje in strelivo v štedilniku, čeprav je družino močno zeblo. Hčerka Ana, ki je prav tako delala za OF, je zaradi slabega srca umrla. Njen mož Slavko Gabrenja, ki je bil leta 1942 v spopadu z italijanskimi karebinjerji ranjen, je umrl za posledicami rane.

Danes živi Ivana Stare, tiho in skromno v vlažnem kletnem stanovanju, skupaj z vnukinjo Karmen, hčerko ustreljenega aktivista Gabrenja, in njenim možem, sinom narodnega heroja Franca Vreska-Gusteljina, ter pravniki.

MAKS BURGER

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI - VELENJSKI LIGNIT

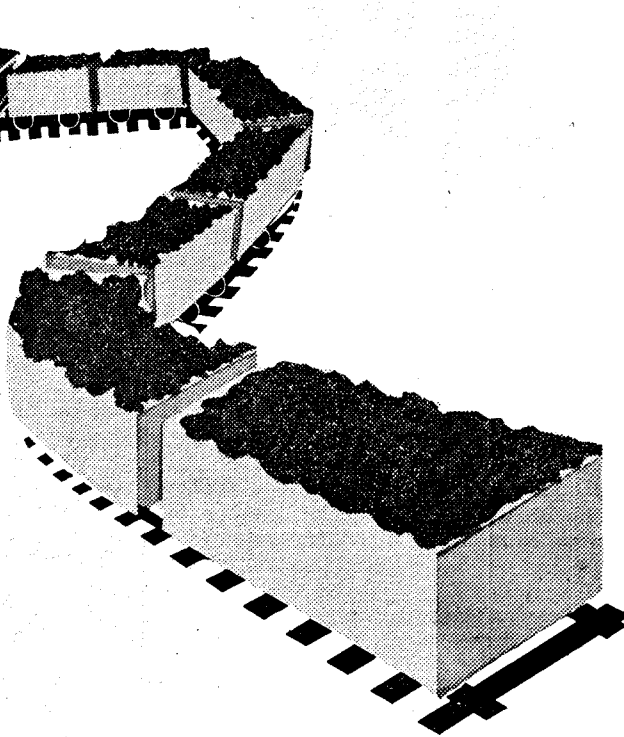
prijetno, zdravo
in poceni toploto
daje vašemu domu
velenjski premog

sedaj je čas,
da naročite...!

V MARCU POPUST

ŠE VEDNO VELJA -
ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE
VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

BISERI PRODUKCIJE 1969:

MODERNA URA
L O R D 71

MODERNA ŽENSKA URA
L A D Y 71

Vse DARWIL ure z DAR-BLOCK: posebno vgrajena naprava, ki štiti DARWIL uro pred udarci in tresljaji. Kupujte le službeno kontrolirane zlate proizvode pri Generalnem švicarskem zastopništvu: TRST - Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II, po svetovnih konkurenčnih cenah nudi največjo izbiro zlatega nakita v Evropi iz 14, 18 in 22 karatnega službeno kontroliranega zlata, ki ga prodajamo s specialno garancijo.

Na zalogi imamo vedno preko 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko vedno kupite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

Servisi so organizirani v vseh večjih mestih Jugoslavije.

DARWIL

20% popusta
REKLAMNA PRODAJA
hladilniki HIMO 80L in 130L
pralni stroji SIEMENS 160L
pri nama REX-G35-5KG
LJUBLJANA
trgovska hiša
Tromostovje
ŠKOFJA LOKA
KOČEVJE

NAGRADNA IGRA Z NOVCI

Kreditna banka Celje je s 1. februarjem 1970 pričela z mladinsko nagradno igro s starimi novci. Gre za serijo petih starih kovancev, ki so povezani z zgodovino mesta Celja, in sicer: Friderika II. Celjskega iz leta 1362, Ulrika II., zadnjega celjskega grofa (1406-1456), Claudiusa, rimskega cesarja, ki je podelil mestne pravice keltski naselbini Celei (41-54), keltski srebrnik iz II. stoletja pred našim štetjem, ki je bil kovan v Celju, in dvojni tolar Franca Jožefa I. (1848-1916), kovan v spomin na gradnjo južne železnice Dunaj-Trst leta 1857. Kovanci bodo izdani do meseca septembra 1970.

V oktobru pa bo nagradno žrebanje vlagateljev vključenih v to nagradno igro.

KREDITNA BANKA CELJE

Pred 25. obletnico osvoboditve koncentracijskega taborišča Dachau

V spomin mrtvim — živim v opomin

Prihod

»Tu ti homo zlomili voljo«, (Hier wird dein Wille gebrochen), je bilo z velikimi črkami napisano nad vhodom v koncentracijsko taborišče Dachau.

V ta napis so se zazrli vsi, ki so jih, do skrajnosti izčrpali iz zaporov, utrjene od dolge vožnje ali hoje, lačne in žejne ter izmučene od udarcev surovih stražarjev, sem prignali nacisti z vseh strani Evrope. Na deset in desettisoče nasprotnikov nacizma, borcev za svobodo, borcev za socialno pravičnost je šlo skozi ta vhod v taborišče od leta 1933 do aprila 1945.

Kdo bi jih naštel vse vpisane in tiste, ki jih niso vpisali, a so jih pobili ter njihova trupla upepelili v krematoriju ali pa jih zmetali v skupne grobove?

Kdo bi mogel opisati občutke novih internirancev — novih števil, ko so zagledali obzidje in plot z bodečo, močno naelektreno žico, in ko so zagledali ta napis nad vrati. Marsikateri se je spomnil Dantejevega stiha iz njegove »Divine comedie«: »O vi, ki vstopate, ves up pustite!« (Lasciate ogni speranza voi che entrate), ki so ga Benečani napisali tudi nad vhodna vrata mosta vzdihljajev (Ponte dei sospiri) v Benetkah.

Neizprosna je bila stvarnost življenja v taborišču za bodečo žico — prekosila je tudi najhujše slutnje. Mnogi so omagali — še več so jih pobili, a mnogim — in ti so ostali — tudi v Dachauu niso zlomili volje.

Dve leti v taborišču

V Dachauu, kamor sem prišel v juniju 1943, sem dobil številko 48602 in rdeč trikotnik, kar je pomenilo, da sem politični pripornik. Od tedaj sem bil samo številka. Iz karantenskega bloka so me poslali na 24. jugoslovanski blok. Tam sem bil na razpolago za vsa dela. Čistili smo dachauske ulice, vozili smeti, prevažali mrtve do krematorija in čistili vodne kanale, po katerih je tekla voda okrog taborišča. Ob tem kanalu je bila ograja iz žične mreže z visoko električno napetostjo.

V paketih, ki smo jih prejeli od doma, je bila marsikdaj pošta, za katero esesovci niso smeli vedeti, sicer bi prejeli paket. Esesovec je namreč pregledal vsak paket. Na našem bloku sva mu s tovarišem Balohom iz Zirovnice podajala pakete. Že prej so nam tovariši povedali, kdo poleg živeža pričakuje tudi pošto od doma. Tako sva take pakete, čeprav je to bilo zelo nevarno, porivala med tiste, ki so bili že pregledani. Marsikateri moj paket je imel dvojno dno in v njem skrito pismo. Tako smo zvedeli za vse dogajanje doma in po svetu. Med nami na srečo ni bilo izdajalca in tako esesovci za ta pisma niso nikdar zvedeli.

Pozimi 1943–1944 smo morali z rokami znositi ves sneg iz taborišča in ga zmetati v vodo. Delali smo po dvanajst ur dnevno. Dlani smo imeli vse vnete in krastave od mraza. Čez nekaj časa sem dobil zaposlitev v tovarni porcelana. Tam so bili večinoma španski borci in tudi nekaj Jugoslovancev. Slovenci smo delali v njej samo štirje, in sicer pri zidarjih. Delo je bilo zelo naporno in civilni mojster nas je med delom dostikrat pretepel. Nekaj časa sem v tovarni izdeloval tudi krožnike in razne druge keramične izdelke. Kar naenkrat pa so me poslali v 17. kazenski blok, kjer je bilo življenje neznosno. Po cele ure smo se morali po golih kolenih in komolcih plaziti okrog bloka, povrh tega pa so nas še brcali, kamor je padlo. Če je kdo omagal in se onesvestil, so ga ubili.

Po enem mesecu sem bil dolečen za transport v Allach, taborišče, ki je spadalo pod Dachau. V tovornem avtomobilu na poti v Allach smo bili natlačeni kot sardine. Ko smo iz-

stopili, so nas dobesedno kar pobili na tla. V tistem tepežu sem izgubil edino sliko hčerke, ki je bila takrat stara pet let. Izguba slike me je strašno prizadela. Čeprav sem bil ves kriv od udarcev, sem vendar prenesel ta udarec teže kot vse drugo.

V Allachu sem delal v tovarni BMW kot železar pri brusilnih strojih. Od taborišča do tovarne je bila pot zamrežena in vmes smo hodili na delo. Po pet skupaj se nas je držalo pod roko in vsak iz petorke je odgovarjal za vseh pet. Na notranji strani mreže so nas spremljali stražarji, na zunanji pa psi.

V tem taborišču so nam ostrigli tudi pas las po temenu, tako, da je bilo videti, kot da bi imeli na glavi cesto.

V Allachu sem doživel tudi bombardiranje, ki je bilo za marsikatero izmed nas usodno. Mnogo je bilo ubitih. To taborišče je bilo še slabše od Dachaua. Marsikdo je skušal pobegniti, a vedno brez uspeha. Medtem, ko so jih iskali, smo morali drugi po več ur stati na zbornem mestu, lačni in premraženi, včasih na dežju in snegu, včasih v neznosni vročini, dokler niso beguncev ujeli in vprčo nas obesili. Novice od doma so nas še držale pokonci. Marsikateri starejši Nemec, s katerim smo prišli v stik v tovarni nam je, kdaj pa kdaj povedal kakšen je položaj na fronti.

Po treh mesecih sem moral naprej v Bleichach, kamor so zaradi stalnega bombardiranja Allacha prenesli tudi del strojev iz tovarne BMW. Spali smo kar v tovarni, ne spali, ampak le počivali, saj je bil hrup v njej neznosen. Komandant Stultz je bil zelo mlad in hudooben. Delali smo po dvanajst ur dnevno, en teden podnevi, drugi teden ponoči, po končanem delu pa smo se morali plaziti po komolcih ali pa si je izmislil kaj drugega. Udarcev je bilo več kot hrane, okrog nas pa za vsak primer same strojnice. Po delu smo spali kar na deskah, le priporniki nemške narodnosti so imeli slamnjake. Da se disciplina ni omajala, je marsikdo dobil 25 do 50 udarcev po zadnjici.

Naše vodstvo je postajalo iz dneva v dan nervoznejše in že smo mislili, da je blizu dan rešitve in konec trpljenja, kajti esesovci so začeli sežigati do-

kumente. Ko smo v taborišču ostali samo še mi, je komandant 27. aprila 1945 ukazal, naj se pripravimo na pot. Šli smo daleč v gore, ki smo jih imenovali »Adolf Hitler Pass«. Nihče od tistih, ki so hoteli pobegniti, ni ostal živ, ker so stražarji imeli na puškah montirane daljnogleda. Bilo je obupno. Ko smo prišli na vrh je začelo deževati, pozneje pa snežiti. Zapadlo je precej snega. Brez hrane in tople obleke so nas mučili v gorah nekaj dni, spali smo kar po senikih. Nekaj esesovcev je bilo za to, naj nas ne pobijejo, kajti zavedali so se, da je vojna zanje izgubljena. Nazadnje smo prišli nazaj, od koder smo odšli. Toda ne vsi,

Zaklad v smetiščnici

Čuden naslov, še bolj čudna, vendar pa resnična zgodba. Bilo je nekako dva meseca po prihodu našega transporta v Dachau. Čeprav šele dva meseca, vendar se nam je vsem skupaj že dobro poznala neprosto-voljna shujševalna kura. Tovarš B., ki je šel iz Begunj še s svojimi 100 kilogrami telesne teže, je vidno hujšal, še slabše pa je bilo z menoj in prijateljem, ki sva že v Begunj pustila tisto skromno rezervno.

Biti lačen, takole dve, tri ure, je kar prijetno, kajti to ti samo poveča tek, seveda če se potem lahko zopet naješ. Biti lačen dneve, tedne in mesece, ko se ti sanja o jedi, če le zamisliš, biti lačen in pri tem še opravljati naporno fizično delo 12 ur na dan, to pa je že več, znatno več kot pa je potrebno za dober tek. Temu primeren tek smo žal tudi imeli, jesti pa ni bilo kaj. Pač, našle so se stvari, ki jih v običajnih razmerah še žival ne bi povohala, ljudje v taborišču pa so jih jedli. No, in o takem zakladu v smetiščnici jami naj povem nekaj besed.

Najrazličnejša dela sem že opravljal ta dva meseca v dachauski »straußkommandi«. Riba! sem, pomival stranišča, čistil pasje stajle, pobiral smeti po taboriščni ulici in »apelplac«, lopatil, sadil, sekal drva itd., za vse so nas namreč porabili. Tistega dne pa naj bi z nekim Poljakom očistil smetiščno jamo v civilnem naselju esesovcev. Ker ni bilo ugovora, sva pač vzela lopati in hajdi v spremstvu kapoja in stražarja na delo.

Kaki dve uri sva tako že metala smeti in razno navlaklo iz jame, da sem bil že kar precej utrujen. Poljak je bil zelo vnet za delo. Kar občudoval sem ga. Toda to je bilo malo prezgodaj. Ko sva se zakopala toliko v jamo, da naju ni bilo več videti, je Poljakova vnama polagoma popustila. Star maček je že bil v koncentracijskem taborišču, čeprav po letih med nama ni bilo velike razlike, in vedel je, kako je treba delati. Tedaj pa kakor bi odrezal. Ril je po smeteh ko krt, včasih vrgel ven kako lopato, potem pa zopet ril in iskal. Kaj bi moglo biti zanj še uporabnega v tem smrdljivem smetišču, sem pomislil. Ko pa sem opazil, da kar naprej nekaj žveči, se mi je zdela stvar že skrivnostna. Saj sva oba premetavala smeti, toda jaz še nisem našel v njih nič užitnega in prebavljivega za človeški želodec. Ko pa sem ga videl, kako je planil na uvelo plesnivo in gnilo repo in jo za silo malo obrisal ob hlačnico, mi je postalo jasno, kaj išče. Hkrati pa me je to tudi presenetilo. Le kaj si obeta od te gnile in smrdljive repe? Ker sem se bal zanj, da se ne bi za-

Spomenik v nekdanjem koncentracijskem taborišču Dachau

le malo nas je ostalo živih.

Dne 30. aprila nas je osvobodila 3. francoska armada. Nekaj stražarjev so pobili takoj, nekaj pa pozneje.

FRANC GLOBOČNIK

strupil, sem ga opozoril, naj je ne jé. Ni me pogledal, niti ni prenehal gristi repe, samo zamomljal je, da je lačen. Lačen sem bil tudi jaz, vendar take gnilobe ne bi jedel. Človek se mi je zasmilil, hkrati pa se mi je njegovo hlastanje po neužitni in nezdravi repi zagnusilo. Nisem se menil zanj, metal sem

Razdiranje kablov

Zunaj koncentracijskega taborišča Dachaua, vendar še v SS taborišču, je stala dolga baraka, v kateri je bila komanda Kabelzerlegung — razdiranje kablov. V njej je delalo več sto pripornikov in sicer pred barako in v njej. Zunaj barake so stale pod napuščem delovne mize, na katerih so priporniki razdirali kable, ki niso bili več za rabo, ter polomljene dele strojev, da, celo letal, in sortirali posamezne kovine. Na nasprotni strani pa so ležali kupi odpadkov, ki so jih vozili iz raznih krajev Bavarske.

Baraka je bila podobna kovačnici. Tu je stalo počez približno pet vrst dvojnih miz, ob katerih so priporniki ves dan razdirali, sortirali in zlagali kable in pokvarjene stroje. Počivati med delom je bilo nemogoče, ker so kar naprej hodili med mizami po baraki esesovci, ki so kričali in nas priganjali k delu. Večkrat je tudi padlo po nas, zlasti če smo si hoteli malo odpočiti. Celo na stranišče so hodili za nami gledat, če se predlogo ne zadržujemo v njem.

Roke smo imeli vse porezane, ker z rokavicami nismo smeli delati. Rane so se nam večkrat gnojile, tako da je gnoj kar curil iz njih. Rok si seveda nismo mogli umivati in rane so se še bolj gnojile. Ne-

Številka 29492

Od 19. avgusta 1941, ko sem bil aretirán, do 19. marca 1942, ko so me pripeljali v Dachau, sem okusil okupatorjeve zapore v Begunjah, Ptuj, Starem piskru v Celju, Mariboru in Celovcu.

V taborišču Dachau so me vpisali pod številko 29492. Na bloku 13 sem že našel Slovenca Žumra in Osvalda. Tu sem se seznanil tudi z bivšim bolgarskim ministrom v pregnanstvu Minčevom. Najprej sem delal v komandi »Praeseceffiks«, kjer so izdelovali razne drobne dele za avione.

Takrat so Nemci prepovedali pakete, niti nam niso dajali malic. Zato nas je delo toliko bolj utrujalo, saj smo ga morali opravljati v teku s samokolicami. Bil sem tako izčrpan, da so me sprejeli celo v bolnišnico, kjer so vladale nemogoče razmere. Predvsem je

smeti iz jame, kajti esesovec je kdaj pa kdaj prišel do roba jame in naju priganjal. Poljak pa se ni dal dosti motiti. Vrgel je lopato, dve in potem je zopet brskal po smetišču, in kar naprej nekaj glodal. Ker jama ni bila velika, sva se počasi že bližala dnu. Na to me je opozorila tudi smrdljiva, gnojnica podobna brozga, ki se navadno nabere na dnu smetišča. Tedaj pa je Poljak kot divji udaril po moji lopati, ko sem jo hotel vreči ven, in zavpil: »Košč, košč.« Nisem ga razumel, kaj vpije, pač pa sem sklepal, da je gotovo nekaj opazil, kar je po njegovem okusu užiten. Prišel je brskati med razstresenimi smetmi in privlekel iz njih živalsko kost, črno in zelenkasto od plesni in nesnage, kar ni čudno, saj je vso zimo ležala na smetišču. Moj tovariš pa je kar poskakoval in vpil po poljsko: »Kost, kost, mozgovna kost!« Na hitro jo je malo obrisal ob hlačnico. Temu primeru so bile njegove hlače tudi umazane. In v moje presenečenje je izsesal iz kosti nekaj lepljivega, kar naj bi bil mozeg. Občudoval sem ga, hkrati pa se mi je od gnusa obračal želodec.

Iz dneva v dan sem ga pozneje opazoval v prepričanju, da bo zbolel, dobil najmanj grizo, ali kaj podobnega in shiral. Toda nič posebnega se ni zgodilo. Bil je zdrav in odporen bolj kakor kdorkoli izmed nas.

STANE TUŠAR

Nemci so sicer dali pripornikom na razpolago kladivca, toda glavno delo je bilo treba opraviti z golimi rokami. Edini svetli trenutki so bili med kosilom, ki je bilo zelo pičlo, a vendar dobrodošlo. Takrat smo se pogovorili o domu, domačih in o svobodi, ki smo jo tako težko pričakovali.

Profesor Savnik je med odmorom učil zemljepis, posebnost mlade jetnike Ruse in pa nekega Furlana.

Delali smo od zore do mraka. Zjutraj in zvečer so svetile luči od jeseni do pomladi. V njihovem svitu je bilo slišati enakomerne udarce kladiv in topot esesovskih škornjev ter dobro znane priganjaške klice: Los, los, aufgehts.

FEDOR BEVC

bila značilna postelja pri vratih, kjer so ležali samo umirajoči, ki so jim pomagali na oni svet z injekcijami.

Poleti 1942 so pobrali vse, ki niso delali. Med njimi sem bil tudi jaz. Odgnali so nas v bolnišnico, kjer so nas natančno pregledali in popisali. Pred menoj je stal nemški kriminallec. Strežnik mu je vzel kri in jo vbrizgal meni. Nato so me odgnali v sobo, kjer je že ležalo več pripornikov, med katerimi sem spoznal tudi Slovenca z Gorenjske.

Po štirih dneh sem dobil vročino (40,5°), bolela me je glava tako močno, da sem skoraj bruhal.

Vsak bolnik se je moral dnevno javiti v ambulantni, da so mu vzeli kri iz ušes in konic prstov.

Dnevno smo morali hraniti komarje, in sicer tako, da smo

Pred 25. obletnico osvoboditve koncentracijskega taborišča Dachau

si postavili majhne kletke s 40 do 60 sestrskimi komarji med noge, odprli vratca in pustili, da so nas opikali in se nažrli krvi do sitega. Nato smo zaprli vratca kletk in jih oddali. To napajanje komarjev z našo krvjo je trajalo več mesecev. Bili smo zelo izčrpani. Shujšal sem za 36 kilogramov.

Začeli so nas zdraviti s kininom in grenko zeleno pijačo, a marsikdo med nami je podlegel.

Ob neki priliki so me poklicali na zdravniški pregled. Esesovski zdravnik mi je hotel odvzeti kri. Nad petdesetkrat mi je zabodel iglo v telo, preden je dobil kri iz obeh rok. Zaradi prevelikega števila ubodov so se mi napravile na rokah bule, debele kakor lešniki. Neki esesovec mi je svetoval, naj z rokami krilim, da bi poživil obtok krvi. Ovil mi je roki s papirnatim ovojem, še prej pa mi je namočil obe roki z borovo vodo. Rok nisem čutil, tako da so me morali pitati.

Potem so me dodelili na delo v esesovske zapore. Opravljal sem zidarska dela in popravljal peči. Tu sem lahko dobil ostanke kruha, s katerimi so krmili zajce. Naložil sem jih v vedro, pokril s papirjem in na papir nasul peska, na pesek pa sem položil zidarsko orodje. Tako sem lahko nekaj mrvic kruha prinesel tovarišem v taborišče. Ker sem v zaporih »organiziral« tudi druge stvari, sem lahko pomagal sojetnikom s cigaretami in obutvijo. Žal so me pri tem zasačili in za kazen so mi odvzeli za en mesec obrok kruha.

Premestili so me na novo delovno mesto, kjer pa tudi nisem imel sreče z »organiziranjem« hrane. Zasačili so me, ko sem lupil krompir, ko sem ga dobil iz sosednje delovne skupine, v kateri je delal Andrej Bohinc z Jesenic. Po karanteni, ki je zaradi pegavice trajala dva meseca, sem prišel v novo komando, in sicer: SS — Fischereischule. Bila je v kraju Unterfeldheim pri Ulmu. V tej delovni skupini sem reguliral opuščene in zaraščene ribnike. Delo je bilo naporno, od zore do mraka in ob slabi hrani ter plesnivem kruhu. Pri pretokih ribnikov je bilo treba graditi betonske jaške.

Ko so nas pripeljali nazaj v Dachau, so me dodelili v komando »Kabelzerlegung«.

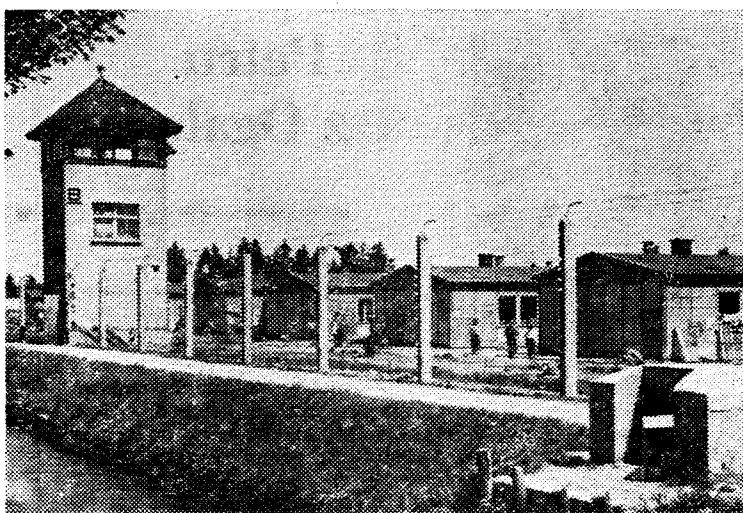
Od tod so me ponovno odpeljali iz taborišča v podružnično taborišče Saulgau, kjer je bila tovarna okvirov za tajno orožje V 1. Delal sem pri zidarjih ali pa v gramoznici. Otroci iz Saulgaua so nas spremljali in pljuvali po nas. V tem taborišču so imeli vso oblast kriminalci. Uvedli so v njem tak sistem, kot je bil v navadi pred vojno v nemških koncentracijskih taboriščih. Zato smo bili popolnoma odvisni od dobre ali slabe volje kriminalcev.

Z menoj je delal tudi znani revolucionar Simo Čučkovič. Le ta je s pomočjo najzanesljivejših pripornikov organiziral mnogo pobegov. Zaradi pogostih pobegov je postajalo življenje v taborišču čedalje neznanejša. Kriminalci so bili kruti in neizprosni. Sami so kradli, obdolžili pa so vedno druge, nedolžne. Nekoč so ubili nekega mladega Rusa tako, da so mu toliko časa pritiskali skozi usta v želodec gumijasto cev, da je začel bruhati kri. Nato pa so mu še prebadali žile, da je končno po polurnem trpljenju izkrmavel. Pripornikom so pulili zdrave zobe brez slehernih injekcij, iz golega sadizma.

Mlade pripornike so tudi spolno zlorabljali. Gorje mu, kdor se jim ni vdal!

Od nas so zahtevali, da poje-mo, kadar smo šli na delo ali z dela. Pa tudi v taborišču smo morali peti in korakati v krogu.

Poleg ljudi so nas žrle še uši. Pri komur so našli uš, so ga vrgli v bazen, napolnjen z vodo, ne glede na letni čas.

Prizorišče groze in trpljenja — Dachau

V začetku aprila 1945 so nas odpeljali nazaj v Dachau, kjer sem še nekaj časa delal v komandi »Liphof«. Delali smo na njivah in se veselili, če smo našli korenček. S slastjo smo

ga pojedli. V taborišču je vladala vedno večja anarhija, dokler niso prišli Američani, ki so nas 29. aprila 1945 osvobodili.

JOŽE KRANJC

Poizkusi

Posebna zvrst poizkusov na ljudeh v taboriščih so bili biološki eksperimenti. V tem se je zlasti odlikoval esesovski zdravnik dr. Sigmund Rascher, ki je preizkušal na ljudeh najvišje in najnižje temperature. S sadističnim zanimanjem je spremljal Himmler Rascherjeve eksperimente in na dolgo in široko napovedoval, kako se bodo po njegovem mnenju obnesli posamezni poizkusi. Rascher je

»ohlajal« svoje žrtve v vodi, ki je imela temperaturo od 2,5 do 12 stopinj. Leta 1943 je zaprosil Himmlerja, da bi ga predstavil iz Dachaua v Osviecim, ker bodo njegovi poizkusi ondi vzbujali manj pozornosti: »Ljudje, ki jih preizkušamo, rjovejo, kadar hudo zmrzujejo,« je pripomnil Rascher za pojasnilo.

(IZ KNJIGE: NURNBERSKI PROCES)

Znaki propada

Bilo je že mnogo znakov razpada. Omajane discipline in slabe vesti, ki se je prebujala v nacističnih zvereh, ko so Hitlerjev rajh preplavljale zavezniške armade že od vseh strani. Tako npr. proti koncu je vdrl k nam v T. K. policijski kapo Wernicke (pruski »špicel« — pripornik), ovadil tovariša Ančka na »Jourhaus« in njemu in nam obljubil grom in peklo. Tam pa ga ni nihče poslušal, še huje, esesovska straža ga je z Ančkom vred naglala. Mi pa smo takoj šli v nasprotni napad, ker je Wernicke brez dovoljenja šef zdravnika vdrl v revir, ki je bil pod karanteno, in — nič se ni zgodilo.

Ali pa, ko je tovariš Milko javno oklofutal »lagerkapoja«, je bil sicer tudi tepen in odgnali so ga na »Jourhaus«, toda — postal je revirkapo v Allachu.

Nacizem je bil zlomljen. Na Himmlerjev ukaz bi nas bili morali vse pobiti. Tudi to se ni zgodilo, dasi so Američani prišli v Dachau šele 29. aprila.

DR. BOŽO ŠKERLJ

Trenutki osvoboditve

Ko so zavezniške vojske prodirale že od vseh strani v Nemčijo, je Himmler izdal zloglasno odločbo, po kateri bi morali vse dachauske pripornike pobiti, da ne bi prišli živi v sovražnikove roke. Na srečo so nemški antifašisti, priporniki, zvedeli za vsebino brzojavke. V dachauskem vestniku »Der Antifaschist«, ki je izšel po osvoboditvi, je Oskar Müller pisal: »Že prve dni aprila je bil sestavljen seznam pripornikov, ki naj bi prvi prišli na vrsto. 837 španskih borcev in političnih funkcionarjev naj bi likvidirali s strelji v tilnik, drugi bi jim sledili.

Govoriti nismo smeli o tem, da ne bi povzročili panike. Na tistem smo morali spodnesti stol takratnemu taboriščnemu starešini, internacionalnemu vohunu in agentu gestapa Meansariju in kriminalcu Werniku. Zaupne zveze s predstavniki vseh narodnosti smo kmalu navezali, kar je bilo potrebno, da ne bi ena ali druga skupina nasleda provokatorjem in s tem sprožila takojšnjega in splošnega pokola.

Položaj je bil iz dneva v dan nevarnejši. Šeststisoč tovarišev je odkorakalo proti Tirolski. Monakovski gaulajter je ukazal postreliti vse pripornike, če evakuacija ne bi uspela. Ker se je komandant Weiss povelju uprl, ga je Ruppert »likvidiral«. Kravji pes Gloseler je nato zahteval od komande letalstva, da z bombami uniči taborišče. Komanda je zahtevo odklonila.

Hoteli smo rešiti 31.000 ljudi pogina. Karlu Reinerju, nemške mu antifašistu, se je preoblečenemu v esesovca posrečilo priti do ameriškega komandanta Pfafenhofna, kateremu je obrazložil položaj taborišča. V noči od 28. na 29. aprila so v Dachauu zamenjali straže s stariimi preizkušenimi esesovci, ki naj bi dokončno »očistili« taborišče. Ameriški general ni čakal niti na zavarovanje boka. Takoj je poslal boljše enoto, ki je v nedeljo, 29. aprila 1945 ob četrt na šest odprla glavna vrata taborišča.

To so zgodovinska dejstva! A naši doživljaji na ta dan? Na stražnih stolpih so še vedno

stali esesovci in se nemo ozirali zdaj na množico v taborišču zdaj proti zahodu. Poleg strojníc so imeli ogromne množine nabojev.

Grmenje topov je bilo slišati vedno bliže. Nenadoma pa je utihnilo. Napetost je naraščala in negotovost je črpala še zadnje naše moči. Ali so se morali zavezniški umakniti? Toda razen v stražnih stolpih ni bilo v taborišču nobenega esesovca! Negotovosti je bilo konec!

Na zbornu mesto v taborišču je zapeljal jeep. Štirje ameriški vojaki so sedeli v njem, a na sprednjem blatniku je sedel neoborožen esesovec, ki jim je kazal poti. Pozneje smo izvedeli, da je bil to nemški antifašist Karl Reiner.

Ni ga menda evropskega jezika, v katerem ne bi v tistem trenutku bila med 31.000 priporniki izgovorjena beseda: »Osvobojeni«!

Ali je spričo tega mogoče misliti, kaj je ta beseda pomenila v tej ogromni, v zebaste obleke ali raztrgane cape oblečeni in v lesene cokle obuti množici sestrskancev, od katerih se je dobra polovica komaj držala na nogah? Zadnje dni, predvsem pa 29. aprila, smo živeli v skrajni živčni napetosti, med alternativno: »Osvoboditev ali smrt?«

Takrat je popustil kordon taboriščne policije, ki je doleže po nalogu komande zadrževal internirance med bloki in na taboriščni cesti. Tisočglava množica ljudi — ne, saj smo bili bolj kot ljudem podobni okostnjakom — se je začela pomikati na zbornu mesto.

V teh trenutkih sem doživel tisto, česar nikoli prej nisem mogel razumeti. Solze so mi zalile oči in zdrlile se po licih, ko sem stiskal roko prvemu ameriškem vojaku, ki je stopil iz avtomobila, zajokal sem kot otrok in vsi okoli mene, mladi in stari, vsi so jokali od neizmerne veselja od nepopisne sreče — saj so nam bili ti štirje ameriški vojaki simbol osvoboditve.

Na drogovi sredi zloglasnega »apelplaca« so kmalu nato zavihrale zavezniške zastave. Pripravili so jih bili interniranci, ki so delali v šivalnici in imeli skrito blago zanje. Ko je med drugim zavihrala tudi jugoslovanska zastava z rdečo zvezdo, so mi ob pogledu nanjo od veselja, sreče in ponosa znovala solze zalile oči. In tisti trenutek so mi misli uhajale v domovino, kjer so iz svobodnih gozdov in od vseh strani prodirale partizanske brigade, divizije in korpusi in osvobajali zadnje kraje naše domovine.

Svoboda! Ali smo res po tolikem trpljenju zopet svobodni? Po prvih dneh navdušenja smo morali žal spoznati, da še nismo.

Na notranji strani vhoda v taborišče, je v čeladi nemškega vojaka zagorel ogenj in v njem je gorelo kopito prelomljene puške — znamenja, da je vojna končana.

Nepopisni vtisi veselja in sreče so se mešali z neprijetnimi občutki, da smo še daleč od doma, da v osvobojeni domovini ne bomo videli zmagovalnega prihoda s slavo ovenčanih partizanskih enot v naše vasi in mesta, ne kako se panično umikajo premagani fašistični okupatorji in sramotno bežijo domači izdajalci. Dobro pa smo vedeli, da nam je tudi v tem položaju potrebna trdna povezanost in dobra organizacija.

Vsi, kar nas je bilo Jugoslovancev, smo v treh dneh že nosili titovke z rdečo zvezdo, a na prsi, na mesto, kjer smo prej imeli taboriščno številko, smo si pripeli trobojnico s peterokrako zvezdo.

Interniranci drugih narodnosti so se čudili tej naši enotnosti, medsebojni povezanosti in discipliniranosti, ker tega sami niso poznali. Morali smo jim pojasniti, da smo prišli v Dachau, naši tovariši in tovarišice

Dachau

Vidim nizke, sive stavbe,
ploske strehe,

žične mreže,
Dachau,
sloko drevje, ki se z nebom
v vetru trepetaje veže,
Dachau,
vidim v capah okostnjake,
ki z njih smrt

življenje reže.

Dachau,
dim iz krematorija,
ki v sunku vihere

k zemlji leže.

Dachau.

FRANCE FILIPIC

pa v druga nemška koncentracijska taborišča, v pretežni večini zato, ker smo tako ali drugače sodelovali v narodnoosvobodilnem boju. Vsi smo delali in se borili za iste ideale, zato nas veže skupna ideja, zato je naš nastop pred našim narodnim in razrednim nasprotnikom bil enoten pri delu doma in v boju, zato je bil enoten tudi v zaporih in je ostal tak tudi v koncentracijskih taboriščih.

Ko sem v prvih dneh po osvoboditvi vse to tolmačil nekemu interniranemu nemške narodnosti s številko 37, kar je pomenilo, da je bil v Dachauu od takrat, ko so leta 1933 odprli taborišče, mi je rekel:

»Občudujem vas, Jugoslovane!«

VEKOSLAV MLEKUŽ

Priobčene članke smo povzeli iz gradiva zbranega za »Dachauski zbornik«

Potovanje

V

Dachau

V počastitev spomina žrtv fašizma in 25. letnice osvoboditve zloglasnega koncentracijskega taborišča prireja turistična organizacija Alpe Adria v sodelovanju z republiškim odborom ZZB NOV Slovenije tridnevno potovanje bivših internirancev in njihovih sorcev na komemorativno svečanost, ki bo 3. maja v Dachauu.

Odhod iz Ljubljane bo 1. maja. Avtobusi čez prelaz Ljubelj do Celovca, dalje mimo Gospe Svete, ob Vrbskem jezeru čez Beljak do Spittala in čez prelaz Katschberg. Kosilo je predvideno v Radstadt. Po kosilu se nadaljuje vožnja do Salzburga in po ogledu tega mesta dalje do Münchna.

V Münchnu so za udeležence zagotovljena prenočišča in večerja. Naslednji dan pa si bodo lahko po zajtrku ogledali razne zanimivosti tega mesta.

Tretji dan odidele udeležence potovanja takoj po zajtrku v Dachau na komemorativno svečanost ob 25. letnici osvoboditve taborišča. Približno ob 17. uri se nato vrnejo prek Wasserburga, Salzburga, Radstadta, Spittala, Celovca in Ljubljane v Ljubljano.

Cena potovanja je 450 din. V tej ceni je vračunan prevoz z modernimi in udobnimi avtobusi pa tudi usluge. Prijave sprejemajo do 15. aprila letos: ALPE ADRIA, Ljubljana, Masarikova 14, NAMA Ljubljana, menjalnica v prtiličju, AVTO.MOTO DRUSTVO Ljubljana, Dalmatinova 6.

Udeležite se komemoracije in srečanja s svojimi tovariši!

Odbor skupine Dachau: Ljubljana, Beethovnova 10

NEKDANJIM INTERNIRANCIEM IZ TABORIŠČA KOTERN

Bliža se 25-letnica naše osvoboditve iz nacističnega taborišča Kotern. Zato bi bilo prav, da bi vsi preživeli interniranci iz tega taborišča skupaj proslavili ta jubilej. Prosimo vse, naj mi javijo svoj naslov.

FRANC PONIKVAR
Rakek, Ljubljanska 17

Politični razgledi

Siloviti bombni napadi na planoto, ki je dolga komaj kakšnih 60 kilometrov in na katero so ameriški bombniki B-52 odvrgli vsak dan 3.000 ton bomb (več kot na vso Japonsko v enem dnevu leta 1944), so Ameriki razkrili dolgo prikrivano resnico: vojno v Laosu. Konec februarja so se boji na tej planoti, imenovani Dolina vrčev, znova razvneli. Američani so v naglici in na silo izselili 15.000 kmetov in poslali nad dolino vrčev vsa letala, ki so jim na razpolago v jugovzhodni Aziji.

To se je zgodilo ravno v času, ko si ameriški predsednik Richard Nixon prizadeva, da bi svet zaupal njegovi novi »doktrini«: naj ljudstva samo urejajo svoje probleme, pri čemer jim ZDA pomagajo samo z materialom.

Toda ta materialna pomoč v laoskem primeru ni majhna: 200 milijonov dolarjev vojaške pomoči in kakšnih 80 milijonov dolarjev gospodarske pomoči. Odšteti je treba seveda ceno za ameriške bombe. Odšteti je treba seveda tudi velikanske stroške za najemniško vojsko Meov, ki so jih bili skrbno izurili pripadniki »zelenih baretk« in CIA in ki šteje po mnemu senatorja Fulbrighta 36.000 mož.

Ti »antiverilski gverilci«, ki jim poveljuje nekdanji narednik francoske vojske in sedaj general Van Pao, so vsako polletje skušali zasesti Dolino vrčev, ki so jo pozimi zasedli pripadniki komunistične domovinske fronte Patet Lao ter njihovih 45.000 severnovietnamskih zaveznikov. Toda tokrat se je tako imenovani sezonski napad razširil. Hanoi je poslal v napad v Dolino vrčev motorizirano enoto in trinajst vladnih postojank se je zrušilo. Saperji so se vtihovali v skrivno poveljstvo generala Van Paoja in Američani so morali odkrito priznati, da njihovi strateški bombniki B-52 bombardirajo dolino vrčev.

Črepinje v Dolini vrčev

Bistveni cilj Hanoja je zagotoviti dobro delovanje Ho Si Minhove poti v Južni Vietnam, ki teče po laoskem ozemlju in oskrbuje enote južnovietnamske FNO, obenem pa je hotel zvabiti Američane v past, iz katere se ni mogoče rešiti drugače kot z eskalacijo, ki je bila preveč očitna, da bi jo bilo mogoče skriti. Washington je slutil past, zato je hotel čim hitreje zadeti smrten udarec: tako hitro, da ameriška javnost, ki je nekoliko otrpnila zaradi delnega umika iz Južnega Vietnama, ne bi mogla ugotoviti, da je ameriška vojska že angažirana v Laosu.

Ameriški senatorji Fulbright, Symington in Gore so že napadli Nixona. Očitajo mu, da krši ženevski sporazum, da deluje v škodo že začetih pogajanj z ZSR in LR Kitajsko, da dopušča CIA, da se po svoje vojskuje, kjer se hoče, in da vara ameriško ljudstvo. Laoska vojna je toliko nevarnejša, ker ameriška letala mečejo bombe komaj nekaj minut let od kitajske meje.

Ob tej priložnosti je prav, da pogledamo v zgodovino tega dela sveta, ki sodi med vojna žarišča. Laos je (s Kambožjo in Vietnamom) del nekdanje francoske Indokine. Konec prejšnjega stoletja je postal francoski protektorat in del Indokitajske unije. Neodvisna suverena država je s pogodbo s Francijo postal leta 1949, od leta 1955 pa je član OZN.

Spori med tremi frakcijami — nevtalisti, komunisti in antikomunisti — so v Laosu kmalu ustanovili kaotično ozračje. Komunistični Patet Lao v severni tretjini države si je pod vodstvom princa Sufanuvonga skušal izbojevati svoje mesto v rojalistični armadi in vladi, oboroženi spopadi so se širili in krepili, leta 1960 sta Patet Lao priskočila na pomoč SZ in DR Vietnami. Naposled so trije principi, ki so vodili vsak svojo frakcijo, v juniju 1962 sestavili koalicijsko vladno, s katere predsednik je postal nevtalistični princ Suvana Fuma. Na ženevski konferenci 14. držav, ki je trajala od 15. maja 1961 do 23. julija 1962, so podpisali sporazum, ki je zagotavljal Laosu nevtralnost in neodvisnost.

Določbe o prekinitvi ognja in nevtralnosti so omenjene tri politične frakcije nenehno kršile, boji med Patet Laom in nevtalističnimi silami pa so se zlasti okrepili v letih 1963-66. V začetku leta 1965 je prišlo do desničarskega vojaškega udara, ki pa se ni posrečil. Čedalje močnejše je bilo tudi ameriško vmešavanje v Laos. (Laos ima približno 3 milijone prebivalcev, upravno središče pa je Vientian tik ob siamski meji. Država meji na LR Kitajsko, Severni in Južni Vietnam, Kambožjo, Siam in Burmo).

Zdajšnji dogodki kažejo, da letalska pomoč ZDA nevtalističnim silam iz Vientiana ni zadoščala, da bi v Dolini vrčev zadržali pritisk Patet Lao in severnovietnamskih sil. Ameriško poveljstvo v Vietnamu je v zadregi: če nadaljuje akcijo, bo moralo poslati v Laos tudi pehoto. Toda kako bo na to reagirali odgovorni ljudje v Washingtonu, ki nočejo uporabiti kopenskih sil, dasiravno je javna skrivnost za vse, da so v Laosu ameriški »svetovalci« in manjše siamske enote. Patet Lao je v preteklosti skoraj popolnoma pometel z nevtalističnimi silami, ki so bile naklonjene kraljevski vladi.

Dasiravno je Suvana Fuma vnaprej vedel, da bo dobil negativen odgovor, je konec januarja predlagal Hanoju nevtralizacijo Doline vrčev. Spor se širi, vendar so še zelo šibke zahteve po kakšni mednarodni konferenci. Polom podobnih srečanj v preteklosti namreč ne vzbuja upov v uspeh. Princ Suvana Fuma očita skrajni levici, da je izzvala vmešavanje DR Vietnama, Patet Lao pa ne mara odpustiti ministrskemu predsedniku — ki je bil včasih nevtalist — da že šest let dovoljuje Američanom bombardirati »osvobodjena področja«.

Potem gre še za mednarodni okvir. Hanoi ne mara, da bi na svoji zahodni meji imel režim, ki mu ne bi bil naklonjen in ki ga podpirajo ZDA, razen tega pa teče Ho Si Minhova pot skozi Laos. Američani so čedalje odločnejši v nameru, da »zamrznejo« položaj v Indokini. V Saigonu uvažajo generala Thieuja v »vietnamizacijo«, v dolgotrajno vojno, se pravi v trajnejšo razdelitev Vietnama po korejskem zgledu. V Vietnamu pa silijo vlado, da je treba uničiti Patet Lao. Le tako si je mogoče razlagati tako silne bombne napade na Dolino vrčev, nasilno evakuacijo tamkajšnjih kmetov.

Patet Lao je konec prejšnjega tedna objavil načrt za mir v Laosu in sestavo koalicijske vlade. V njem zahteva najprej popoln umik ZDA iz Laosa in ustavev vseh vojaških akcij v tej državi. Laos naj ne bo član vojaških zvez in naj ne dovoljuje tujim državam imeti oporišča na svojem ozemlju. Organizirati je treba svobodne in demokratične volitve, izvoliti skupščino in sestaviti demokratično vladno nacionalne enotnosti, ki bi zares zastopala laosko ljudstvo.

KOMENTATOR

V spomin Petru z Ogalec

Dne 25. februarja letos smo na Vojskem položili k večnemu počitku Petra Kogej z Ogalec. Tiho in skromno, kot je živel, tako je tudi odšel od nas. Kako priljubljen in spoštovan je bil, je pokazal njegov pogreb; na zadnji poti ga je spremljala velika množica.

Življenjska pot Petra Kogej se je začela pred 79. leti na vojskarski planoti. Vrtnec I. svetovne vojne ga je vodil od soške fronte do Galicije, kjer je bil tudi dvakrat ranjen.

Kot zaveden Slovenec in iskren rodoljub, je tako spoznal, kje je njegovo mesto v odločilnih dneh naše novejši zgodovine. Peter se je med prvimi Vojskarji vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Njegov dom je bil zatočišče prvih aktivistov, pozneje pa raznih partizanskih edinic; mnogokrat tudi sedež višjih partizanskih vodstev na Primorskem. Neizbrisno pa je njegovo ime zapisano v zgodovini razvoja slovenskega partizanskega tiska. Tiskarna »Slovenija«, ki je pomenila žarišče partizanske tiskane besede na Primorskem, je danes živ Petrov spomenik. Njej je posvetil brez števila neprepanih noči, tveganj in žrtvovanj. Velika je bila zasluga pokojnega Petra, da sovražnik ni tiskarno nikdar odkril.

Njegovo ime pa je tesno povezano tudi z delom partizanske bolnice »Pavla«. Za sodelovanje v NOB je Peter prejel tri odlikovanja. Do smrti pa je ostal na svoji kmetiji, kjer je z možato pristrčnostjo in odprtimi rokami sprejel pod svojo streho slehernega, ki mu je bil tovariš po dobroti in plemenitosti. Naj mu bo lahko rodna vojskarska zemlja!

Imeli smo ljudi

Tone Grošelj

Konec leta smo na pokopališču v Sentlambertu pokopali Antona Grošlja, po domače Preglovega ata. Rodil se je 20. aprila 1904 nad Zagorjem v kmečki družini. Tudi sam je postal kmet. Ze v začetku 1942 je začel sodelovati z aktivisti in borce. V hiši je imel bunker za delavnico, v kateri so popravljali orožje in opremo, kasneje pa je bila v hiši partizanska tiskarna.

Po vojni je bil član občinskega odbora Senožeti. Do zadnjega dne življenja je bil tudi odbornik ZB. Imel je velike zasluge pri elektrifikaciji vasi in bližnje okolice. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Vinko Amon

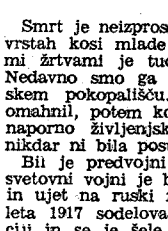

Pred nekaj dnevi smo se poslovili v Selah pri Podčetrniku od borca in vojnega invalida Vinka Amona. Rodil se je 19. 1. 1911. leta. V partizane je stopil leta 1944, bil je hudo ranjen in ujet.

Po osvoboditvi se je vrnil domov k svoji družini, kot srednje velik kmet, je bil dober oče in priden gospodar. Umrl je 19. 1. 1970.

Pokopali smo ga z vsemi častmi, ki pripadajo dobremu borcu, na pokopališču v Bučah, od zvestega člana ZB Podčetrtek ga bomo ohranili v lepem spominu. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Janko Kvas

Smrt je neizprosna — in tudi v naših vrstah kosi mlade in stare. Med njimi imeli smo tudi Janko Kvas-Ivan. Nedavno smo ga pokopali na ljubljanskem pokopališču. Star že 78 let je omahnil, potem ko je prehodil hudo in naporno življenjsko pot, ki mu prav nikdar ni bila posuta s cvetjem.

Bil je predvojni revolucionar. V prvi svetovni vojni je bil že leta 1914 ranjen in ujet na ruski fronti. Kot ujetnik je leta 1917 sodeloval v oktobrski revoluciji in se je šele leta 1925 vrnil v Jugoslavijo s posebnimi nalogami. Vključen v napredno delavsko gibanje je kot član KPJ bil vsestransko aktiven, zato je moral okušati tudi vse strahote zagrabskih zaporov in beograjske »glavnice«.

V času fašistične okupacije naše domovine se je v Ljubljani že v letu 1941 pojavil med aktivisti NOB. Toda leta 1944 so ga belogardisti zaprli in poslali v koncentracijsko taborišče Dachau, od koder je pozneje odšel v Flossenbürg.

Po osvoboditvi se je vrnil v Ljubljano in dokler mu je zdravje dopuščalo se je aktivno udeleževal v našem družbeno političnem življenju. Med drugim je bil tudi kar osem let prisodnik Okrajnega sodišča v Ljubljani. Zadnja leta pa ga je zlomila bolezen in je sedem let potreboval nego in tujo pomoč.

Skoraj povsem osamljen se je v teh letih spominjal mnogih, s katerimi je preje sodeloval, a so povsem pozabili nanj. Ostalo jih je pa le še nekaj, ki so se ga spominjali in ga bodo ohranili v najlepšem spominu z željo, naj mu bo lahka domača zemlja.

Marija Bavdek

Pospremili smo jo na njeni zadnji poti 5. januarja letos na pokopališču v Dvorski vasi pri Velikih Laščah. Umrla je po kratkotrajni bolezni, stara 71 let.

Vsa njena družina je bila med zadnjo vojno na partizanski strani. Moža so ji kot terenskega aktivista odpeljali domobrance in ga ubili v gozdiču blizu Velikih Lašč. Ostala je sama na majhni kmetiji s tremi otroki, ki jih je spravila h kruhu. Ostala bo v lepem spominu!

Franc Bratuž

Rodil se je v Cepovanu 31. maja 1913 kot sin malega kmeta. Leta 1942 je vsa družina začela sodelovati z OF. Sam pa je 1943 postal borec Gradnikove brigade, naslednje leto pa je bil premešen v četo za zvezo pri štabu 9. korpusa. Vojno je končal kot vodnik, za svojo udeležbo v njej pa si je prislužil šest odlikovanj.

Po vojni smo ga poznali kot poštnega uslužbenca v Tolminu, kjer je bil zaposlen do 1955, nato p. pri komunalnem podjetju.

Pogreba so se udeležili številni občani in tovariši. V spominu nam bo ostal kot dober tovariš!

Ivan Medvež-Štok

Rodil se je pred 63 leti v zaseлку Av-a na Livku v družini malega kmeta. Zaradi tega, kar je bilo tam okoli med I. svetovno vojno bojišče, je moral s starši v begunstvo. Vrnili so se čez dve leti na opustošeno dom.

Leta 1942 je med prvimi začel sodelovati s partizani. Spoznal 1943 so ga odgnali v posebne delovne kazenske enote italijanske vojske. Tam je med rojaki širil napredno miselnost. Ob italijanski kapitulaciji se je srečno vrnil v domače kraje. Bil je mlekar in je redno dajal maslo in sir za partizane, zlasti za bolnišnice 9. korpusa. Sodeloval pa je tudi drugače. Po vojni se je vključil v družbeno življenje. Za svoje delo med NOB je bil odlikovan. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Dobro je če veste...

NEVARNI KASELJI. Nedavno je zbolel za gripo, ki se je nato sprevrgla v vnetje bronhij in pljuč, 57-letni gostilničar Guerrino Libero iz Verone. Možakar je pravi hrust. Zadnje dneve holecjanja je začutil ostre bolečine v hrbtu. Zdravnik ga je napotil v oddelek za rentgensko slikanje, kjer so ugotovili, da je imel belnik zlomljeno rebro. Zlom rebra je povzročilo močno kašljanje. Podoben primer se je — trdijo zdravniki — pripetil samo v Franciji in sicer v enem prejšnjih stoletij.

»E. M.« — SMRTNA OBSODBA. V Braziliji je bila smrtna kazen odpravljena. Neka tajna organizacija pa izvaja ilegalne smrtno obsodbe in znanu je telo vsake ubite žrtev z velikima začetnicama »E. M.«. Ta organizacija je, ne da bi jo pri tem oblasti, zlasti še policija, resneje ovirale, v zadnjih desetih letih pomorila več kot 1000 ljudi. Začetnici »E. M.« pomenita: motorizirana eskadra. Tajna organizacija se sklicuje na zelo priljubljenega Miliona de Coc Olivierija, ki so ga bili umorili gangsterji, in ubija skoraj izključno le bandite in nevarne velike kriminalce, ki jim oblasti ne morejo priti do živega. Poslednja žrtev te organizacije je bil zloglasni bandit Mineirinho. Ob usmrčitvi te žrtev so prvič poleg začetnic »E. M.«, s katerimi je bilo znanovano telo usmrčenega, s žigom vtisnili imena štirih žrtev, ki pridejo prve na vrsto.

V ITALIJI MORAJO ZAPORNIKI PLACATI NEKATERE STROŠKE. Giuseppe Randaco iz Palermo je bil zaradi nekega zločina obsojen na pet let zapor. Po prestani kazni se je pred nekaj leti naselil v kraju Ginizelo Balsamo, kjer si kot fizični delavec pošteno služi svoj vsakdanji kruh. Nedavno ga je sodišče neprilicno kovanu pozvalo, naj poravnava račun 900.000 lir stroškov za prenočišče, zdravila in zdravniško nego v času prestajanja kazni. Po zakonu iz 1882. leta, ki velja še zdaj, imajo zaporniki pravico do brezplačnega bivanja v zaporu edinele podnevi in dokler so zdravi. Giuseppe Randaco je najprej nasprotoval plačilu, pozneje pa je le nekako zbral 300.000 lir, jih prinesel na sodišče in zaprosil, naj mu odobrijo plačevanje nadaljnjih 600.000 lir v obrokih.

INTELIGENCA IN MOŽGANI. Znanstveniki so stoletja in stoletja bili prepričani, da je inteligenca (zmožnost pravilnega umevanja in presojanja) odvisna od teže možganov, kar pa ne drži. Ugotovili so npr., da so tehtali možgani ruskega pisatelja Turgenjeva natančno dvakrat toliko kakor možgani francoskega pisatelja Anatola Francea in vendar sta oba pokazala v svojih letih enako veliko genialnost.

V 1969. LETU JE VARCEVANJE V JUGOSLAVIJI PRESEGLO VSA PRICAKOVANJA. Naši državljani so imeli lani konec leta toliko vlog, da ustreza vložen denar skoraj polovici sredstev, ki so bila lani vložena v vse jugoslovanske investicije. Privarčevana vsota je presegla 12 milijard dinarjev in je bila v primerjavi z vsoto, vloženo predlanskim, povečana za 37 odstotkov. Lani so dale banke potrošnikom samo 4.600.000.000 dinarjev kredita. Tudi ti krediti so se povečali in sicer za 15 odstotkov. Seveda so dobili potrošniki več posojil, saj niso še dokončno znane vsote, ki so jih razna podjetja lani posodila neposredno svojim delavcem in uslužbencem.

SEMENCA, GOMOLJI, POGANJENKI IN NEKI SADEŽI VSEBUJEJO PRECEJ OGLJIKOVH VODIKOV (škroba, sladkorja), maščob in beljakovin visoke kalorične vrednosti, zeleni listni deli obilujejo z vodo (90 odstotkov), surovimi vlakni (celulozo), zlasti pa s pomembnimi vitamini in mineralnimi solmi, ki so neogibno potrebne za razvoj in vse življenjske procese v telesu. Zelje npr. vsebuje 20 do 70 mg%, špinata 43 do 77 mg% vitamina C, zelje vsebuje 0,05 mg, špinata 0,66 mg% karotina, iz katerega nastaja vitamin A. Krompir vsebuje v celoti 3 do 16 mg% vitamina C in 0,01 mg% karotina.

V KANADI NOSIJO ZENSKE NAJKRAJŠA KRILA. Modni ustvarjalci v Montrealu so nazadnje določili dolžino — 32 cm. S tem so prekosili kratka krila v Veliki Britaniji, kjer znaša dolžina kril 39 cm, v Parizu pa 42 cm.

„TV 15“ ZA MLADINO

NAGRAJENI PRISPEVEK

Bolničarki Mari v spomin

ZDI SE MI, DA JE ŽE STRAŠNO DOLGO, ODKAR SEM LAHKO SEDELA PRI OČKU IN POSLUSALA NJEGOVE PRIPOVEDI IZ NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA. TO SO BILI SPOMINI, KI SO IZVABILI SMEHLJAJ NA NJEGOVA LICA, MU DALI POVOD ZA RAZMISLANJE ALI PA IZTISNILI SOLZO IZ NJEGOVH OČI. IN TAKO SE JE SOLZA ZASVETLIKALA V NJEGOVH OČEH TUDI TISTI VEČER, KO MI JE PRIPOVEDOVAL O POGUMNI BOLNIČARKI IN BORKI MARI.

»Doma je bila iz neke vasice na Primorskem. Leto dni starega otroka je imela takrat, ko so ji moža odpeljali v taborišče. Kmalu zatem je odšla k partizanom. Sinčka je dala v varstvo materi. Dobro se je spominjam. Bila je polna življenja ter vere v lepšo prihodnost in za vsakega ranjenca je imela vedno pripravljeno toplo besedo.

Prišla je jesen leta 1943.

Naša brigada se je prebijala skozi sovražnikov obroč na Ilovi gori. Mara se je sukala med ranjenci, jim previjala rane in jih bodrila. Niti za hip ni postala, kajti stokanje ranjenih je prihajalo zdaj z ene, zdaj z druge strani. Sovražnikov obroč je bil že skoraj prebit, ko jo je poklical mitraljezec Božo. Bil je hudo ranjen. Stekla je. In glej — mitraljez se je spet oglašil. Vsi smo ostr-

meli. Božovo mesto je prevzela Mara! Srdito je tolkla po sovražniku. Kmalu smo prebili obroč, toda... Eden sovražnikovih strelcov je zadel tudi Mara. Zgrudila se je. Pritekel sem do nje in ji obvezal rano. Naredili smo zasilna nosila in se začeli prebijati proti vasi. Mari so moči pojenjavale. Tiho je prosila, da ustavimo. »Pomagaj mi, da se malo dvignem.« S pogledom je še enkrat objela lepoto jesenskega dne in dejala: »Hudo je, Danilo... pozdravi sina... moža...« Potem je utihnila. Njene modre oči so se zaprle. Pod smreko smo ji skopali gomilo. Tiho in s sklonjenimi glavami smo se poslovili od nje. Ni me sram priznati, da smo imeli

takrat vsi solze v očeh,« je sklenil očka.

Marin sin je danes že očka in dober mož, čeprav je zrastle brez ljubezni staršev, kajti tudi njegov oče se ni več vrnil — ostal je v taborišču. Morda je prav zato tako zamišljen, kadar ga srečam v Tivoliju, kjer se ljubeče igra s hčerko... DANJUSA TOMSIČ

NA PLANKARJEVI DOMAČIJI

Niso se ustavila mlinska kolesa...

Narisal: CIRIL GALE

Nekaj minut hoda od Stične leži dolinica Potok. Ime je dobila po vodi, ki veselo poskakuje prek grape. V tej dolinici leži Plankarjeva domačija. Stisnjena je med visoke gozdne vzpetine in pred vojno je bila najimovitejša daleč naokoli. Že leta 1941 so se v Plankarjevi domačiji, kjer so imeli tudi mlin, zbirali prvi okoliški partizani. Prek njihove hiše je vodila ilegalna zveza v Ivančo gorico in Ljubljano. Leta 1942, v najtežjih časih po italijanski ofenzivi, so Plankarjevi oskrbovali okolišno tehniko z vsem potrebnim. In partizani so tu vedno dobili kruha, kajti mlinska kolesa se pri Plankarjevih tudi med vojno niso ustavila.

Bilo je pozimi leta 1942. Plankarjevi so se pripravljali na kolino. Prašiča, ki ga je Plankarjeva »partizanska mamica« vse leto pridno redila, so hoteli Italijani že prejšnji dan pobrati, pa so jih napadli partizani in prašič je ostal v hlevu. Drugi dan so prašiča zaklali. Partizani so bili prepričani, da Italijanov zaradi napada ne bo več blizu in so se zvečer zbrali v hiši. Brezskrbno so se gredli in jedli, še straže niso postavili.

Nenadoma je v sobo planil partizan, domači sin Silvester, in kričnil: »Italijani, bežimo!« Kot bi trenil je bila hiša prazna. Zatekli so se v bližnji gozdič. Eden izmed partizanov, ki je pozabil v hiši puško, se je vrnil. Komaj

je prijel zanjo, so se že zaslišali koraki in govorjenje v italijanščini. Partizan se je hitro znašel. Odkril je mizo, imenovano »metrgov«, zlezal vanjo in se pokril. Vstopili so trije Italijani. Mati jih je takoj postregla s krvavicami, kruhom in vinom. Ko so se najedli, so zlezli na peč, da bi se malo ogreli. Orožje so odložili. Čez nekaj časa se je začel dvigati pokrov mize. Italijani so začeli prestrašeno vzdihovati: »Dio mio...« Kako so šele ostrmeli, ko je iz mize skočil partizan. Le-ta pa je planil, pograbil puške, ki so jih Italijani odložili, in izginil. Ni minilo pet minut in že so hišo napolnili partizani. Preplašeni Italijani pa so še vedno ždeli na peč. Ko so doumeli, za kaj pravzaprav gre, je bilo pa že prepozno!

Leta 1943 sta odšla k partizanom tudi hčerka Pepca in sin Jože. Drugi domači so še naprej aktivno sodelovali v narodnoosvobodilnem boju. V okolišnem komiteju in SKOJ v Stični, ki sta spomladaj tega leta znova živahneje zaživela, se je posebno odlikoval Plankarjev Silvester. Pozneje so ga poslali na Koroško. Leta 1946, torej že po končani vojni, je bil v nepojasnjenih okoliščinah ubit. Na rojstni hiši so mu 29. maja 1964 odkrili spominsko ploščo.

Na Plankarjevi domačiji sem tudi jaz ugledala luč sveta!

DARINKA PODOBNIK

TE DNI

RUPNIKOVI DOMOBRANCI SO 16. MARCA 1944 V SO-DELOVANJU Z NEMCI OBKOLILI IN NAPADLI 4. BATALJON CANKARJEVE BRIGADE, KI SE JE ZADRŽEVAL TETAJ V JAVOROVICI NA POBOČJU GORJANCEV. POTEM SO OBKOLILI IN RAZEN NEKAJ BORCEV UNIČILI ZASEDO NA RŽIŠČU, SO UDARILI NA JAVOROVICO, KI LEŽI SREDI PRECEJ VELIKE GOLICAVE. NIHČE NI VEDEL, DA JE ŽE PONOČI PRIŠLA PO GOZDOVIH IZ KOSTANJEVCE NA ROB GOZDA ZA VASJO MOČNA NEMSKO-DOMOBRAVSKA KOLONA, KI SO JO VODILI DOMACINI.

ZACEL SE JE STRAŠEN BOJ. OBKOLJENI BATALJON SE JE BOJEVAL OD HIŠE DO HIŠE. NAZADNJE, KO SO BORCI SPOZNALI, DA SO POPOLNOMA OBKOLJENI, SO SE ODLOČILI ZA JURIS PROTI GOZDU. PRI TEM JIH JE POLEG SOVRAZNIKOVEGA STRELJANJA OVIRAL SE GLOBOK SNEG. LE NEKAJ NAD DESET JIH JE DOSEGLO RESILNI GOZD, VSI DRUGI SO OMAHNILI. OD BATALJONA, KI JE ŠTEL 130 DO 140 BORCEV IN BORK, SE JIH JE RESILO LE KAKIH 20. NEKATERI SO SE NAMREČ ZARILI V SNEG ALI SKRILI KAKO DRUGAČE.

M. KRIVOKAPIČ:

Talec

Prišli so pome — bilo jih je pet: uklenili so mi roke, zavezali oči.

Na čelo so mi znojne kaplje stopile, groza mi zrla je iz oči.

Padel je prv, za njim druga dva, name še vedno ni vrsta prišla.

Gledal sem puške, vojake sedaj in mislil na smrt, na domači kraj.

Ko vidi poveljnik, da strah me ni, zasika, zakriči: »Streljajte vsi!«

Vse puške ustrelile so v moje telo, v krvi poljubil sem rodno zemljo.

Tiho poslavljaj sem se od sveta z upanjem, da bo svoboda kmalu prišla.

Krajevni praznik v Dobrni

Prebivalci Dobrne praznujejo 16. februarja svoj krajevni praznik. Na ta dan se spominjajo hudih bojev Stirinajste divizije v noči med 16. in 17. februarjem v bližini našega kraja — na Brdcih in Paškem Kozjaku.

Naša šola in pionirski odred nosita ime po tej junaki diviziji, zato se učenci še posebno trudimo, da bi bilo to praznovanje vsako leto lepše. Tako smo letos na predvečer praznika sprejeli pred vaškim spomenikom celjske tabornike, ki so prehodili pot Stirinajste; v ponedeljek pa smo imeli proslavo, ki so se je udeležili štirje preživeli borci Stirinajste, predstavniki raznih družbenopolitičnih organizacij in mnogi domačini. Glavni del programa so pripravili učenci naše šole, sklenila pa sta ga pevski moški zbor in folklorna skupina KUD »Kajuh« iz Dobrne.

Tako obiskovalci kot izvajalci smo bili s proslavo zelo zadovoljni, saj nam je uspelo, da smo dostojno počastili spomin na vse, ki so se borili za lepši jutrišnji dan.

DADIJEL SLUGA

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Bil je osmi marec, spomnila sem se očkov pripovedi o bolničarki Mari in pero je steklo. Upam, da mi boste oprostili, ker se toliko časa nisem oglasila. Šola, služba... No, kaj bi tarnala, z malo dobre volje pa gre! Veseli me, da se je v »TV 15« našlo toliko prostora, da je sedaj mladinska stran v vsaki številki. Vem, da dobivate veliko dobrih prispevkov, in res bi bilo škoda, če bi ne bili objavljeni v vašem časniku. Še nekaj bi vas prosila. Zdi se mi, da sem v zadnjem času postala v pisanju okorna, zato vas prosim, da moj današnji prispevek kritično ocenite. Morda le ni tako pozno za odpravo pomanjklivosti. Veste, že dolgo nisem pisala! Oprostite mi klepetavosti, toda z vami se tako rada pogovorim.

Prisrčen pozdrav z najboljšimi željami prejmite od
DANJUŠE TOMSIČ
Celovška 355
p. Ljubljana

Draga Danjuša!

Redka gostja si na naši strani, pa vendar ena najzvestejših. Na nas si se navadno spomnila takrat, kadar ti je bilo najbolj hudo. Tako tvojih prispevkov ni bilo nikdar moč ocenjevati z neprizadetimi in suhoparnimi merili. Bile so to iskrene osebnosti izpovedi in zato — vsaj zame — toliko bolj dragocene. No, resnici na ljubo povedano, »Bolničarka Mara« je napisana bolj kot tvoj prvi prispevek... Kar se pa časa tiče, te popolnoma razumem. Z njim imamo vsi težave! Zdi se mi, da smo tega malce tudi sami krivi. Ne znamo se več zaustaviti niti takrat, kadar bi utegnili in kadar bi se morali. In ko se vprašamo, zakaj, navadno ne najdemo odgovora. Zato — oglašaj se pogosteje, Danjuša, da nama kdaj ne bo žal!

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Iz srca se vam zahvaljujem za poslani časnik, v katerem je bilo med drugimi dopisniki zapisano tudi moje ime. Srečna sem, ker sem končno našla prijateljico, ki me razume. Seveda imam doma še mnogo znank in znancev, toda njihovi »konjički« so drugačni in njihovi cilji peljejo drugam. Sama pa čutim, da bo moje življenje posvečeno ljudem, ki potrebujejo pomoč. Če jim že ne morem drugače pomagati, jim bom pomagala tako, da bom nanje opozorila tiste, ki jim lahko ponudijo roko v pomoč. Prepričana sem, da bo moje življenje tudi tako in s tem prepričanjem lepo.

Prejmite lepe pozdrave!

MARIJA KRIVOKAPIČ
Zg. Selnica 23
p. Selnica ob Dravi

Draga Marija!

Ne zameri, da ti na pisemce tako pozno odgovarjam. Imela pa sem ga skrbno shranjenega in tudi prebrala sem ga nekajkrat. Lepe so tvoje besede in lep je njihov namen. Da bi le vsi na tem svetu tako mislili, tako delali, in da bi tvoja prizadevanja ne ostala osamljena! Še nekaj je, kar bi ti želela povedati. Ne išči samo po daljnih deželah. Ozri se okoli sebe in videla boš marsikaj, kar se ti ne bo zdelo čisto prav. Zgodilo se je, da so tudi pri nas ljudje umrli od gladi, pa vendar ga ni bilo med vami, ki bi bil spregovoril o Kozjanskem...

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PISITE!

DARIJA BURGAR

Okrogle in oglate

ODVETNIKOV NASVET... Radoimir Milović, sodnik beograjskega okrožnega sodišča, je rekel na neki razpravi odvetniku dr. Milivoju Petroviću: »Nič tako strašnega ni, če trdi ta priča, da se je obtoženec hvalil, češ da mu nihče ne bo mogel do živega, dokler ga boste branili vi. Tudi jaz bi prav vas vzel za zagovornika!« »Prav lepa hvala za poklon, vendar bo boljše, če do tega ne bo prišlo!« je menil odvetnik.

POZITIVNE POSLEDICE NAGOTE... Branka Petrić, igralka Jugoslovanskega dramskega gledališča v Beogradu, je dejala: »Kiosk so tako preplavljeni s slikami nagih žensk, da nimam nikakršnega razloga več, da bi, ko se preoblacim, zavešala okna ali zaklepala vrata!« Eh, če ni to samo izgovor!

V TEMI JE VSAKA KRAVA CRNA... Braca Sijepčević predava honorarno o filmski režiji na akademiji za gledališče, film, radio in televizijo v Beogradu. Nedavno ga je, v temi, medtem ko so predvajali na akademiji kratke filme, neki študent, ki ni bil prepoznal profesorja, stalno trepljal po rami in mu po koncu vsakega filma dejal: »Prižgi za trenutek, da bo svetlo!« Braca mu je dvakrat ustregel, tretjič pa se je razjezil: »Dobro, menda nisem jaz tu edini predavatelj!«

MINISTRSKEMU PREDSEDNIKU NE PRISTOJI SKROMNOST... Izjava britanskega premiera Harolda Wilsona, da si sam čisti čevlje, je spodbudila nekega konservativnega poslanca, da je v parlamentu izjavil: »Mi ne plačujemo ministrskega predsednika, ne da si sam čisti čevlje ne da ravna z nami kakor z otroki!«

GENERALI ISCEJO — MOZGANE... Glasilo ameriških oboroženih sil v Južnem Vietnamu »Observer« vabi svoje bralce, naj mu predložijo, kako bi bilo mogoče premagati južnovietnamsko osvobodilno vojsko. Najboljše predloge bodo nagradili. — Ne bi škodilo, če bi ameriški generali vzeli v roke in prebrali Haškovega DOBREGA VOJAKA SVEJKA!

PREOBJESTNI TATOVJI... Tatovi, ki so vdrl v neko tovarno in izpraznili njeno blagajno, so si privoščili šalo in posneli na magnetofonski trak aparata, ki je bil na direktorjevi mizi, tole sporočilo: »Zahvaljujemo se za vse, želimo vam pri delu mnogo uspehov in upamo, da se bo, v obojestransko zadovoljstvo, naše uspešno sodelovanje nadaljevalo.« Policija je pri priči spoznala glas enega izmed svojih »starih varovancev« ter kaj lahko polovila vse pajdaše tatinske skupine.

SIVE IN REVMATICNE IDEJE... Italijanski pisatelj in politik Ignazio Silone je napisal v nekem članku: »Tudi politične ideje sčasoma osivijo in dobijo revmo.«

CE ISCETE DOBREGA ZAKONSKEGA MOZA, POISCITE FILATELISTA! Po mnenju ameriškega psihologa dr. Hachinsona so filatelisti najboljši zakonski možje. Hachinson dokazuje to svojo trditve tako: Za zbiranje znamk je potrebno potrpljenje, sta potrebni uvidenost in strpnost, so potrebni veliki zaslužki... Vse to so lastnosti dobrih zakonskih mož. Za žene filateliste pa je najbolj tolažilna zavest: čim starejša je kakšna znamka, tembolj je za filateliste dragocena, zato je, verjetno, zanj dragocena tudi stara žena... Zato naj si žene filateliste zaradi staranja ne delajo sivih las, svetuje Hachinson. Psiholog je pri vsem tem spregledal dejstvo, da se filatelisti ne zadovoljujejo z eno samo staro znamko!

V ČASU OD 1933. DO 1937 LETA SO IZHAJALE V ČACKU »JEREMIČA» NOVINE. Te novine je izdal Cačanin Svetislav Jeremič, bil je njihov urednik, njihov lastnik, direktor in odgovorni urednik. V vsaki številki je bila pod naslovom natisnjena pripomba: »... izhajajo, kadar so na voljo pare za tisk...«

BRZKONE JE BILO FLIRTANJE VSEGA KRIVO... Nobelov nagajenec Francois Mauriac je napisal v svoji knjigi o de Gaulleu: »Z oblastjo ne moreš samo flirtati (ljubimkati), z njo se moraš oženiti...«

»BOLJSI JE PAMETNI NOREC KO NESPAMETNI MODREC.« je napisal v komediji KAR HOČETE veliki angleški dramatik Shakespeare (1564—1616).

Zadeva, ki je prišla v zgodovino vohunstva kot »Operacija sesekljano meso«, sodi med najbolj genialne in čudne podvige v drugi svetovni vojni, porodila pa se je v glavi dotlej neznanega britanskega varnostnega oficirja Ewena Montaguja. Leta 1943 je Montagu delal v odboru, ki je ocenjeval iz tujine prihajajoča obvestila ter skušal iz njih ugotavljati vojaške namere Nemcev in njihovih zaveznikov. Delal je tudi v odboru, ki je pripravljaj »Operacijo Husky«, se pravi izkrcaje anglo-ameriških sil na Siciliji. Ena glavnih nalog je bila seveda skrb, da nasprotnik ne bi zvedel za nameravano izkrcaje. Pri tem je Montagu obšla misel, da bi Nemce in Italijane preslepili s truplom: »Mar ne bi mogli najti kakšnega trupla, ga obleči v uniformo Njegovega veličanstva in mu dati v žepo izredno pomembne dokumente, iz katerih bi bilo mogoče sklepati, da se nameravamo izkrcati nekje drugje?«

Truplo naj bi vrgli v morje blizu španske obale, tako da bi bilo videti, kot da je šlo za letalsko nesrečo, in da bi nemška tajna služba v Španiji hitro dobila dokumente v roke. Sprva so bili vsi navdušeni nad Montagujevim predlogom, potem pa so se kmalu začele težave. Po dolgem iskanju so našli »ustrezn« truplo, ki so ga krstili za majorja Williama Martina, in operacija s turobnim imenom se je začela.

Cilj operacije je bilo špansko mesto Huelva, kjer je deloval zelo učinkovit nemški tajni agent. Tega mojstra je bilo treba presle-

piti z resnično prepričljivimi dokumenti: vse je kazalo, da se bodo Angloameričani izkrcali na Siciliji, zato bi moral major William Martin imeti pri sebi listine, ki bi prepričljivo dokazovale ravno nasprotno. V tistem času so bile zavezniške sile razdeljene na dve: v francoski severni Afriki je bila vojska pod Eisenhowerjevim poveljstvom, v Egiptu pa vojska pod poveljstvom feldmaršala Wilsona. Zato je Montagu predlagal: major William Martin naj bi imel pri sebi pismo za generala Alexandra, iz katerega bi bilo videti, da se zavezniški pripravljajo na dva napada, enega na Sardinijo pod Eisenhowerjevim vodstvom, drugega pa na Grčijo pod Wilsonovim vodstvom. Med vrsticami naj bi bilo mogoče prebrati tudi to, da skušajo zavezniški z lažnim manevrom, namenjenim Siciliji, speljati nasprotnika na napačno sled.

Britanski vrhovni štab je menil da je Montagujev načrt preveč tvegan. Po dolgotrajnem razpravljanju je Montagu zmagal in podnačelnik imperialnega generalnega štaba general Archie Wey je napisal »usodno pismo«:

»Generalu siru Haroldu RLG Alexandru, štab XVIII. armade skupine. Izrabljam nekega Mountbattenovega oficirja in vam pošiljam osebno pismo ter poročilo o ozadju izmenjave brzjav o operacijah v Sredozemlju ter ustreznih slepilnih načrtih... Pred nedavnim smo bili obveščeni, da se Nemci že nekaj časa utrjujejo v Grčiji in na Kreti. CGS se zdi, da bi bile naše napadalne si-

Med drobnarijo, ki jo je imel major Martin v žepih, so bila celo ljubezenska pisma

le nezadostne. V divizijo bi bilo treba okrepiti za napad na zaliv južno od rta Arakson in da naj bi bila podobne okrepitve deležna tudi 56 divizija v Kalamati. Zdaj izbiramo potrebne sile in se pripravljamo na njih izkrcaje. Wilson je predlagal, naj bi za lažni cilj izbrali Sicilijo, s čimer bi krili Operacijo Husky. Mislim, da ima odlično priložnost, da jih preslepimo, češ da smo namenjeni na Sicilijo.»

General Archie Wey o Sardiniji ni govoril, namig nanjo pa je bil v drugem pismu, ki ga je podpisal lord Mountbatten:

»Podnačelniku imperialnega generalnega štaba sem obljubil, da se major Martin oglasi pri vas in prevzame pismo, ki ga ima general Alexander. Pismo je zelo nujno in pomembno, zakaj v njem je nekaj opažanj, ki jih ljudje iz vojnega poveljstva ne smejo izvedeti, tako da ga ni mogoče odpisati kot šifrirano brzjavko. Prepričan sem, da boste v Martinu našli človeka, kakršnega potrebujete. Po končanem napadu mi, prosim, pošljite oficirja nazaj. S seboj, bi lahko prinesel nekaj sardin.«

Namig na Sardinijo je bil tako dovolj očiten.

Potem so se lotili »opremljanja« majorja Williama Martina. Dobil je uniformo, vso drobnarijo, ki jo človek sicer nosi po žepih, pa celo zaročenko: v žepu je imel nekaj njenih pisem (ime ji je bilo Pamela), iz katerih je bilo razbrati, da se naj bi kmalu poročila, in tudi račun za prstan draguljarja S. J. Philipsa iz Bond Streeta.

Tako opremljenega majorja Williama Martina so zaprlj v kovinski valj ter ga 18. aprila 1943 odpeljali na podmornico »Seraph«. Za resnično »vsebin« valja je vedel edino poveljnik podmornice poročnik Jewel. Den 19. aprila je bila podmornica že v zalivu pred Huelvo, vendar so čakali do pol petih zjutraj 20. aprila, preden so valj odprli in vrgli v morje »moža, ki ga ni bilo...« Začelo se je čakanje.

Dne 3. maja je prišlo v London sporočilo mornariškega pribočnika z britanskega veleposlanstva v Madridu, da je nekaj ribičev potegnilo iz vode »truplo nekega majorja Martina«, ki so ga pozneje pokopali z vojaškimi častmi na malem krajevem pokopališču. O aktivki, ki je bila pritrjena na truplo, ni bilo v sporočilu niti besedice. Dne 13. maja pa je mornariški pribočnik dobil od načelnika štaba španske mornarice vse osebne predmete Williama Martina z aktivko vred.

V Londonu so se spraševali, ali so Nemci v tistih desetih dneh

utegnili prebrati pismi, ki sta bili v aktivki majorja Williama Martina. Menili so sicer, da nemški tajni agenti in španska policija sodelujejo, vendar so znatveno pregledali vse dokumente, ko so se vrnili v London. Že prej so bili poskrbeli za razne zvijače, tako da so po pregledu dokumentov ugotovili: ovojnice sta bili medtem odprti, dasiravno so bili pečati še zmerom na svojem mestu.

Intelligence Service je sicer prežal na sleherno znamenje, po katerem bi bilo mogoče sklepati, da je vsebina pisem prišla v roke Nemcem, in sicer v roke tistih, ki so bili na najvišjih položajih, toda tega ni mogel ugotoviti ne maja, ne junija, ne julija 1943. Šele po izkrcanju na Sicilijo, 10. 6. 1943, ko so zavezniški naleteli na šibkejšo sovražnikovo silo, kot so bili pričakovali, je bilo mogoče sklepati, da je »Operacija sesekljano meso« uspela. Dotlej je namreč nemško vrhovno poveljstvo poslalo velike sile ekspedicijskega korpusa s Sicilije — na Sardinijo.

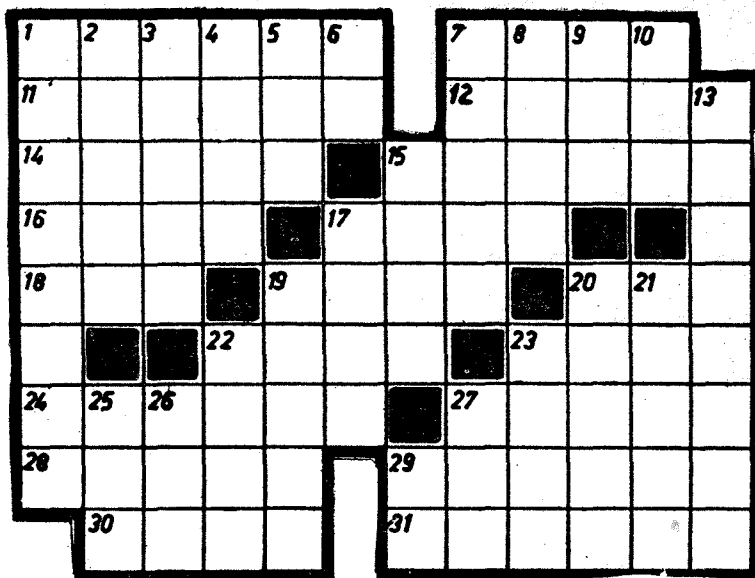
Po koncu vojne so v arhivih nemške mornarice v Tambachu našli vse natančne dokaze za uspeh »Operacije sesekljano meso«. Iz korespondence med admiralom Doenitzom in Hitlerjem je bilo mogoče ugotoviti pot, ki sta jo prešli omenjeni britanski pismi, pa tudi, da je Hitler ukazal zmanjšati sile na južni Siciliji, ker bo napad zaveznikov namenjen Sardiniji.

Na pokopališču v Huelvi je danes grob, na njem pa plošča z napisom:

»William Martin. Rojen 25. marca 1907, umrl 24. aprila 1943. Posvojenec Johna Glydwyrja Martina in rajne Antonie Martin iz Cardiffa, Wales. Dulce et decorum est pro patria mori. Requiescat in pace.« (Sladko in častno je umreti za domovino. Naj počiva v miru.)

(Nadaljevanje prihodnjic)

Križanka št. 9

Vodoravno:

1. nekdanji morski roparji, 7. najstarejše orožje (množ.) 11. visoka gora v Bolgariji v gorovju Pirin (2089 m) 12. okusna morska riba 14. ozkonosa opica z dolgimi udi (Indija) 15. velika reka v Litvi 16. ženska oseba iz Pasternakovega romana »Doktor Živago«, po kateri se imenuje pesem, 17. partizansko ime narodnega heroja Slavca Ivota iz Kranja, padel junija 1943 pri Javorniku na Gorenjskem 18. glavna junakinja v romanu Tonea Svetine »Ukana« 19. starorimski državnik 20. pritok Balkaškega jezera (Sibirija) 22. del imena jezera v Argentini iz katerega teče reka Colorado (... Lauquen) 23. ograja 24. vrsta sira, ki se imenuje po nekem mestu na Nizozemskem 27. južni sadeži, ki dajejo olje 28. priimek velikega nasprotnika NOB komandanta »Kraljeve jugoslovanske vojske« 1942 v Ljubljani (major Karl...) 29. presek 30. skrb za bolnika 31. ost.

Navpično:

1. priimek narodnega heroja, komandanta IV. operativne cone, komandanta VII. korpusa itd. (Franc part. ime Kranjc) 2. indonezijsko

ime za Novo Gvinejo 3. okostje prsnega koša 4. tropska rastlina z mesnatimi listi 5. barva kože 6. pritok reke Kame (področje Urala) 7. partizansko ime narodnega heroja Franca Avblja, ki je bil na raznih komandnih mestih v NOV 8. planinska ujedn 9. Prešernova pesem 10. 15. dan v marcu v rimskem koledarju 13. nasprotna trditve, nasprotna stava 15. glasbena znamenja 17. priimek slov. pesnika, novelista in dramatika, udeleženca NOV, padel v Roški ofenzivi 1942 (Miran, psevdonom Janez Suhi) 19. rudnik kamene soli v Bosni 20. star narod, ki je živel na naših tleh 21. športnik 22. obmorsko letovišče v severno-zahodni Istri 23. materialna pridobitev zmagovalca v bitki 25. velika reka v ZSSR, pritok Črnega morja 26. starorimski pozdrav 27. makedonsko kolo 29. kratica za »Prešernova knjižnica«.

Rešitev križanke iz prejšnje številke: Vodoravno: 1. Melita 7. sprana 13. Opizen 14. Iranec 15. Risto 16. Prušnik 17. trio 18. Ales 19. Ada 20. kanonik 23. Ami 26. rosa 27. otok 31. Pasterk 33. Slava 34. nateka 35. krater 36. osatek 37. Opčine.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana. Beethovnova 10 kot glasilo ZZZ NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Fisk in klisej CGP »Delo« Ljubljana, Romšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova ulica 10, pošto predal 598/XI., ali na tekoči račun št. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, »ajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo